

RAK

RAKENDUSLIKU
ANTROPOLOOGIA
— KESKUS —

**Lähisuhtevägivallaga seotud
teadmised ja hoiakud
päästekorraldajate ja politseinike seas**

UURINGU RAPORT 2023

Tellijä: Siseministeerium

Raporti koostajad: Liina Rajaveer, Elis Kaljuvee

Kirjanduse ülevaate koostaja: Kadri Aavik

Uuringu läbiviijad: Liina Rajaveer, Elis Kaljuvee, Kristiina Pilvet-Petrov, Ulvi Karu

Kaanefoto: kollaaž uuringu läbiviijate välitööfotodest

Uuringu läbiviijad tänavad Siseministeeriumit, Politsei- ja Piirivalveametit ja Häirekeskust hea koostöö eest ning kõiki uuringus osalenud päästekorraldajaid, politseinikke ja valdkonna asjatundjaid nende panuse eest.

Rakendusliku Antropoloogia Keskus on partneriks ettevõtetele ja organisatsioonidele positiivsete muutuste ellukutsumisel ja arenguks vajalike lahenduste väljatöötamisel. Meie uuringutes, konsultatsioonides, koosloomes ja koolitustel kasutatavad inimkesksed meetodid aitavad empaatilisel edasi oluliste valupunktide mõistmisel ja muudatuste juhtimisel.

Näeme iga juhtumit individuaalsena ning pakume rätsepalahendusi kliendi konkreetsetest vajadustest lähtuvalt. Meie jaoks on oluline teadmispõhise ja kaasava ühiskonna areng ning eesmärkidele keskenduv tegutsemine. Antropoloogiline lähenemine pakub väärtusliku tervikpildi, mis võimaldab esile tulla nii laiematel muustritel kui üksikisiku kogemusel.

www.antropoloogia.ee

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
TAIPAMISED.....	6
SOOVITUSED.....	9
Metodoloogia.....	12
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE.....	16
1.1 Istanbuli konventsiooni rakendamine Eestis.....	16
1.2 Eelnevad uuringud.....	19
1.3 Head praktikad.....	27
1.4 Kokkuvõte ja järeldused.....	28
2. LÄHISUHTEVÄGIVALLAGA SEOTUD HOIAKUD JA TEADMISED EESTI PÄÄSTEKORRALDAJATE JA POLITSEINIKE SEAS.....	30
2.1 Kuidas mõistetakse lähisuhtevägivalda?.....	30
2.2 Lähisuhtevägivalla põhjused.....	40
2.3 Lähisuhtevägivald ühiskonnas.....	44
2.4 Lähisuhtevägivalla sooline mõõde.....	48
2.5 Osapooltega seotud arusaamad ja hoiakud.....	52
2.6 Lähisuhtevägivalla ennetamine ja vähendamine.....	58
3. HOIAKUTE KUJUNEMIST MÕJUTAVAD TEGURID.....	62
3.1 Organisatsiooni roll päästekorraldajate ja politseinike vaatepunktist.....	62
3.2 Ametikohast tulenev roll lähisuhtevägivallaga tegelemisel.....	66
3.3 Töökorralduse mõju lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamisele.....	79
3.4 Tööst tingitud emotsionaalsed aspektid.....	95
3.5 Organisatsiooni tugi vaimse tervise hoidmisel.....	97
3.6 Ettevalmistus lähisuhtevägivallaga töötamiseks.....	102
Kasutatud kirjandus.....	111

Sissejuhatus

Uuringu “Lähisuhtevägivallaga seotud teadmised ja hoiakud päästekorraldajate ja politseinike seas” eesmärgiks on mõista lähisuhtevägivalla juhtumitega kokkupuutuvate päästekorraldajate ja politseinike lähisuhtevägivalla teemadega seonduvaid kogemusi, teadmisi ja hoiakuid. Uuring on sisendiks edasiste tegevuste planeerimisel, et parandada spetsialistide teadlikkust ja oskusi.

Uuring annab ülevaate teemakohasest kirjandusest ja selle empiiriline osa põhineb päästekorraldajate ja politseinikega tehtud intervjuudel. Varasemalt on sarnasel teemal läbi viidud küsitlusuuring Eesti politseinike hoiakute kaardistamiseks 2015. aastal (Pettai & Proos, 2015). Metodoloogiliste erinevuste tõttu ei ole võimalik käesolevat uuringut varasemate tulemustega üks-ühele võrrelda, kuid osaliselt saab kõrvutada põhilisemaid järeldusi.

Alustame raportit kirjanduse ülevaatega. Selles, **peatükis 2** on toodud esile sarnasel teemal läbi viidud Eesti ja välismaiste uuringute ja muude materjalide asjakohased taipamised. Raporti **peatükis 3** anname ülevaate uuringus osalenud päästekorraldajate ja politseinike teadmistest ja hoiakutest lähisuhtevägivalla kohta. Seejuures selgitame, kuidas nad nähtust mõtestavad, millised on arvamused lähisuhtevägivalla põhjuste ja selle soolise mõõtmekoha kohta ning kuidas suhtutakse lähisuhtevägivalla osapooltesse. Peatüki lõpetab kokkuvõtte hinnangutest ennetamise ja vähendamise kohta. **Peatükis 4** kirjeldame intervjuude põhjal erinevaid tegureid, mis mõjutavad päästekorraldajate ja politseinike teadmisi ja hoiakuid, sh töökorraldust ja enda rolli mõtestamist, lähisuhtevägivalla tõkestamist riiklikul tasandil, tööga kaasnevaid emotsioone ning väljaõpet. Suuremate peatükkide ja alapeatükkide ees on esitatud nende kokkuvõtte.

Lähisuhtevägivald on lai ja kompleksne nähtus. Kuna see uuring ei keskendu lähisuhtevägivalla teoreetilistele käsitlustele, toome lühidalt esile mõned levinud selgitused ja mõisted, mis aitavad kaasa raporti mõistmisel. Lähisuhtevägivald on üldistatult igasugune vägivald, mis toimub inimeste vahel, kes on praegu või on kunagi olnud lähedases suhtes (sugulus, paarisuhe). Eraldi pööratakse suurt tähelepanu naistevastasele vägivallale, kuna erinevad statistilised andmed näitavad selle esinemise ülekaalukust (vt allpool). Lähisuhtevägivalda jagatakse **teguviisi alusel** füüsiliseks, vaimseks, seksuaalseks, majanduslikuks ja kübervägivallaks; **suhtedünaamika alusel** situatsiooniliseks (ekpressiivseks) ja kontrollivaks (instrumentaalseks) vägivallaks. Situatsiooniline vägivald on reaktsioon pingeseisundile või lahendamata konfliktile, kontrolliva vägivalla puhul on oluliseks ohvri üle võimu saavutamine.¹

---

¹ Vt lähisuhtevägivalla liikide kohta <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivald/vagivalla-liigid-paarisuhtes> ja https://sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Ohvriabi/riskihindamine_lahisuhtevagivalla_juhtumites_0.pdf. (01.08.2023)

Paarisuhtevägivalla paremaks mõistmiseks on Michael P. Johnson loonud **tüpoloogia**, mis põhineb kontrolli kasutamise määral. Ta rõhutab, et lähisuhtevägivalda ei tohiks käsitleda ühese mõistena ning toob välja 4 vägivallatüüpi: paarisuhte terror, situatsiooniline paarisuhtevägivald, vägivaldne vastuhakk ja vastastikune vägivaldne kontroll, millele on iseloomulik erinev esinemine soo lõikes. **Paarisuhte terrori** puhul rakendab vägivallatseja (enamasti mees) sundivat kontrolli eesmärgiga omada ohvri (enamasti naise) üle võimu, viimane reeglina ei ole vägivaldne. **Situatsiooniline paarisuhtevägivald** on ekspressiivne, sundivat kontrolli kasutatakse harva ja vägivald võib olla vastastikune, naised ja mehed kogevad seda samal määral. **Vägivaldne vastuhakk** on püüd astuda vastu paarisuhte terrorismile, seda kasutavad peamiselt naised. **Vastastikune vägivaldne kontroll** on harvaesinev tüüp, kus mõlemad partnerid kasutavad sundivat kontrolli. (Johnson 2008: 5–6).

Lähisuhtevägivallale võib olla omane pikaajalisus ja korduvus, sellise (füüsilise) vägivalla dünaamika selgitamiseks kasutatakse sageli Lenore E. Walkeri väljatöötatud **vägivalla ringi-või tsükli mudelit**, kus vahelduvad pingekogumise, vägivalla ja mesinädalate faas ehk n-ö halvad ja head perioodid. Kontrollivale vägivallale on iseloomulik järk-järgult intensiivistumine. Selline dünaamilisus, aga ka hirm, majanduslik ja emotsionaalne sõltuvus ja trauma raskendavad suhte lõpetamist (ehk enamasti abi otsimist ohvri poolt) ning see omakorda mõjutab suhtumist ohvrise nii ühiskonnas kui õigussüsteemis, kuna ratsionaalne tundub soovida vägivallavaba elu ja tegutseda selle nimel. Sellest tulenevalt on oluliseks kujunenud **ohvrikeskne lähenemine**², mis pöörab tähelepanu traumateadlikkusele, taasohvristamise vältimisele ja ohvrite vajadustega arvestamisele.

Lähisuhtevägivallaga tegelevad uurijad ja organisatsioonid toovad välja nähtusega seotud **valearusaamu ehk müüte**, mis võivad pisendada ohvri kogemusi ja vägivalla tõsidust. Enamjaolt on need vägivallada ja mittesekkumist õigustavad ning ohvrisüüdistavad, näiteks: “ohver ise provotseeris”, “ohver on selle ära teeninud”, “vägivald on pere siseasi”, “kui suhe oleks tõesti halb, siis ohver lahkuks”, “korralikes peredes pole vägivallada”, “lahkumine lõpetab vägivalla” jms. Need arusaamad võivad takistada lähisuhtevägivalla tõkestamist.³

---

² Ohvrikeskse lähenemise kohta vt <https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2020/12/Ohvrikeskne.lahenemine.pdf> (01.08.2023)

³ Vt näiteks <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivald/perevagivalla-teoreetilised-kasitlused> (01.08.2023)

TAIPAMISED

LÄHISUHTEVÄGIVALDA MÕTESTAMINE

- Intervjueeritute arusaam lähisuhtevägivallast on pigem üldistav, **mitte süstemaatiline**. **Soomõõdet** ei tooda üldjuhul esile probleemi olemusliku osana.
- Lähisuhtevägivalda peetakse **suhte- või suhtlusprobleemiks**, mis sageli on **kahepoolne**.
- Lähisuhtevägivalda olemuse kirjeldamisel lähtutakse suurel määral **töölasest kogemusest**, mis hõlmab peaaesjalikult paarisuhtes toimuvat füüsilist vägivalda.
- Füüsilise vägivalda juhtumeid peetakse politsei jaoks **lihtsamaks**, vaimse vägivalda puhul peetakse politsei sekkumisvõimalusi pea olematuteks, kuigi arvatakse, et vaimse vägivalda talumine võib olla **raskem**.
- Lähisuhtevägivalda põhjuste kohta uurides toovad intervjueeritud **läbiseigi välja nähtuse juurpõhjuseid ning juhtumite vallandajaid ja motiive**, läbivalt ja kõige enam tuuakse intervjuudes lähisuhtevägivalda põhjusena esile **alkoholi (kuri)tarvitamist**.
- Vägivaldsust nähakse pigem **sotsiaalselt õpitud käitumisviisina**, mille kasutamist mõjutavad nii indiviidi, pere- ja kogukonnaga seotud põhjused kui ka ühiskond.
- Lähisuhtevägivalda peetakse **laialt levinud ja tõsiseks probleemiks**, mis on saanud nähtavamaks tänu karistusseadustiku muudatusele ja teema avalikule käsitlemisele.
- Leitakse, et ühiskonna teadlikkus lähisuhtevägivallast on **paranenud**, ent endiselt esineb väärarusaamu ja hoiakuid, mis pärsivad juhtumite ilmsikstulekut.
- Päästekorraldajate ja politseinikeni jõuab lähisuhtevägivallast vaid väike osa, **varjatud vägivalda** nähakse selle kõrval tõsisema ja keerukamana.

LÄHISUHTEVÄGIVALDA SOOLINE MÕÕDE JA OSAPOOLED

- Intervjueeritud pole kindlad, kas mehi saab pidada vägivaldsemaks kui naisi, pigem leitakse, et **mehed ja naised kasutavad vägivalda erinevalt**: naised kasutavad rohkem vaimset vägivalda, mehed aga füüsilist.
- Lähisuhtevägivalda **statistika pannakse kohati kahtluse alla**, kuna see ei anna edasi olukordade kompleksust.
- Need intervjueeritud, kes peavad mehi vägivaldsemaks, leiavad, et selle taga võivad olla **bioloogilised erinevused, soostereotüübid ja erinevad toimetulekumehhanismid**.
- **Kannatanu toetamist ja abistamist** peetakse esmatähtsaks. Selleks peab ta aga ka ise abi soovima.
- Kõige enam mõistmatust tekitab **kannatanute käitumine**, mille mõtestamise juures võib täheldada **lähisuhtevägivalda müütide** esinemist.
- Levinud on **ohvrisüüdistamine** (naise käitumine tingib mehe vägivalda) ja **vastutuse asetamine mõlemale** lähisuhtevägivalda osapooltele.

- Arusaamad ja hoiakud ohvri suhtes viitavad, et teadmised **traumakogemuse mõjust on politseinike seas ebaühtlased.**
- Pigem usutakse, et **vägivallatseja ei muutu**, mistõttu **vastutus vägivalda lõpetamise eest langeb ohvrile**, kes peaks astuma samme suhtest lahkumiseks.

LÄHISUHTEVÄGIVALDA ENNETAMINE JA VÄHENDAMINE

- Lähisuhtevägivalda vähendamist peetakse raskeks saavutada, **muutuse võimalikkust** nähakse pigem **pikas ajaperspektiivis.**
- Oluliseks peetakse jätkuva **teavitustöö** tegemist ja **naiste võimestamist.**
- Nähakse vajadust **terviklikult toimiva süsteemi ja tugivõrgustiku järele**, mis aitaks ohvritel vägivaldsest suhtest väljuda. Vaja on aga tegeleda ka vägivallatsetajatega.

HOIAKUID MÕJUTAVAD TEGURID: AMETIKOHA JA ASUTUSE ROLL

- **Vastuolud organisatsiooni missiooni ja reaalse tööülesannete vahel võivad ametnikes tekitada sisemisi pingeid ja rahulolematust**, sest tajutakse, et tehtud töö ei too soovitud tulemust või muutust. Politseinikud tunnevad, et nad tegelevad lähisuhtevägivalda löikes n-ö tulekahju kustutamise, **mitte aga päris probleemi lahendamisega.**
- Päästekorraldajad ja patrullpolitseinikud kogevad **“lõpetamatuse” tunnet**, kuna enamasti ei saa nad tööle tagasisidet ega teada juhtumi edasist käiku.
- Patrullpolitseinikud tunnevad juhtumite korduvuse tõttu, et nende tööst ei ole kasu, sest nad **leevendavad olukorra ajutiselt**, ent probleemid jäävad korduma.
- Uurijate **käsitlus lähisuhtevägivaldast on kõige paragrahvikesksem**, kuna nende töös on oluline kriminaalasja detailide väljaselgitamine.
- Piirkonnapolitseinikud suhtlevad kannatanu ja vägivallatsetajaga **laiemas kontekstis, mitte ainult ühe juhtumi põhiselt.** Seetõttu mõistavad nad sageli paremini lähisuhtevägivalda dünaamikat.

HOIAKUID MÕJUTAVAD TEGURID: TÖÖKORRALDUS JA SÜSTEEM

- Lähisuhtevägivalda juhtumite **juhiseid ja infolehti** on kohati **keeruline päriselu olukordades rakendada.**
- **Sotsiaaltöö iseloomuga ülesanded** ei peaks osa intervjuueeritute sõnul kuuluma politsei pädevusse.
- Kohati leitakse, et võrgustikutöö ja koostöö **ei ole süstemaatiline** ja sõltub isiklikest kontaktidest.
- Praegu puuduvad **kannatanu ja vägivallatsetaja abistamiseks piisavad teenused**, seda eriti nende lähisuhtevägivalda juhtumite puhul, kus tegemist ei ole kriminaalasjaga.

HOIAKUID MÕJUTAVAD TEGURID: EMOTSIOONID JA ORGANISATSIOONI TUGI

- Lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemine tekitab (eriti politseinikes) **emotsionaalset kurnatust, tüdimust, kurbust ja jõuetust.**
- Kuna korduvalt tuleb tegeleda samade peredega, tajuvad politseinikud kohati, et nad teevad **mõttetut tööd**, sest juhtumitele reageerimine ei too lahendust (lähisuhtevägivald ei lõppe).
- Kuigi võimalus on olemas, kasutatakse **psühholoogi teenuseid pigem vähe**, keerulisemate olukordade puhul aitab pingeid maandada **kolleegidega rääkimine.**
- PPA-s näib levivat arusaam, et **nõustaja või psühholoogi juures käimine on nõrkuse märk.**

HOIAKUID MÕJUTAVAD TEGURID: ETTEVALMISTUS

- Erialast väljaõpet peetakse **piisavaks**, mitmed usuvad, et lähisuhtevägivallaga tegelemist **ei saagi õpetada**, oluline on kogemus. Üldiselt **ei tunnetata suuri vajakajäämisi** enda teadmistes ja oskustes.
- Lähisuhtevägivalla kohta **omandatakse teadmisi peamiselt töö käigus** ehk isiklikest kogemustest ja kolleegide käest. Siit võib järeldada, et **lähisuhtevägivallaga seotud hoiakud ja suhtumised kanduvad aasta-aastalt vanematelt kolleegidelt uutele edasi** – need hoiakud ja suhtumised aga ei pruugi enam olla pädevad ning võivad juhtumiga tegelemisel hoopis takistuseks osutuda.

SOOVITUSED

Uuringust tulevad välja mõned olulised pingekohad, mille lahendamine aitaks ühtlustada ja täiendada päästekorraldajate ja politseinike teadmisi lähisuhtevägivallast ning seeläbi mõjutada nii nende hoiakuid kui lähisuhtevägivallaga tegelemist. Soovitused põhinevad kirjandusel, kvalitatiivsetel intervjuudel päästekorraldajate ja politseinikega ja valdkondlike ekspertide osalusel toimunud koosloome töötoal.

- **Viia päästekorraldajate ja politseinike arusaam lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamise terviksüsteemist Eestis**, koos selgitustega konkreetse ametikoha vastutusala ja eesmärkide kohta süsteemi sees. See aitab kaasa ootuste juhtimisele ja rolliselgusele.
  - Sealhulgas koondada ülevaatlik info erinevatest asutustest ja tugiteenustest koos lühiselgitusega nende rollist ja kontaktandmetega. See info peaks olema koondatud lähtuvalt rolli vajadustest ja lihtsasti kättesaadav kõigile päästekorraldajatele ja politseiametnikele.
  - Sealhulgas tagada politseinikele ülevaade lähisuhtevägivalla osapooltele pakutavate sotsiaal- ja tugiteenuste sisu ja põhieesmärkide kohta. rolliselguse ja terviksüsteemi ülevaade.
  - Tervikarusaama kujunemist võiks toetada selgem riiklik regulatsioon, mis sätestab vastutusvaldkonnad ja lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamise keskse koordinaatori, st peavastutaja.
- **Korraldada päästekorraldajate ja politseinike lähisuhtevägivalla-alane väljaõpe süstemaatiliselt ja järjepidevalt.**
  - Viia sisse vajalikud muudatused õppeasutuste või täiendkoolituste programmis, mis tagaksid, et päästekorraldajad ja politseinikud, aga ka võimalusel muud lähisuhtevägivallaga tegelevad spetsialistid omandavad ühetaolised baastadmised lähisuhtevägivalla kohta (n-ö lähisuhtevägivalla ABC). Seejuures tuleks tähelepanu pöörata lähisuhtevägivalla dünaamikale, selgitades näiteks vägivallaringi nähtust, osapoolte käitumist, lähisuhtevägivalla liike ja tüüpe. Käsitleda tuleks soospekti, ohvrisüüdistamise ja taasohvristamise problemaatikat ning traumateadliku suhtluse põhimõtteid.
  - Kaaluda lähisuhtevägivalda puudutava väljaõppe osa korraldamist nii, et see toimuks enne politseinike esimest praktikakogemust – see aitaks vähendada kogemuspõhise tegutsemise mõju politseitöös.
  - Töötada välja lähisuhtevägivalla kompetentsimudel politseinikele, mis kirjeldab baas- ja ametikohast tulenevad lisakompetentsid. Õppeasutuste pakutav

erialane väljaõpe ja täiendkoolitused peaksid olema kooskõlas kompetentsimudeliga. Kompetentsimudel tuleks pärast esmast rakendamist regulaarselt üle vaadata ja vajadusel viia sisse täiendused.

- Kaaluda võimalust, et igas jaoskonnas oleks vähemalt üks lähisuhtevägivalla alal rohkem teadmisi omandanud ametnik (kompetentsimudeli kõrgemal astmel olija), n-ö lähisuhtevägivalla mentor, kellelt teised saavad nõu küsida.
  - Arvestades, et ühekordsete ja juhuslike koolituste mõju on lühiajaline, sätestada koolituspõhimõtted, mille järgi lähisuhtevägivalla-alased täiendkoolitused ja muud teadlikkuse tõstmise tegevused peavad olema süstemaatilised ja järjepidevad (nt terviklik koolitusprogramm, kindla intervalliga toimuvad koolitused, kohustuslikud koolitused).
  - Rakendada rohkem interaktiivseid õppemeetodeid, näiteks simulatsioone ja juhtumite arutelusid õpigrupis, pärisinimeste kogemuslugusid jms.
  - Vaadata üle täiendkoolituste kohta info jagamise kanalid ja viisid PPA-s ning viia keskastme juhtideni arusaam lähisuhtevägivalla-alaste teadmiste täiendamise vajalikkusest. Arvestada täiendkoolituste pakkumisel piirkondliku kättesaadavusega.
- **Pöörata nii päästekorraldajate kui politseinike teadlikkuse tõstmisel eraldi tähelepanu vaimsele vägivaldale, sellele reageerimisele ja võimalikele sekkumistele.**
  - **Soodustada ja julgustada kogemustevahetust erinevate rollide vahel.**
    - Luua regulaarsed või vajaduspõhised kogemuste jagamise võimalused, et soodustada õppimist, üksteise mõistmist ja lähenemiste ühtlustumist. Kogemustevahetus võib toimuda ametikohapõhiselt, jaoskonnasiseselt erinevate rollide vahel või ka jaoskondade või asutuste vahel.
    - Kogemustevahetus võib toimuda ka kovisiooni või supervisiooni formaadis, kus arutatakse ühte juhtumit.
    - Julgustada päästekorraldajaid kasutama patrullpolitseinike varjutamise võimalust ning kaaluda varjutamise kasutamist ka teiste rollide vahel.
  - **Vaadata üle asutustevahelise (lisaks Häirekeskusele ja PPAle ka Ohvriabi, kohalik omavalitsus) info liikumise põhimõtted ja analüüsida kitsaskohti.** Siinjuures tuleks konsulteerida infosüsteeme igapäevaselt kasutavate ametnikega, et aru saada, kuid võrd tehakse vajamineva info saamiseks topelettööd ja mis aitaks seda vähendada.

- **Kaaluda võimalusi sotsiaaltöötaja võimalikult varaseks kaasamiseks** nii, et tema kompetentsid toetaksid politseinike tööd, infoliikumine paraneks ning inimene saaks kiiremini tuge sotsiaaltöö kompetentsidega spetsialistilt.
- **Analüüsida olemasolevaid juhendeid ja lähisuhtevägivalla infolehte koos lähisuhtevägivalla juhtumitega töötavate politseinikega, vajadusel viia sisse muudatused.** Edaspidi kaasata neid süstemaatiliselt juhendite ja muude töödokumentide väljatöötamisse.
- **Kaaluda võimalusi päästekorraldajate ja patrullpolitseinike töö tagasisidestamiseks üldistatud, mitte-juhtumipõhisel viisil.** Nendel rollides aitaks tagasiside näha arenguvajadusi ja mõista oma töö tulemust.
- **Tagada päästekorraldajatele ja politseinikele asjakohane psühholoogiline tugi.**
  - Pöörata teadlikult PPAs tähelepanu vaimse tervise hoidmisega seotud stigmade vähendamisele näiteks sellekohase kommunikatsiooni, asutusesiseste eeskujude toomise jms toel. Jätkuvalt julgustada Häirekeskuse töötajaid vaimse tervise hoidmiseks pakutavaid võimalusi kasutama.
  - Vaadata üle psühholoogilise abi kasutamise kord PPAs, tagada, et see oleks turvaline ja konfidentsiaalsust võimaldav.
- **Jätkata teenusearenduse ja kättesaadavusega tegelemist** nii, et need võimaldaksid vähendada ohvrite takistusi vägivaldsest suhtest lahkumisel. Samuti pöörata enam tähelepanu vägivallast loobumise teenuste arendamisele, näiteks tõsta kättesaadavust ja kaaluda jätkutoe pakkumise võimalust.
- **Võtta riskihindamise mudelis arvesse, et esmakordne juhtum politsei vaates ei pruugi tähendada esmakordset juhtumit suhtes.** Kaaluda võrgustikupõhiste sekkumiste rakendamist madalama riskiga juhtumite puhul, et vähendada vägivalla eskaleerumise ja kordumise tõenäosust.

Metodoloogia

Uuring otsib kirjanduse ülevaate ja kvalitatiivsete intervjuude abil vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- Kuidas mõistavad lähisuhtevägivalda päästekorraldajad ja politseinikud?
- Millised on levinud uskumused lähisuhtevägivalda põhjuste osas ning hoiakud lähisuhtevägivalda erinevate osapoolte suhtes?
- Millised on spetsialistide teadmised ja oskused vägivalda ära tunda, juhtumitele reageerida ning lahendada?
- Kuivõrd tajutakse, millist abi ohvrid vajavad ja millised on võimalused ohvraid abistada?
- Kuidas hindavad päästekorraldajad ja politseinikud oma väljaõppes lähisuhtevägivalda temaatika käsitlemist? Millised teadmised ja oskused spetsialiste nende töös on enim aidanud ning millistest teadmistest ja oskustest tuntakse puudust?
- Millised on kirjanduse põhjal üldised soovitused ja tõhusad praktikad päästekorraldajate ja politseinike teadlikkuse arendamiseks?

Kesksed mõisted ja kirjanduse ülevaate koostamise põhimõtted

Uuringu lähteülesandes on kasutatud mõistet **lähisuhtevägivald**, aga sellega paralleelselt on valdkonnas kasutusel ka terminid **perevägivald**, **soopõhine vägivald** ning **naistevastane vägivald**, mis erinevad üksteisest mõnevõrra. Tihti kasutatakse Eestis sünonüümidenä mõisteid lähisuhtevägivald ja perevägivald⁴. Kuigi termin lähisuhtevägivald on sooneutraalne, on sugu selles kontekstis oluline, arvestades, et valdav enamus lähisuhtevägivaldaakte pannakse toime meeste poolt naiste vastu – 2022. aastal olid Eestis mehed toimepanijaks 86% juhtumitest, naised aga ohvrid 79% juhtumitest (Justiitsministeerium, 2022). Sellest tulenevalt **keskendub kirjanduse ülevaade eelkõige naistevastasele vägivallale**. Eraldi otsingut ei teinud me lastevastase vägivalda kohta ning erinevalt positsioneeritud naiste kohta (nt puudega naised, eakad naised, migranttaustaga naised), et kirjanduse ülevaate fookust mitte liigselt laialivalguvaks muuta. Tellija suuniste kohaselt käsitleme kirjanduse ülevaates lisaks lähisuhtevägivallale ka muid naistevastase ja soopõhise vägivalda vorme või ebaseaduslikku käitumist, mis võivad, aga ei pruugi toimuda lähisuhtes, näiteks soolist ja seksuaalset ahistamist ning jälitamist. Kirjanduse ülevaade sisaldab vähe allikaid politsei ja päästekorraldajate kogemuste ja suhtumiste kohta meestevastase lähisuhtevägivalda kohta. Selle üheks põhjuseks on asjaolu, et naiste poolt meeste vastu toime pandud vägivald on

---

⁴ Perevägivalda terminit kasutab ka uus Ohvriabiseadus, mis jõustus 1. aprillil 2023.

harvem nähtus ning raporteeritud juhtumeid on vähe, mis tuleneb muuhulgas sotsiaalsest stigmast, mille kohaselt on naisepoolse vägivalda ohvriks langenud mees ebamehelik.

Kirjanduse ülevaate jaoks tehtud otsingutes kasutasime kõiki ülaltoodud termineid (nii eesti kui inglise keeles) (vt arutelu nende mõistete üle Pettai & Proos, 2015, lk 4-5; Euroopa Komisjon, 2022). Iga allika tutvustuses kasutame termineid, mis leidsid selles konkreetses allikas. Relevantsete uuringute leidmiseks teostasime otsingud Google Scholar keskkonnas. Kasutatud ingliskeelsed märksõnad on välja toodud joonisel 1 ning kombineerisime neid iga otsingu puhul erinevalt.

Joonis 1. Otsingus kasutatud märksõnad

Iga otsingu tulemusel saadud kirjetest, mille sortimiseks valisime otsingumootori sätetest relevantsuse, vaatasime läbi esimesed 20 pealkirja ning kirjanduse ülevaate koostaja perspektiivist kõige relevantsemate puhul (teemakohased Euroopa ja Anglo-Ameerika uuringud lähtuvalt käesoleva uuringu fookusest) ka abstraktid, millest valisime omakorda allikad, mida detailsemalt läbi töötada. Lisaks ülalnimetatud otsingutele leidsime relevantseid allikaid ka juba leitud uuringute kasutatud kirjanduse nimestikest. Parimaid praktikaid otsisime lisaks ka Google'i otsingu kaudu, kuna tegu on mitteakadeemiliste allikatega. Kirjanduse ülevaade sisaldab nii kvalitatiivseid kui kvantitatiivseid uuringuid.

Eestis tehtud või Eestit puudutavate uuringute ja raportite puhul toetusime lisaks Google otsingule ka isiklikele teadmistele ja tellijalt saadud infole relevantsete olemasolevate uuringute ja parimate praktikate kohta.

Metodoloogia	Avaldamise aeg	Riigid, kus uuringud läbi viidi	Keel
Kvalitatiivne, kvantitatiivne, segameetodid, ülevaade	2013–2023, kuid erandlikult ka mõned relevantset varasemad uuringud, mis aitasid avada mõnda olulist aspekti	Anglo-Ameerika: USA, Suurbritannia, Austraalia, Uus-Meremaa Euroopa: Eesti, Austria, Prantsusmaa, Soome, Saksamaa, Ungari, Portugal, Šotimaa ja Sloveenia, Belgia	inglise eesti

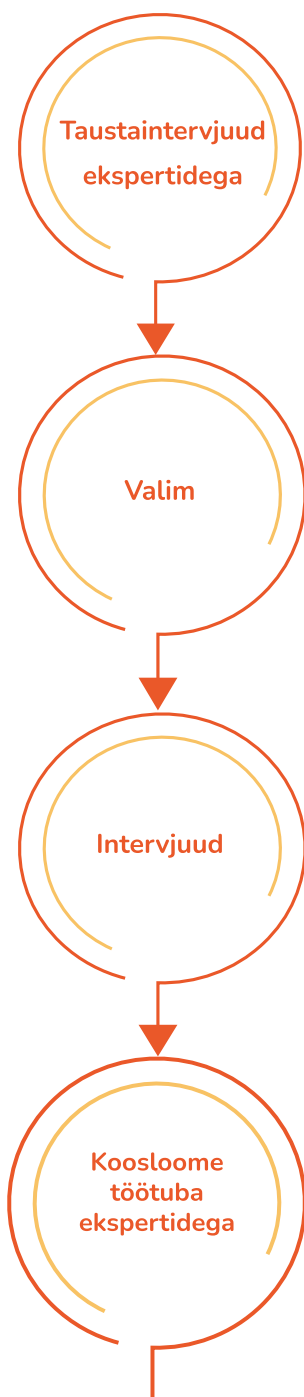
Tabel 1. Kirjanduse ülevaates sisalduvate uuringute peamised parameetrid

Leitud uuringud käsitlevad politsei ja politseiametnike tegevust, kuna päästekorraldajate kohta materjali me ei leidnud. Kirjanduse ülevaade põhineb peamiselt viimasel aastakümnel läbiviidud uuringutel, kuid kajastame on ka mõningaid relevantseid mõnevõrra vanemaid uuringuid. Kaasaegsemaid uuringuid eelistasime seetõttu, et ühiskondlikud (ja seega ka professionaalide, sh esmaste reageerijate) hoiakud naistevastase vägivalda suhtes ning ka soostereotüübid ja soohoiakud laiemalt on muutumises, eelkõige viimase kümnendi jooksul (näiteks #MeToo liikumise mõjul). Kirjanduse ülevaatesse kaasasime Euroopa ja Anglo-Ameerika riikide uuringud, kuna nende kultuurilised tavad, institutsionaalne ja juriidiline raamistik on Eestile sarnasemad, peamiselt leidis eelkõige Anglo-Ameerika riikides läbi viidud uuringuid.

Kvalitatiivse uuringu metodoloogia

Uuringu viisime läbi kvalitatiivseid uurimismeetodeid kasutades. Kvalitatiivne uurimisviis võimaldab uurida inimeste subjektiivseid kogemusi ja tõlgendusi, samuti teemasid, mis on kompleksed ja tugevalt seotud neid ümbritseva institutsionaalse ja ühiskondliku kontekstiga – sellised teemad on ka lähisuhtevägivald ja inimeste hoiakud. Kvalitatiivne uurimisviis annab uuringus osalejatele võimaluse kasutada endale omast sõnavara, anda selgitusi ja tuua esile seoseid, mida ise oluliseks peetakse.

Kvalitatiivse uuringu eesmärgiks on uurida fookusteemat süvitsi ja erinevate nurkade alt, mistõttu pühendatakse rohkem aega ühe inimese kogemusele ja valim on arvuliselt väiksem. Võimalikult suurest valimist olulisem on materjali küllastumus ehk korduvuste ehk mustrite esilekerkimine, mille juures uusi teemakategooriaid esineb vähesel määral või üldse mitte.

Võttes arvesse Tellija ja uuringus osalevate asutuste (Häirekeskus, Politsei- ja Piirivalveamet) kontaktide soovitusi, viisime läbi **taustaintervjuud** kahe valdkonna asjatundjaga. Taustaintervjuude eesmärk oli temaatikaga paremini tutvuda, teha eeltööd küsimuskavade koostamiseks ja valimi segmenteerimiseks.

Valimisse kuulus 5 päästekorraldajat, 6 patrullpolitseinikku, 6 piirkonnapolitseinikku ja 5 uurijat. Valimi kokkupanekul võtsime lisaks ametile arvesse vanust, sugu, emakeelt, haridustaset ja erialast väljaõpet, tööpiirkonda, staaži organisatsioonis ja huvi valdkonna vastu. Nendest tunnustest tulenev mitmekesisus tekib koguvalimi lõikes, st igas ametipõhises valimisegmendis on veidi erinev kombinatsioon tunnustest. Raportis kasutatud intervjuude tsitaadid on esitatud varjunime ja ameti täpsusega, et võimaldada anonüümsust.

Uuringu kvalitatiivse empiirika põhiosa moodustavad **22 spetsialistidega** mais 2023 läbi viidud **poolstruktureeritud intervjuud**. Intervjuud viisime läbi enamasti näost näkku, 2 intervjuud toimusid veebi teel. Intervjuude keskmine kestus oli 1,5 tundi. Vestluste juhtimiseks kasutasime uurimisküsimuste ning taustaintervjuude ja kirjanduse ülevaate põhjal koostatud küsimuskava, mis hõlmas 5 teemaplokki. Intervjuude analüüsimisel kasutasime kvalitatiivset kontentanalüüsi.

5. juunil 2023 viisime läbi 3-tunnise **koosloome töötoa soovituste kogumiseks**, kus osalesid lähisuhtevägivalla ekspertgrupi liikmed⁵, Häirekeskuse ja PPA esindajad ning sotsiaaltöötajad (kokku 18 osalejat). Eraldi kohtumise raames kaasasime Sisekaitseakadeemia esindaja. Töötoa tutvustasime uuringu esmaseid taipamisi ning palusime teha ettepanekuid spetsialistide hoiakute ja teadmiste parandamiseks. Kogutud sisend kajastub eelkõige soovitustes.

⁵ Lähisuhtevägivalla ekspertgruppi kuuluvad Siseministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Justiitsministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Sotsiaalkindlustusameti, Politsei- ja Piirivalveameti ja Prokuratuuri esindajad.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

Politseinike hoiakutel ja reageerimisviisidel naistevastasele lähisuhtevägivallale on väga oluline roll, nii praktiliselt kui sümbolisel tasandil (Gracia jt., 2014). Esiteks, praktilisel tasandil on politseinikud selliste juhtumite puhul esmasteks reageerijateks, kes vägivallaolukorda sekkuvad ning kellelt ohvrid saavad esmast kaitset ja abi. Teiseks, politseinike sekkumine sümboliseerib ühiskonnapoolset naistevastase vägivalla hukkamõistu. **Politseinike hoiakud ja sekkumisviisid kujundavad oluliselt naistevastase lähisuhtevägivalla tulemit ning ohvrite valmidust uuesti politsei poole pöörduda** (Gracia jt., 2014; O'Neal, 2017; vt ka Boira jt., 2013). Politseinikud on justkui kriminaalõigussüsteemi värvavahid, sest nende tegevusest sõltub suuresti juhtumi tulem (O'Neal, 2017), näiteks see, kas ja kuidas juhtumit edasi menetletakse. Politseinikena töötavatel inimestel, nagu kõigil teistel kodanikel ja ametite esindajatel, on teatud teadmised, eelarvamused, väärtused ning poliitilised ja muud hoiakud, mida nad ei saa tööpostile asudes kõrvale jätta ning astuda nn neutraalsesse positsiooni. **Politseinike vaadete ja reaktsioonide tulemusel** võivad ohvrid jääda adekvaatse kaitseta, edaspidi vähemtõenäoliselt politseisse pöörduda ning vägivallatsejad võidakse õigeks mõista (O'Neal, 2017). Seega on oluline tuvastada nende arusaamu lähisuhtevägivallast ja juhtumitele reageerimise kogemusi ning samuti mõista, millist institutsionaalset tuge nad selliste juhtumitega tegelemisel saavad ja vajavad.

Esmalt analüüsime Istanbuli konventsiooni rakendamist Eestis, toetudes Eesti kohta avaldatud Istanbuli konventsiooni variraportitele. Järgmisena toome välja relevantsete Eesti ja välismaiste (Euroopa ja Anglo-Ameerika riigid) uuringute tulemusi ja järeldusi ning parimaid praktikaid. Viimaseid tuleks käsitleda kontekstitundlikult, kuna erinevates riikides kehtivad lähisuhtevägivalda reguleerivad seadused ja ka sotsiaalsed normid vormivad politsei- ja päästemetnike suhtumist lähisuhtevägivalda ja võimalusi sellele reageerimiseks.

1.1 Istanbuli konventsiooni rakendamine Eestis

Alusdokumendina lähisuhtevägivalla, spetsiifilisemalt naistevastase vägivalla tõkestamisel kehtib **Istanbuli konventsioon** – Euroopa Nõukogu poolt 2011. aastal vastu võetud dokument, mis reguleerib naistevastase ja perevägivalla ennetamist ja tõkestamist ning millest allkirjastanud riigid lähtuvad vastava seadusandluse loomisel ja rakendamisel. Eesti liitus konventsiooniga 2014. aastal ning see jõustus 2018. aastal. 2022. aastal valmis Istanbuli konventsiooni järelevalve ekspertgrupi ehk GREVIO aruanne Eesti kohta (GREVIO, 2022; vt ka Laas ja Tsopp-Pagan, 2021), mis tunnustas Eestit lähisuhtevägivalla valdkonnas tehtud edusammude eest, kuid tõstatas ka mitmeid probleeme. Eelkõige kajastame selles kirjanduse ülevaates neid GREVIO aruandes tõstatatud probleeme ja soovitusi, mis on kõige

relevantsemad just päästekorraldajate ja politseinike kui vägivalldajuhtumitele esmaste reageerijate ja nende menetlejate jaoks.

Positiivselt tunnustas GREVIO Eestit Kriminaalkoodeksi täiendamise eest 2017. aastal, mil kriminaliseeriti sellised naistevastase vägivalda vormid nagu jälitamine, naiste genitaalide mutileerimine ja sundabielud. Samuti tuuakse positiivsena välja aastateks 2021–2025 vastu võetud **Vägivaldaennetuse kokkulepe**, mis seab pere- ja seksuaalvägivalda ning samuti naistevastase vägivalda mõned vormid veebis prioriteetvaldkondade hulka.

Ühe peamise kriitikana toob GREVIO välja, et Eesti Vabariigi karistusseadustikus defineeritakse vägistamist endiselt läbi jõu kasutamise või ohvri vastupanu. GREVIO soovib Eestil liikuda nii kiiresti kui võimalik **nõusolekupõhisele vägistamise käsitlusele**.

GREVIO raportis tõstatatakse ühe keske puudujäägina ka EV Korrakaitseaduses sätestatud **viibimiskeelu pikkus**, milleks on kuni 12 tundi ning mille raames eemaldatakse vägivalda toimepanija sündmuskohalt. Raporti koostajad rõhutavad, et 12-tunnine viibimiskeeld on liiga lühike, võimaldamaks ohvri leida adekvaatset abi ning vägivalldajuhtumit raporteerida. GREVIO soovib tungivalt viibimiskeelu perioodi pikendamist lähenemiskeelu kehtestamise abil, nendest keeldudest kinnipidamise monitoorimist ning sanktsioonide rakendamist keeldude eiramisel. Samuti tuleks regulaarselt koguda statistikat viibimiskeeldude arvu ja sanktsioonide rakendamise kohta rikkumiste korral. Viibimiskeelu küsimus on oluline just politseinike töös, kuna väljakutsele reageeriv politseiametnik saab viibimiskeeldu taotleda. Kuna politseiametnikud lähtuvad viibimiskeelu taotlemisel ja rakendamisel seadusest, on ohvritele parema abi ja kaitse pakkumiseks oluline muuta seadust.

Samuti tuuakse probleemina välja, et **puuduvad kohustuslikud koolitused** neile, kes tegelevad soopõhise/lähisuhtevägivalda ohvrite ja vägivallatsejatega, sh politsei- ja päästeametnikele. Need koolitused peaksid olema süstemaatilised ning leidma aset ametikohale asudes ja sellel töötamise vältel, käsitledes selliseid aspekte nagu seksuaalvägivald, jälitamine, psühholoogiline vägivald ja seksuaalne ahistamine, samuti ohvrite õigusi. GREVIO leiab, et selliste süstemaatiliste koolituste puudumine ei võimalda vastavate ametite esindajatel lähisuhtevägivalda juhtumitele adekvaatselt reageerida. GREVIO raportisse olulise sisendi andnud MTÜ Naiste Tugi- ja Teabekeskus täpsustab oma raportis (Laas ja Tsopp-Pagan, 2021), et olemasolevad koolitused on vähesed ja fragmenteeritud ning liiga harva kasutatakse traumapõhiseid lähenemisi. Haridusasutustes, sh politseiakadeemias ei pakuta kursusi soo ja soopõhise vägivalda kohta.

Lisaks rõhutatakse viimases raportis (Laas ja Tsopp-Pagan, 2021) eraldi ka järgmisi probleeme:

- puuduvad mehhanismid, mis tagaksid naistevastase vägivallaga tegelemise põhjalikul ja holistilisel moel, **koostöö mittetoimimine** probleemiga tegelevate riigiasutuste vahel tähendab sageli seda, et ohvrid jäävad nn süsteemi hammasrataste vahele; erinevate valdkondade spetsialiste võrgustiku koostöö ei ole regulaarne: tullaakse kokku vaid konkreetsete keeruliste juhtumite korral; sellest väljaspool toimib koostöö vaid läbi isiklike kontaktide ning kui neid parajasti pole, jääb koostöö pooleli; Laas ja Tsopp-Pagan soovivad tungivalt **edendada järjepidevat koostööd** naistevastase vägivallaga tegelevate riigiasutuste vahel, kaasates ka MTÜ-sid;
- liiga **leebed karistused** vägivalla toimepanijatele või isegi nende karistamata jätmise;
- naistevastase vägivalla juhtumite **alaraporteerimine**, mille peamiseks põhjusteks on madal teadlikkus, hirm, häbi, taasohvristamine kriminaalsüsteemis ja juhtumitega tegelevate riigiasutuste surve astuda lepitusmenetlusse;
- vägivallaennetuse kokkulepe ja tegevuskavad peaksid enam käsitlema **lähisuhtevägivalla soolist mõõdet** ning rõhutama, et eelkõige on see suunatud meeste poolt naiste vastu.

Istanbuli konventsiooni mõju tugevdamiseks, täiendamiseks ja koordineeritumaks rakendamiseks on vastu võetud **Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv**, mis käsitleb naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamist (Euroopa Komisjon, 2022). Käesoleva uuringu fookuse ja eesmärkide seisukohast on oluline välja tuua järgnevad punktid:

- riigid peaksid arendama valmisoleku tegeleda **uute vägivallavormidega**, näiteks naistevastase kübervägivallaga, sh teatud kübervägivalla kriminaliseerimisega;
- sarnaselt GREVIO raportis välja toodud kriitikale Eesti õigusraamistiku aadressil rõhutab direktiiv, et **vägistamine** tuleks kriminaliseerida **nõusoleku puudumise alusel** (eeldus, et vägistaja kasutab jõudu või ähvardab, ei ole asjakohane);
- arvestada naistevastase ja perevägivalla ohvrite **erivajadusi**, parandada nende juurdepääsu õiguskaitsele ja pakkuda neile asjakohast kaitset;
- riiklikel ametiasutustel peavad olema **asjakohased vahendid** lähisuhtevägivalla/naistevastase vägivallaga tegelemiseks;
- oluline on tagada, et ametiasutused kohtlevad ohvreid **sootundlikult**;
- kasutada **erikaitsemeetmeid** nende vägivallavormide lapsohvritega tegelemisel;
- töö lähisuhtevägivalla/naistevastase vägivalla tõkestamisel peab olema erinevate **asutuste vahel koordineeritud**;
- tõhustada **andmete kogumist** nende vägivallavormide kohta.

1.2 Eelnevad uuringud

Eestis läbi viidud uuringud

2015. aastal andis Avatud Ühiskonna Instituut välja uuringu “Lähisuhtevägivald Eestis politsei pilgu läbi” (Pettai & Proos, 2015). See põhines veebiküsitlusel, millele vastas 217 politseiametnikku. Küsitlusest selgus, et 80% vastanutest peab lähisuhtevägivallaga tegelemist raskemaks kui oma muid tööülesandeid. Enamik vastajaid leidsid, et prefektuurides peaksid tegutsema üksused, kes on lähisuhtevägivallale spetsialiseerunud. Uuringu tulemused osutasid, et politseinikud peavad naistevastast vägivalda **tõsiseks probleemiks**, seejuures peeti kõige **suuremaks probleemiks vaimset vägivalda** ning seejärel füüsilist. Seksuaalset vägivalda hinnati vähem tõsiseks probleemiks (43-70%⁶ vastajaid pidas seda tõsiseks probleemiks). Politseinike seisukohtades ilmnes **ohvrisüüdistamine**: 42-83% vastajatest otsis põhjuseid ohvris ja tema käitumises. Valdav enamus vastajaid (92-100%) pidas naistevastases vägivaldas **süüdlaseks toimepanijaid mehi**. Seega, **vastutus lähisuhtevägivalla eest pandi mõlemale osapoolle**. Selles osas, kuidas **riik tuleb toime** lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemisega, anti erinevaid hinnanguid. Kõige rahulolematumad olid politseiuurijad, kellest vaid 27-38% leidis, et riik suudab rahuldavalt lähisuhtevägivalla juhtumeid ennetada ja nendega tegeleda. Enamik uurimuses osalejaid (48-74%) arvas, et kehtiv lähisuhtevägivalla reguleeriv seadusraamistik on piisav, kuid kriitilisemad olid patrullpolitseinikud ja politseiuurijad, kellest iga kolmas pidas seda ebapiisavaks. Enamik pooldas ahistava jälitamise kriminaliseerimist, millega vastajad puutusid kokku üsna sageli. Kaks kolmandikku politseinikest, kes lähisuhtevägivallaga kokku puutuvad, leidis, et neil oleks vaja selles valdkonnas **täiendkoolitust**. Muuhulgas tuli esile suhtlemiskoolituste vajadus, omandamaks oskusi suhelda ohvrite ja vägivallatsetega. Vastustest selgus, et patrullpolitseinikel puudub enne väljasõitu piisav info olukorra kohta sündmuskohal, näiteks varasemate väljakutsete põhjuste ja vägivallatsete ohtlikkuse kohta, eelkõige on puudulik nendeni jõudev eelinfo vägivallatseja eelnevate kuritegude ja haavatavate inimeste kohta peres. Selle info nappus on uuringu järgi üheks oluliseks põhjuseks, miks patrullpolitseinikel on sageli keeruline otsustada, kui tõsise juhtumiga on tegemist. Valdav enamus (96%) on andnud sündmuskohal kannatanule psühholoogilist abi.

Olulise järelalusena toovad uuringu autorid välja avaliku arvamuse, mille kohaselt peetakse politseinikke **peamisteks lähisuhtevägivalla tõkestajateks** ning **stressi**, mida politseinikud sellega seoses tunnevad: „[p]olitseiametnike lisakommentaaridest aimub piirkonna- ja noorsoopolitseinike stressi ja protestivaimu. Tõdemust, et politseiametnikud on muutunud

---

⁶ Siin välja toodud protsendivahemikud pärinevad originaaluuringust, kus vastused igale küsimusele on esitatud piirkonnapolitseinike, noorsoopolitseinike, patrullpolitseinike ja politseiuurijate lõikes.

„peategelasteks“ lähisuhtevägivalla tõkestamisel ja ennetamisel ning sellega koos on politsei tegevus pidevalt avalikkuse tähelepanu all. Võrgustiku teiste osapoolte (ohvriabi töötajad, sotsiaaltöötajad jt) tegevus on selgelt tagaplaanil samal ajal kui politsei tegevus on avalikkuse jaoks esiplaanil ja fookuses.“ (Pettai & Proos, 2015, lk 63-64).

Lähisuhtevägivalla teemal on hiljuti Sisekaitseakadeemias koostatud kaks magistritööd. Mari-Liis Sepa (2020) uurimistöö on ühtlasi ainuke leitud allikas, mis käsitles Häirekeskuse tööd. Sepp uuris võimalusi tagada lähisuhtevägivalla juhtumite kliendikeskne ja tulemuslik menetlemine, kaardistades selleks Häirekeskusesse tehtud kõnede menetlusprotsess. Sepp toob analüüsi tulemusel välja järgmised järeldused (ibid, lk 73):

- kõne vastuvõtjad lähtusid konkreetsest ohvri olukorrast, **mitte institutsionaalsetest tegevuskavadest**;
- **tulemuslikkuse** tagasid kliendi rahustamine, enda tegevuse peegeldamine, suletud küsimuste esitamine ja kinnitamine, et abi on teel;
- kõne vastuvõtjate puhul võis tuvastada **ebakindlust** kõne juhtimises ja otsuste vastuvõtmisel;
- kõne vastuvõtjatel **polnud piisavalt teadmisi** lähisuhtevägivalla kohta;
- kõne tulemuslikkust takistasid **ükskõikne suhtumine ja kommentaarid**, mis võisid helistajas tekitada ohvrisüüdistamise tunde.

Nende tulemuste pinnalt teeb Sepp järgnevad ettepanekud selle kohta, kuidas muuta menetlus esmakontakti käigus kliendikeskseks ja tulemuslikumaks (ibid, lk 73):

- muuta kõne vastuvõtmisel esitatavaid kohustuslikke küsimusi, **kehtestada juhised** selle kohta, mida kõne lõppedes helistajale öelda;
- korraldada häirekeskuse töötajatele **lähisuhtevägivalla kõnede vastuvõtmise koolitused**;
- monitoorida LSV kõnede vastuvõtmise **kvaliteeti**.

2022. aastal Sisekaitseakadeemias kaitstud magistritöös (Sild, 2022) uuris Sild, kuidas patrullpolitseinike käitumine võib lähisuhtevägivalla ohvreid taasohvrustada, analüüsides politseinike suhtlust ohvritega, kasutades selleks politseinike vormikaamerate salvestusi. Sild (ibid, lk 37) leidis analüüsi tulemusel, et

- taasohvrustamine toimus 14% analüüsitud juhtumite puhul;
- taasohvrustamine tähendas **ohvri negatiivset kohtlemist**, mis tekitas temas tunde, et temast ei hoolita, ta on ise süüdi või pole temaga toimunu oluline;

- videosalvestised osutasid, et ohvritega suheldes kasutas 68% patrullpolitseinikest kehtestavat, 24% alistuvat (liiga arglik) ja 8% agressiivset suhtlusstiili ning seejuures tekitasid taasohvristamise tunde just **alistuv ja agressiivne suhtlusstiil**.

Tulemuste põhjal teeb autor Politsei- ja Piirivalveametile järgmised soovitusel:

- perioodiliselt **vormikaamerate salvestiste ülevaatamine** ning nende liigitamine väljakutsete sisu järgi;
- korraldada väljakutsetele vastavatele politseinikele ja kadettidele lähisuhtevägivalla ja taasohvristamise teemalisi **koolitusi**, sh suhtlemise ja suhtlemispsühholoogia koolitusi.

Välismaised uuringud

Hoiakud lähisuhtevägivalla suhtes ja kogemused juhtumitele reageerimisel

Austraalias läbiviidud uuringutes on leitud, et politseiametnike jaoks on lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemine võrreldes muude väljakutsetega kõige **frustreerivam ja keerulisem**, mis mõjutab seda, kuidas nad väljakutsetele reageerivad, mis omakorda mõjutab ohvrite kogemusi (Segrave et., 2018; Maple & Kebbell, 2021). Austraalia ja USA politseiametnike hulgas läbi viidud küsitluse tulemused osutasid, et võrreldes teiste väljakutsetega kardavad nad perevägivallaga seotud väljakutsete jooksul tõenäolisemalt vigastada saada ning see võib omakorda mõjutada nende reageerimist perevägivalla juhtumitele (McPhedran, Gover & Mazerolle, 2017). Lähisuhtevägivalda peetakse politseitöös tihti nn **pehmeks ja madala staatusega tööks**, mis segab “tõelise” politseitöö tegemist (Segrave jt., 2018). On tuvastatud **vastuolu** politseiniku ameti kuvandi (respekteritud amet, põnev töö) ja igapäevase reaalsuse vahel (pidev inimeste igapäevaelu probleemidega tegelemine – töö, mille eest ei saada avalikku tunnustust)(samas). See lõhe tekitab politseinikes just lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemisel **küünilisust ja kasutuse tunnet** (ibid). Politseinikud olid teadlikud ja püüdsid järgida lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemise protokolle, kuid olid samas frustreeritud ja tööga rahulolematud ning tegutsesid kiirustades, mis avaldab mõju sellele, kuidas ohvrid tajuvad politseinike tööd (ibid). Positiivse ja koostöise suhte arendamine ohvritega on oluline, kuna nende suhtumine politseisse kui institutsiooni ja politseiametnikesse kujundab nende valmisolekut kutsuda abi ja teha koostööd (Johnson, 2004; Maple & Kebbell, 2021). On soovitatud luua **eriüksused**, kes tegelevad just lähisuhtevägivalla juhtumitega ja on saanud selleks spetsiaalse väljaõppe (Segrave jt., 2018).

Uuringus, mis põhines kvalitatiivsetel intervjuudel politseiametnikega Austraalias, selgus, et lähisuhtevägivalla juhtumitele reageerivate politseinike kompetents – suhtlusoskus ja otsuste tegemine väljakutse ajal – paranes ajapikku **isikliku kogemuse toel** (politseinike endi

hinnangul), kuid samas kogesid nad ka **lootusetuse tunnet** ning neile avalikkuse ja tööandja poolt suunatud **kõrgeid ootusi**, mis raskendasid nende emotsionaalset ja psühholoogilist toimetulekut ja efektiivset tegutsemist (Maple & Kebell, 2021). Lähisuhtevägivalla juhtumite reageerimist peeti stressirohkeks ning mitmed intervjuueritud kogesid **läbipõlemist ja stressi**. Tunnetati, et **tööandja ei toeta** neid lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemisel piisavalt. Intervjuueritud politseinikud tunnetasid, et lähisuhtevägivalla olukordades, millele nad tööpostil reageerivad, **ei soovita nende kohalolu** ning nende tegevusele **ei järgne positiivset muutust**. On leitud, et politseinike toimetulekut lähisuhtevägivalla juhtumitega mõjutab negatiivselt nende arusaam, et **politsei sekkumine ei aita lähisuhtevägivalda vähendada** (Maple ja Kebell, 2021, vt ka nt Johnson, 2004; Loftus, 2009). Intervjuud politseinikega on osutanud, et edukas lahenduskäik eeldab **ohvri ja vägivallatseja lahutamist** ning kohtuprotsessi viimase üle (Maple ja Kebell, 2021). Kuna aga selline tulem on lähisuhtevägivalla juhtumite puhul harv, tunnetavad politseinikud, et nende pingutus on **tulutu**. Maple ja Kebell (ibid) järeldavad, et olemasolev tugisüsteem on puudulik, toetamaks lähisuhtevägivalla väljakutsetele reageerivaid politseiametnikke. Pakutav tugi reageeris pigem kriitilistele intsidentidele, selle asemel, et tegeleda juhtumitega tegelemisega kaasneva igapäevase stressiga.

USA ja Austraalia politseiametnike seas läbi viidud küsitluse tulemusel selgus, et kuigi enamik vastanutest leidis, et perevägivalla juhtumitega peaks tegelema politsei, leidis eelkõige Austraalia meessoost politseinike seas kõige enam neid, kes pidasid perevägivalda **inimeste isiklikuks asjaks**, mida peaksid lahendama asjaosalised ise (McPhedran, Gover & Mazerolle, 2017). Enamik vastanuid soovis, et perevägivalla väljakutsetele reageerivatel politseiametnikel oleks **rohkem vabadust ise otsustada**, kuidas juhtumile reageerida.

Mitmed eelnevad uuringud rõhutavad, et tulemuslikuks tööks LSV juhtumitega on oluline **nn pehmete oskuste kasutamine politseitöös**. Näiteks on eelnevas kirjanduses on välja toodud, et efektiivseks lähisuhtevägivallaga tegelemiseks on vajalik, et politseinikud rakendaksid interdistsiplinaarset lähenemist, tegutsedes **nii õiguskaitsete kui sotsiaaltöötajatena**; nad peavad oskama ohvritele tuge pakkuda ja tegutseda taktitundeliselt ja empaatiliselt (Balenovich jt., 2008).

On leitud (DeJong jt., 2008), et roll ja hoiak, mille politseiametnik lähisuhtevägivalla osas võtab, on seotud tema **laiemate väärtuste ja arusaamadega politseitööst**. Näiteks need politseinikud, kes järgivad nn traditsioonilist politseitöö mudelit (mis eeldab tunnistajate koostöö valmidust ning vägivallatseja kinnipidamist) väljendasid tüüpiliselt lähisuhtevägivalla osas frustratsiooni ja kibestumust (ibid). Samas nendel politseiametnikel, kelle arusaam politseitööst hõlmas kogukonna osalust (fookuses ennetus ja koostöö kogukonnaga), olid positiivsemad hoiakud ning nende suhtlus ohvritega oli edukam ja empaatilisem.

Politseinike väljaõpe lähisuhtevägivalla alal

Mitmete riikide kogemus osutab, et politseinikud **ei saa väljaõppe jooksul piisavalt teadmisi** lähisuhtevägivalla/naistevastase vägivalla ja nendega tegelemise kohta. Uuringust, mis analüüsis, millisel määral ja kuidas sisaldab politseinike väljaõpe perevägivalla temaatikat mitmes Euroopa riigis⁷ selgus, et politseinikud omandavad vastavaid teadmisi vähe ning erinevate üldiste kursuste raames; otseselt perevägivallale keskenduvaid kursuseid on vähe (Houtsonen, 2020). Houtsonen (ibid) järeldab, et seetõttu ei pruugi politseiniku ametit omandavad inimesed saada terviklikku pilti perevägivallast ja sellega tegelemisest. Autor (ibid) rõhutab, et oluline on arendada **mitte ainult teadmisi ja oskusi, vaid ka väärtusi**; seega on vaja kursusi, mis käsitleksid perevägivalda kui tõsist ja kompleksset psühholoogilist, sotsiaalset ja kultuurilist nähtust ning arendaksid õppijate tundlikku suhtumist ohvritesse. Nimetatud uuringust puudus soospekt, mis tähendab, et pole teada, kas ja kuidas käsitleti analüüsitud õppekavades perevägivalla soolist mõõdet.

Uuringus koolituste mõjust politseinike enesekindlusele perevägivallajuhtumitele reageerimisel on leitud, et politseinikud, kellel olid **proaktiivsed hoiakud** (nt kes pooldasid arreteerimist) olid enam valmis ohvritele tugiteenuseid pakkuma, samas kui **reaktiivsete hoiakutega** politseinikud (nt arusaam, et politsei peaks sekkuma minimaalselt) olid vähem valmis juhumit edasi menetlema (Jahirul Islam & Mazerolle, 2022). Seejuures ei esinenud märkimisväärseid soolisi erinevusi politseinike tegevuses. Spetsiifiliste koolituste läbimine ja enesekindlus perevägivalla juhtumitega tegelemisel avaldasid märkimisväärset mõju politseinike valmisolekule juhtumeid menetlema ja pakkuda tugiteenuseid.

On leitud, et esmased reageerijad, kellel on spetsiaalne väljaõpe perevägivalla valdkonnas (sh politseinikud), **suudavad ohvritele osutada paremat abi** kui üldise väljaõppega esmased reageerijad vt Lobinkar, Vogt & Kersten, 2021). Leiti, et spetsiaalse väljaõppeta esmastel reageerijatel on vähem teadmisi perevägivalla spetsiifikast, nad võtavad vähem tõsiselt juhtumeid, kus füüsilist vägivalda ei kasutatud, lähtuvad enam isiklikest hinnangutest ning teevad vähem informeeritud ja tõhusaid edasisuunamisi. Spetsialistid seevastu järgivad tõenäolisemalt protokolle, mille eesmärgiks on ohvri huvide eest seista ning nad on tõenäolisemalt osa erinevates sektorites tegutsevate professionaalide võrgustikust, kes oskavad ohvritele mitmekülgset abi pakkuda. Nende tulemuste põhjal soovivad uuringu läbiviijad, et igas politseiüksuses oleks **vähemalt üks perevägivalla ja seksuaalvägivalla alase spetsiaalse väljaõppe saanud politseiametnik**.

---

⁷ Austria, Prantsusmaa, Soome, Saksamaa, Ungari, Portugal, Šotimaa ja Sloveenia

Hoiakud ja kogemused seksuaalvägivalda juhtumitele reageerimisel ja menetlemisel

Mitmed välismaised uuringud on käsitlenud politseinike hoiakuid ja eelarvamusi seksuaalse vägivalda ja jälitamise kuritegude osas. Kinnipidamised ja süüdimõistmised jälitamise eest sõltuvad suuresti politseinike suhtumistest ja teadmistest selle kuriteo kohta, kuna nemad on vastavatele väljakutsetele esmased reageerijad (Lynch & Logan, 2015). Ei pruugita osata adekvaatselt reageerida, kui ei ole täpselt selge, mida jälitamine juriidiliselt tähendab (näiteks Lynch & Logan (ibid) leidsid, et seda ei teadnud 37% nende uuringu 163 respondendist) ning kui ei ole piisavalt teadmisi jälitamise negatiivse mõju kohta ohvritele (Lynch & Logan, 2015, vt ka Klein jt., 2009).

Politseinike tõlgendused ja sekkumine lähisuhtevägivalda juhtumitesse sündmuskohal on seotud nende **hoiakute ja eelarvamustega**, näiteks vägivalda toimepanijate suhtes (Logan, 2006) ning samuti **soohoiakutega** (Gracia jt., 2014). Mitmed uuringud on analüüsinud seda, kuidas **vägistamiskultuur** mõjutab vägistamisjuhtumite menetlemist. Vägistamiskultuur tähendab naistevastase seksuaalvägivalda normaliseerimist ühiskonnas teatud arusaamade ja uskumuste (vägistamismüüdid)⁸ kaudu, mis sellist vägivalda õigustavad ja toetavad ning selle tõsidust vähendada püüavad (nt ohvri napp riietus ja alkoholi tarbimine, uskumus, et naised esitavad sageli vägistamise kohta valesüüdistusi ning vägistamisega on tegu vaid siis, kui ohver vägistajat ei tunne, vägistamine on harv nähtus, vägistamine pole tõsine kuritegu, osa naisi soovib vägistamist, vägistamine on mehe kontrollimatu kire väljendus jne.). Vägistamiskultuur hõlmab ka uskumusi, mille kohaselt on seksuaalvägivald laialt levinud ja igapäevaelu osa (O'Neal, 2017). Vägistamismüütide omaksvõttu esineb rohkem meeste hulgas. (ibid). Sellised müüdid mõjutavad vägistamisjuhtumite menetlemist õiguskaitse-süsteemis (vt nt Rich & Seffrin, 2021; Shaw jt., 2017).

Vägistamismüütide omaksvõtt mõjutab oluliselt seda, kuidas politseinikud küsitlevad vägistamise ohvriteid (Rich & Seffrin, 2021). On leitud, et vägistamismüüte vaidlustavad politseinikud on kompetentsemad küsitlajad. Naispolitseinike seas olid vägistamismüüdid vähem levinud (ibid). Leiti ka, et mitte niivõrd üldine haridustase, vaid **koolituste läbimine seksuaalse vägivalda kohta**, aitab kaasa ohvrite paremale küsitlemisele. (ibid) Lisaks tõid Rich & Seffrin (ibid) uuringus välja, et seksuaalse vägivalda ohvritega tegelemist mõjutab laiema politseikultuuri **maskuliinsus ja hierarhilisus**, kus välditakse emotsionaalsust ning ohvrite suhtes empaatia ülesnäitamist nähakse **objektiivsusest eemaldumisena**.

Uuritud on ka seda, millist rolli mängib **politseiametniku sugu** vägistamise ohvritega suhtlemisel (Jordan, 2002). Uus-Meremaal läbi viidud uuring, mis põhines intervjuudel naisohvritega nende kogemuste kohta mees- ja naispolitseinikega leidis, et politseiniku sugu ei

---

⁸ Vägistamismüütides on kattuvusi lähisuhtevägivalda kohta levinud valearusaamadega.

olnud määrav: pigem eeldasid ohvrid politseinikult – olenemata tema soost – professionaalsust, soojust ja tundlikkust. Mõned vägistamise ohvrid aga väljendasid selget soovi vestelda naispolitseinikega.

Uuritud on vägistamiskultuuri mõju sellele, kuidas politseinikud suhtuvad **ohvrite usaldusväärsusesse**, mis omakorda mõjutab suuresti kinnipidamisotsuseid ja edasise menetluse kulgu (O’Neal, 2017). USAs analüüsiti 2008. aastal 400 politseiraportit seksuaalvägivalla süüdistuste kohta, millest 15% puhul leiti, et juhtumit menetlevad politseiametnikud kahtlesid süüdistaja usaldusväärsusel (ibid). Leiti, et politseinike hinnanguid ohvrite usaldusväärsusel mõjutab oluliselt see, kas nad tajusid kirjeldatud vägistamisjuhtumite „tõsise“ ja „päris“ vägistamisena (mille indikaatoriteks olid politseinike arvates näiteks jõu ja relva kasutamine vägistaja poolt, toimumiskohaks pime tänav). Poliseiametnikud kahtlesid ohvri usaldusväärsusel vähem, **kui ründaja kasutas seksuaalvägivalla juhtumil jõudu**, kuid seadsid ohvri usaldusväärsusel kahtluse alla juhtudel, mil kasutati ebatraditsioonilist relva (ibid). Samuti kaheldi ohvri usaldusväärsusel juhtudel, kus ohver **viivitas** intsidendi raporteerimisega ning tema tunnistuses esinesid **vastukäivused**. Samuti usuti ohvrit vähem juhtudel, mil ta oli tarvitanud **alkoholi**.

Mõnevõrra sarnaseid tulemusi on andnud ka teised uuringud. Sarnasel teemal läbiviidud hilisem uuring (Wentz, 2020) leidis, et politseinike otsuseid kinnipidamise kohta mõjutab ka see, **kas ohver avaldas füüsilist vastupanu**. USA-s 2010. aastal läbi viidud soopõhist vägivallanalüüsivas uuringus leiti, et politsei arreteerib vägivalla toimepanija tõenäolisemalt juhul, kui ohver on vigastatud (Cho & Wilke, 2010). Samuti leiti Suurbritannias läbi viidud uuringus, mis põhines intervjuudel väljakutsetele reageerivate politseiametnikega, et perevägivalla juhtumite puhul arreteerivad politseinikud vägivallatseja tõenäolisemalt siis, kui nad tajuvad tõsist ohtu ohvrile ning seda eelkõige füüsilise vägivalla näol (MyHill, 2017). MyHill (ibid) järeldeb, et keskendumine eelkõige füüsilisele vägivallale on problemaatiline, kuna mitmete vägivallavormide puhul ähvardab vägivallatseja kasutada füüsilist vägivallat, seeläbi ohvrit kontrollides. Samuti jälgivad mõned vägivallatsejad füüsilist vägivallat kasutades teadlikult, et nad ei tekitaks silmaga nähtavaid vigastusi. Lisaks leiti samas uuringus, et olukorras, kus politseinikud tunnetavad, et nende tööd, sh otsuseid väljakutse ajal, **jälgitakse ja arvustatakse järjest enam** (nt ülemuste ja avalikkuse poolt), võivad politseiametnikud vägivallatseja mitte-arreteerimise korral juhtumist raporteerides jätta sellest välja osa tõendusmaterjali, et vältida kriitikat või distsiplinaarjuurduse algatamist nende vastu (ibid)

USAs läbi viidud intervjuud politseiametnikega seksuaalvägivalla juhtumite menetlemise kohta näitasid, kuidas nad klassifitseerivad politseisse raporteeritud seksuaalrünnaku juhtumid mentaalselt kolme kategooriasse: valesüüdistus, realselt aset leidnud tõsine juhtum ning ebaselge juhtum (Venema, 2014). See, millisesse kategooriasse nad juhtumit jaotavad, mõjutab

seada, kuidas nad ohvreid küsitlevad. Politseiametnike klassifikatsioonisüsteemi mõjutasid müüdid „tõelisest“ vägistamisest ja „ideaalsest“ ehk normatiivsest ohvrist. Nn ideaalne ohver on moraalselt ja seksuaalselt vooruslik, ettevaatlik, mitteprovokatiivne ning tema tunnistustes puuduvad vastuolud (vt Larcombe, 2002). Samuti osutab ideaalne ohver vastupanu, tema kehal on füüsilised vigastused ning ta ei tunne vägistajat (Venema, 2014)

Selle ning ka eelnevalt tutvustatud uuringute tulemused osutavad, et politseinike seas levivad valearusaamad vägistamise olemusest. Nende vaidlustamiseks on soovitatud pakkuda politseiametnikele **seksuaalvägivalla teemalisi koolitusi, sh trauma olemusest**, et paremini mõista ohvrite (arusaamatu või ebaloogilisena tunduvat) mõtlemist ja käitumist vägistamisjuhtumite korral (ibid).

Uuringuid meeste vastu suunatud lähisuhtevägivalla kohta on vähe. Üks peamisi teadustöid sellel teemal on ülevaateartikkel eelnevatest uurimustest (Anglo-Ameerika riikidest), mis käsitlevad politsei reageerimist ja politseiametnike suhtumist vägistamisjuhtumitesse, kus ohvriks on mees (Javaid, 2015). Autor järeldab, et meestest vägistamisohvrid ei pruugi kuritegu raporteerida sotsiaalse stigma tõttu homoseksuaalsuse kohta. **Negatiivne suhtumine homoseksuaalsusesse ja müüdid meeste vägistamise kohta** (nt et meeste vägistamist pole olemas või see pole “päris” vägistamine, see pole tõsine probleem, kõik meesohvrid on homoseksuaalsed) levivad ka politseinike seas. Meessoost vägistamise ohvrit ei pruugita võtta tõsiselt ning neid peetakse anomaaliaks. Seetõttu võivad meessoost vägistamise ohvrid kohata politseinike poolt süüdistavat suhtumist või nendega juhtunu mitteuskumist, mistõttu ei pruugita kuritegu raporteerida. Javaid (ibid) rõhutab, et vajalik on politseinike **teadlikkuse tõstmine ja valearusaamade kummutamine**, eelkõige hariduse ja koolituste kaudu.

Austraalias läbi viidud uuringus jälitamise kohta, kuhu oli kaasatud 280 politseinikku, tuvastati kolm jälitamise kohta käivat peamist müüti ja õigustust: **jälitamine pole tõsine kuritegu, jälitamine on romantiline ning ohver on süüdi** (McKeon jt., 2015). Meessoost politseinikud pisendasid enam jälitamise tõsidust ja õigustasid sellist käitumist. Politseinikud, kes olid saanud väljaõpet jälitamise teemaatikas, väljendasid selliseid valearusaamu vähem. Sarnasele tulemused selgusid ka USAs tehtud uuringust, mis käsitles politseinike suhtumist jälitamisse: jälitamisega töö käigus isiklikult kokku puutunud politseinikud tajusid seda tõsisema kuriteona (Lynch & Logan, 2015).

Selleks, et parandada vägistamisjuhtumite menetlemist ja saavutada ohvrite jaoks õiglane tulemus, on soovitatud pöörata tähelepanu politseiametnike poolt kogutud tõendusmaterjali, eelkõige ohvrite ja kahtlusalustega tehtud intervjuude kvaliteedi ja detailsusastme tõstmisele (Westera, jt, 2016). Toetudes paljudele eelnevatele uuringutele, soovivad Westera jt. (ibid) pöörata intervjuueerimisel tähelepanu järgnevatele aspektidele:

- a) **Ohvri küsitlemine:** tuleb luua optimaalsed tingimused selleks, et vägistamissüüdistuse esitaja saaks juhtunut meenutada ja esitada võimalikult detailselt ja täpselt. Selleks tuleb tagada, et teda intervjuerivad politseinikud väljendaksid empaatilist suhtumist ja on valmis teda uskuma.
- b) **Vägistaja küsitlemine:** eelnev uuring, mis põhineb intervjuudel süüdimõistetud vägistajatega Austraalias osutas, et kõige enam soodustab nendepoolset süü omaksvõttu intervjuerimise stiil, kus kurjategija tunneb, et teda kuulatakse ja mõistetakse ning välditakse hukkamõistvaid hinnanguid (Kebell jt., 2010).
- c) **Ülekuulamiste videosalvestised** aitavad küsitlemise protsessi läbipaistvamaks muuta ning vähendavad ebaetilist käitumist politseiametnike poolt ja võimu kuritarvitamist terve menetlusprotsessi jooksul. Menetluse käigus intervjuud üle kuulates võib selguda olulisi eelnevalt tähelepanuta jäänud detaile, sh võib selguda, kuidas politseinike eelarvamused (nt uskumine vägistamismüütidesse) tunnistuse andmist mõjutavad.

1.3 Head praktikad

Saksamaa Euroopa Nõukogu eesistumise perioodil 2020. aastal toimunud EL-i riikide soolise võrdõiguslikkuse ministrite koosviibimisel jagati riikide häid praktikaid naistevastase vägivalda tõkestamisel, millest järgnevad on olulised ka politseiametnike ja päästekorraldajate tööd silmas pidades (vt Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth, 2020):

- **koostöö tihendamine** meditsiinasutuste, ohvrikaitse organisatsioonide ja politsei vahel, samuti **kogukonna kaasamine**;
- Belgias katsetatakse holistilist lähenemist seksuaalvägivalda ohvritele: ohvritele avati **keskused**, mis pakuvad psühholoogilist, meditsiinilist, juriidilist ja menetlemisega seotud tuge. See võimaldab saada ohvritel erinevat tüüpi abi ühest kohast, selle asemel, et liikuda erinevate asutuste vahel;
- Tšehhis loodi perevägivalda ohvritele **nutirakendus**, mis aitab neil vägivaldaolukorda analüüsida, saada nõu ja dokumenteerida tõendusmaterjali ning saada ühendust abiorganisatsioonide ja politseiga;
- Prantsusmaal rakendati 2020. aastast süsteem, mis võimaldab perevägivalda ohvritel teavitada politseid, saates **hädaabinumbrile sõnumi** (sarnaselt juba käigus olevale kuulmisvaegusega inimestele suunatud teenusele), sarnane süsteem võeti kasutusele ka Leedus;
- Portugalis koostati **juhised politseiametnikele** selle kohta, kuidas toimida esimese 72 tunni jooksul peale perevägivalda juhtumi teadet.

Hea praktikana Eestist võib välja tuua aastatel 2017-2018 Pärnu linnas ja maakonnas läbi viidud lähisuhtevägivalla pilootprojekti, kus tihendati asutuste (politsei, ohvriabi, naiste tugikeskus, sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad, prokuratuur, kohus ja kriminaalhooldus) vahelist **koostööd lähisuhtevägivallaga tegelemisel**, parandades infovahetust ja koordineeritud tegutsemist (Siseministeerium, 2018). Leiti, et need sammud on võimalikud ja vajalikud ning aitavad tõhusamalt ohvreid abistada. Pilootprojekti leiti ühtib GREVIO (2022) ja MTÜ Naiste Tugi- ja Teabekeskuse (Laas ja Tsopp-Pagan, 2021) raportites esitatud soovitustega. Lisaks katsetati pilootprojekti järgnevat: vägivallatseja eemaldamine patrullpolitseinike poolt, esmaste toimingute kiiret läbiviimist (et vältida taasohvrustamist), politsei poolt esmase LSV ankeetlehe kaudu detailsemate andmete kogumine, menetluste alustamine patrulli poolt (kui patrullil tekkis kohapeal küsimusi, oli võimalik ühendust võtta prokuröriga) (Prokuratuuri aastaraamat, 2018). Pilootprojekti tulemusena kiirendati oluliselt paljude juhtumite menetlemist ja lahenduseni jõudmist. Projekti tulemusena järelitati, et vägivallatseja eemaldamine sündmuskohalt ja ohvri kiire kokkuviiimine ohvriabiga võiks olla praktikad, mida võiks rakendada üle Eesti. (Prokuratuuri aastaraamat, 2018).

1.4 Kokkuvõtte ja järeldused

Läbitöötatud kirjanduse põhjal saab teha järgmised peamised järeldused ja soovitused edasisteks uuringuteks ja praktilisteks tegevusteks, parandamaks esmaste reageerijate teadmisi, oskusi ja valmisolekut lähisuhtevägivalla/naistevastase vägivalla juhtumitega tegelemisel.

Politseinike reageerimist väljakutsetele mõjutavad **nende isiklikud hoiakud lähisuhtevägivalla/naistevastase vägivalla osas ja ka soohoiakuid laiemalt, samuti nende arusaamad politseinike rollist ja politseitööst**. Seetõttu on nende hoiakute väljaselgitamine võtmetähtsusega, selleks et oleks võimalik kavandada võimalikke tegevusi nende muutmiseks. Arvestades seda, et lähisuhtevägivalla/naistevastase vägivalla juhtumitega tegelemine on politseinike jaoks üks raskemaid väljakutseid või töö liike, **tuleks erilist tähelepanu pöörata institutsionaalse toe pakkumisele, näiteks koolituste ja psühholoogilise toe näol**, mis toetaksid politseinike vaimset tervist. Oluline on pakkuda ohvreid ja süüdistatavaid küsitlevatele **politseiametnikele teadmisi ja oskusi selle kohta, kuidas intervjuusid võimalikult tulemuslikult läbi viia**. Politseinikelt eeldatakse lähisuhtevägivalla väljakutsetel tegutsemist nii õiguskaitsete kui sotsiaaltöötajatena, st neil tuleb osutada ohvritele mitmekülgset abi ja tuge. Seetõttu on koolitustel politseinikele ja teistele esmastele reageerijatele vaja suuremat rõhku panna **psühhosotsiaalsetele aspektidele**. Oluline on koolitustel **süsteemiliselt käsitleda lähisuhtevägivalla soolist mõõdet ning anda baastadmisi soo ja soosüsteemi kohta, sh rääkida vägistamiskultuurist ja**

vägistamismüütidest. Samuti on oluline käsitleda Eestis hiljuti kriminaliseeritud vägivallavorme, näiteks ahistavat jälitamist, mille kohta on politseinikel tõenäoliselt vähem kokkupuuteid ja teadmisi.

Heade praktikatena lähisuhtevägivalla/naistevastase vägivalla tõkestamisel, mis võiksid toetada politseitööd, võib kirjanduse põhjal välja tuua järgmist: juhtumite **kiire menetlemine**, **koostöö tihendamine** (sh kiirem infovahetus) juhtumitega tegelevate asutuste ja professionaalide vahel, **nutirakendused**, mis võimaldavad ohvritel hädaabinumbrile helistamise asemel saata SMS, saada juhiseid ja koguda tõendusmaterjali, **juhised politseiametnikele** vägivallajuhtumitega tegelemiseks esimese paari ööpäeva jooksul, **ohvritega tegelemine ühes keskses**, selliselt, et ohvrid ei pea liikuma erinevate asutuste vahel.

2. LÄHISUHTEVÄGIVALLAGA SEOTUD HOIAKUD JA TEADMISED EESTI PÄÄSTEKORRALDAJATE JA POLITSEINIKE SEAS

Selles ja järgnevas peatükis toome välja päästekorraldajate ja politseinike seas läbi viidud kvalitatiivsete intervjuude taipamised. Need jagunevad kahte suuremasse peatükki, millest esimene käsitleb lähisuhtevägivalla mõtestamist, sellega seotud arusaamu ja hoiakuid, teine aga neid mõjutavaid tegureid.

2.1 Kuidas mõistetakse lähisuhtevägivalda?

- Intervjueeritute arusaam lähisuhtevägivallast on pigem üldistav, **mitte süstemaatiline**. See tähendab, et vägivalla liike ja tüüpe ning neile omaseid dünaamikaid ja põhjus-tagajärg seoseid mõistetakse vaid osaliselt.
- Lähisuhtevägivalla mõistet defineeritakse **sooneutraalselt**, soomõõdet ei tooda üldjuhul esile probleemi olemusliku osana. Soospekt ilmneb juhtumitest näiteid tuues või osapoolte käitumist kirjeldades.
- Mõiste selgitamise juures tuuakse välja erinevaid vägivalla liike, ent lähisuhtevägivalla erinevatest aspektidest rääkides lähtutakse **peamiselt füüsilisest vägivallast**, millega kokkupuude on sagedasem.
- Füüsilise vägivalla juhtumeid peetakse politsei jaoks **lihtsamaks**, vaimse vägivalla puhul peetakse politsei sekkumisvõimalusi pea olematuteks.
- Leitakse, et vaimse vägivalla talumine võib olla **raskem kui füüsilise**.
- Lähisuhtevägivalla olemuse kirjeldamisel lähtutakse suurel määral **töölasest kogemusest**, mis hõlmab peaauglikult paarisuhtes toimuvat füüsilist vägivalda.
- Lähisuhtevägivalda peetakse **suhte- või suhtlusprobleemiks**, mis sageli on **kahepoolne**.
- Lähisuhtevägivalla mõiste sisustamisel nähakse **erinevusi ametkondade vahel**.
- **Lähisuhte kindlakstegemine** on intervjueeritute jaoks keskse tähtsusega, kuna sellest sõltuvad edasised protseduurid.
- Enim segadust on **paarisuhte lähisuhtena käsitlemisel**. Ekspartnerite puhul esineb lähisuhte kindlakstegemisel kohati erinevaid arusaamu ja praktikaid – puudub ühtne lähenemine.

Lähisuhtevägivalla komplekssus võib muuta selle äratundmise ja sellele reageerimise keeruliseks, ometi on see juhtumite lahendamisel määrava tähtsusega. Nagu kirjanduse ülevaates käsitletud valdkondlikest uuringutest selgub, mõjutab see, kuivõrd edukalt suudavad

päästekorraldajad ja politseinikud märgata lähisuhtevägivallale viitavaid asjaolusid ning mõista selle erinevaid esinemisviise nii abi saamist kui juhtumite edasist käiku.

Kõik uuringus osalejad defineerivad lähisuhtevägivalda veidi varieeruvast, kuid sarnases sõnastuses: **see on igasugune vägivald, nii vaimne kui füüsiline, mis toimub lähedaste inimeste vahel.** Üldiselt ei markeeri intervjueritud mõiste defineerimise juures selle **vägivallavormi soolist mõõdest**, vaid püüavad anda võimalikult kõikehõlmava mõisteseteletuse. Sooga seotud aspektid ilmnevad intervjuudes aga juhtumitest näiteid tuues või osapoolte, eelkõige kannatanute käitumist kirjeldades, kuna **enamjaolt omatakse kokkupuuteid naistevastase vägivallaga**, mistõttu ülekaalukalt kasutatakse sõna *naine* ohvri ning mees vägivallatseja mõistes. Peasjalikult kasutavad osalejad lähisuhtevägivalla sõna ja selle valdkondlikult levinud lühendit LSV, mis on katusterminiks väga erinevatele vägivalla tüüpidele ja suhtedünaamikatele. Vägivalla tüüpidest räägitakse läbisegi ja näiteks lähisuhtevägivalla põhjustest, mõjust ja osapoolte käitumisest kõneledes ei pruugita neid erinevate tüüpidega seostada. See viitab, et intervjueritudel on **pigem üldistav kui süstemaatiline arusaam lähisuhtevägivallast.**

Politseinike puhul võib täheldada, et arusaama lähisuhtevägivallast mõjutab **seadusandlus** ja ka politsei **töökorraldus** lähisuhtevägivallaga tegelemisel. Osa politseinikke viitab mõiste defineerimisel otseselt sellele, kuidas LSV infoleht juhtumi ülesmärkimist liigiti ette näeb, või karistusseadustiku paragrahvidele (seda eriti uurijate puhul). Ka ülejäänud politseinike intervjuudes võib märgata, et kohati **põrkuvad teoreetiline teadmine ja praktiline kogemus.** See tähendab, et kuigi teatakse, et tegemist on mitmetahulise nähtusega, tuleb töös juhendada seadustest ja oma rollist, mistõttu praktikas käsitletakse lähisuhtevägivalda kitsamalt. Kõige nüansirohkemaks võib pidada piirkonnapolitseinike arusaama: teistest veidi enam kirjeldavad nad vägivaldse suhte dünaamikat, osapoolte käitumise tagamaid, kuna nende kokkupuude lähisuhtevägivalla osapooltega on üldjuhul pikem.

See on siis sõltuvussuhtes või lähisuhtes oleva isiku vastu, ehk siis nagu elukaaslased, vanemad, lapsed. Et kui nad on kuidagi siis sõltuvad üksteisest või nad on lähisuhtes, siis nende vahel toimub vägivald, nii vaimne kui füüsiline. Üldjuhul läheb sinna alla ikkagi siis füüsiline vägivald tegelikult ju, et kas siis nagu löömine, valu tekitamine või vigastuste tekitamine /.../ see on siis nagu see paragrahv.

(Kerstin, uurija)

Mõistmist kujundavad kogemused

Kui mõiste esmase defineerimise juures püütakse anda edasi võimalikult laia käsitlust, mis on kooskõlas ametlike lahtiseletustega, siis pikemalt lähisuhtevägivalla aspekte (nt põhjuseid, mõju, osapoolte käitumist) selgitades toetuvad intervjueritud **peamiselt tööalastele**

kogemustele, mille pinnalt on neil tekkinud mustrid ja seosed. Seetõttu anname siin lühiülevaate tavapärasematest juhtumitest, millele intervjuudes rohkem tuginetakse, laiemalt käsitleme hoiakute mõjutegureid peatükis 3.

Juhtumid, millega nii päästekorraldajad kui politseinikud sagedamini kokku puutuvad ja mille põhjal on kujunenud kogemuslik arusaam lähisuhtevägivallast, hõlmavad enamuses **füüsilist situatsioonivägivalda**. Kõige enam räägitakse intervjuudes **heteroseksuaalsetes paarisuhetes toimuvast vägivallast**⁹, kus mees on vägivallatseja ja naine kannatanu. Kuigi viidatakse, et esineb ka teistsuguseid juhtumeid, näiteks meestevastast, lastevastast ja vanematevastast vägivalda, raamistab just eelkirjeldatud paarisuhtevägivald suurel määral kogu ülejäänud teemakäsitlust. Veel on intervjueritute sõnul **tavalisemad lähisuhtevägivalla juhtumid seotud alkoholi tarvitamisega** – joores võivad olla mõlemad osapooled või vägivallatseja üksi. Enamasti on joores olekus tekkinud sõnaline konflikt, mis on lõppenud füüsilise vägivallaga.

Lisaks tuuakse korduva muustrina välja, et lähisuhtevägivalla juhtumite arv kasvab **nädalavahetustel ja puhkepäevadel**, samuti sotsiaaltoetuste ja palkade väljamaksmise paiku. Siin tuleb lisategurina mängu taaskord alkohol, mille ostmiseks on saadud raha või tarbimiseks leitud aega.

Intervjuudes kerkib esile ka seos majandusliku toimetuleku ja lähisuhtevägivalla esinemise vahel. Osa intervjuerituid hindab kogemusele tuginedes, et **vähemkindlustatud peredes** esineb lähisuhtevägivalda rohkem, mõne intervjueritu arvates võib paremal järjel olevates peredes esineda pigem vaimset vägivalda. Seega ei saa kõigi intervjueritute meelest siiski lähisuhtevägivalla ja kehva majandusliku toimetuleku vahele võrdusmärki panna – seda **esineb igasugustes peredes, igasugust moodi**.

“ Pigem need vaesemad pered. Võib-olla need finantsilised probleemid ka kuidagi soodustavad seda. Ma ei ütleks ka, et kõrgema klassi inimesed nüüd iga õhtu viina joovad. Pigem on see klassika, et Lasnamägi, Raadiku need sotsiaalmajad. See on see klassika, kust tulevad need lähisuhtevägivallad. Maakohtades samamoodi, kus seda raha väga ei liigu. Mis ma kodus teen? Joon viina, peksan naist, lähen magama. (Artur, päästekorraldaja)

“ Ei ole sellist, et vaesemad inimesed rohkem peksaks üksteist, seal ei ole vahet. Oleme käinud suurtes eramajades, oleme käinud korterites, oleme käinud pooljoodikute juures,

Olen pannud tähele, et LSV juhtumeid on rohkem nädalalõpu poole, küllap on see seepärast, et inimestel algab nädalavahetus, tahetakse nagu puhata, hakatakse alkoholi tarbima ning kuna paljud ei tea oma piiri, siis üks sõna teise järel, ja sealt ta ka alguse saab.

(Eduard, patrullpolitseinik)

⁹ Sellest tulenevalt kasutame siinses analüüsis paarisuhte terminit heteroseksuaalsele suhtele viitavana.

samas ka täiesti korralike inimeste juures, kellest ma olen mõelnud, et issand, ma poleks elu sees arvanud, et selline asi seal toimub. Siin ei ole mingit loogikat. (Annemai, patrullpolitseinik)

Uuringus osalenud patrull- ja piirkonnapolitseinikud märgivad, et **suur osa väljakutsetest on korduvad** ja tihtipeale on selliste juhtumite puhul teada, mis võib ees oodata: millises kontekstis juhtum toimus, kes on osapooled, mislaadi käitumist võib neilt oodata. Selliseid peresid kirjeldatakse sageli kui vägivallaga harjunuid, kelle jaoks vägivald on “**eluviis**” või “**normaalsus**”, mida muuta ei soovita.

Eriti seoses korduvate juhtumitega, aga kohati ka üldisemalt tuuakse pea kõigis intervjuudes välja, et **vägivallatseja ja ohvri rollid ei pruugi suhtes olla kinnistunud** – vägivalda võivad kasutada mõlemad osapooled, mistõttu rollid on segunenud ja vahelduvad. Kirjeldatakse nii selliseid olukordi, kus paarisuhtes kannatab üht liiki vägivalla all enamasti üks, teist liiki vägivalla all aga teine osapool (nt naine kannatab füüsilise vägivalla all, mees aga vaimse vägivalla all) või siis on mõlemad osapooled teineteise vastu füüsiliselt ja/või vaimselt vägivaldsed.

*Mõnikord on nii,
et kui aadress
öeldakse, siis polegi
rohkem vaja – me juba
teame, kes seal on.*

*(Tiia,
patrullpolitseinik)*

Lähisuhtevägivalla mõtestamine ja äratundmine

Laias laastus jaotavad intervjuueeritud vägivalla füüsiliseks ja vaimseks (nt ähvardamine, kontrollimine), selle kõrval leiab sagedasti mainimist ka majanduslik, vähem seksuaalne vägivald, lisaks viidatakse palju lastega survestamisele. Kui **füüsilise vägivalla juhtumeid peetakse politsei sekkumise mõttes lihtsamateks**, siis teiste puhul võib täpsete asjaolude väljaselgitamine osutada väljakutseks. Tuuakse välja, et vägivaldses suhtes esineb füüsiline vägivald sageli vaimsega koos, ühe juhtumi ümber on laiem suhtedünaamika ja vägivallal võib olla palju erinevaid väljendumisvorme, mistõttu on mõistet **keeruline üheselt piiritleda**.

“ Tegelikult on ta nagu natuke selline hall ala, et on inimesed, kes on omavahelises lähisuhtes – on nad siis sugulased, on nad elukaaslased, nende vahel tekkinud konfliktid on siis laias laastus see lähisuhtevägivald, eksju. Aga tõepoolest, mõnikord ongi see selline kindlaksmääramata ala, et kui näiteks üks inimene kutsub politsei lihtsalt teisele inimesele koha kätte näitamiseks, et ühest küljest ta nagu on selline vaimne vägivald, aga samas, kas seda saaks siis lähisuhtevägivallaks nimetada... see on selline hästi-hästi suur ja hästi hõlmav ja seda ei saa kindlasti võtta kõigi juhtumite puhul ühelaadselt. (Mai, piirkonnapolitseinik)

“ Mehepoolset füüsilist vägivalda on politseil lihtsam menetleda, lihtsam tuvastada, sest enamasti on just sinikad, marrastused või midagi sellist. Vaimset vägivalda on väga raske tõestada, sest seal enamasti sõna sõna vastu. (Marek, piirkonnapolitseinik)

Eelkõige uurijad toovad esile, et kuigi nähtusena on lähisuhtes esinev vägivald laiem ja nüansirohkem, siis nende töös saab see **seadusest tulenevalt üsna kindlad piirid** – karistusseadustiku paragrahv 121 määratleb nende jaoks selgelt, millised juhtumid on kriminaalasjad ja millised mitte. Kriminaalasjaks kvalifitseerub uurijate sõnutsi füüsiline vägivald, mis on tekitanud valu, vigastusi.

“ Kui ma mõtlen kui uurija, siis lähisuhtevägivald on minu jaoks see, millel on sanktsioon taga. Igasugused tõukamised ja lükkamised on küll vägivald, aga uurija mõistes meie peame ikkagi lähtuma sellest, kas on kriminaalasi või ei ole kriminaalasi. Kriminaalasjaks teevad juhtumi valu, vigastused. (Merike, uurija)

Lisaks sellele, et lähisuhtevägivalda mõiste sisustamisel on erisusi laiemal politseitöö ja uurijatöö lõikes, tunnetatakse ka **ametkondade vahelisi erinevusi**, mis tulenevad nende rollist süsteemis, töö sisust ja eesmärgist – “**igaühel on oma lähisuhtevägivald, mida nad lahendavad**”. Näiteks tuuakse välja erinevusi õiguslikus ja sotsiaaltöö lähenemises, millest esimese fookuses on tuvastada ja uurida rikkumisi, teine keskendub pigem ohvritele ja nende toetamisele. Sellised erinevused võivad tekitada pingeid lähisuhtevägivaldaga tõkestamisega tegelevate osapoolte vahel.

“ Tegelikult on lähisuhtevägivaldal ju väga palju erinevaid tahkusi, üks asi on see, et mida käsitletakse ohvriabi mõistes ju lähisuhtevägivald, teine asi on see, mis juriidilises mõistes on see, mida me menetleme. (Kerstin, uurija)

Mitmes intervjuus väljendatakse arusaama, et lähisuhtevägivald on oma olemuselt “**suhteprobleem**” või “**suhtlusprobleem**”, mis leiab aset, kui inimesed “**ei saa omavahel hakkama**”. Sellisena saab lähisuhtevägivald **alguse arusaamatustest, konfliktidest, mida üks või mõlemad osapooled püüavad lahendada (füüsilise) vägivald abil**. Oluline on välja tuua, et selliseid konflikte nähakse intervjueritute poolt enamjaolt **kahepoolse**na, mis tingib tihti ka järgneva vägivallajuhtumi samasuguse mõtestamise. Kuigi sellist eristust intervjueritud ise välja ei too, võib nende toodud selgitustest ja näidetest järeldada, et eelkirjeldatud käsitlus puudutab situatsioonilist vägivalda ning ei kehti sundiva kontrolli ja allutamise puhul.

“ No seal inimeste vahel on pinged ja arusaamatused ja kõige suurem on see suhtlusprobleem. Et ei taheta väga rääkida asjadest ju. Et kui lähed ja kaaslasega maha istud ja asjad läbi räägid, siis saaks ju palju lihtsamini, ei pea ju kaklema minema või midagi.

(Timo, patrullpolitseinik)

Lähisuhtevägivald **erineb** uuringus osalenute hinnangul **muudest vägivallategudest**, eelkõige seetõttu, et selle osapooled on **emotsionaalselt seotud** ning seetõttu saab lähisuhtevägivald **korduda, olla pikaajaline**. Suhte emotsionaalse ja sõltuvusliku laadi tõttu on seda keeruline lõpetada, teisest osapoolest hoolimine või majanduslik sõltumine tingib selle, et ka pärast esimesi ohumärke ja vägivaldajuhtumeid püütakse olukorda parandada, andestada ja leppida. Kui vägivallatseja ajutiselt oma käitumist muudab, võib kannatanus tekkida lootus, et olukord paraneb. Mõne aja pärast võidakse olla vägivaldse suhtega harjunud – see kujuneb normaalsuseks, millest välja astumine nõuaks suurt pingutust. Seega kirjeldavad uuringus osalenud vägivallaringi mõiste all tuntud suhtedünaamikat, kuigi intervjuudes sellist terminit ei kasutata. Võrreldes muude vägivallategudega nähakse lähisuhtevägivallas ka füüsilisel vägivallal **suuremat emotsionaalset mõju**. Seda eelkõige just osapoolte emotsionaalse sideme tõttu: vägivalda kasutab inimene, kes peaks käituma hoolivalt, pakkuma turvatunnet ja keda peaks saama usaldada.

“ No kindlasti tavavägivalla juhtumiga [võrreldes] erineb ju see, et see ohver peab ikkagi olema selle vägivallatsejaga lähedane, neil on mingi usalduslik suhe, nad on mingis sõltuvuses üksteisest, ütleme, et emotsionaalselt see ikkagi tunduvalt rohkem kahjustab inimest. Mitte nagu see, kui keegi tänava peal tuleb ja sind röövib, et kindlasti on sellel (lähisuhtevägivallal) tugevad emotsionaalsed mõjud. Tihti võibki olla, et see inimene kannatab seda vägivalda süsteemselt. (Mai, piirkonnapolitseinik)

Osa vastajatest toonitab, et lähisuhtevägivalla eristamise juures on oluliseks aspektiks püüd teise osapoolte käitumise või olukorra üle vahendeid valimata **kontrolli** saavutada. Seega on oluline aru saada teo motiividest.

“ Peretüli puhul ei ole ühel ega teisel poolel vajadust teist poolt alistada või maha teha. Et nad võivad isegi ropendada üksteise peale, mõni ei oskagi ropendamata suhelda, aga see ei ole veel LSV. Aga kui on juba mingi manipulatsioon mängus... meil siin oli üks juhus, kus mees läks ja lasi naise rehvid tühjaks. See oli kättemaksuks, et naine ei lubanud tal juua täis peaga autorooli istuda. Et siin on juba manipulatsioon ikkagi. (Juri, piirkonnapolitseinik)

Vaimne vägivald

Vaimse vägivalla all mõistavad uuringus osalejad laia suhtlus- ja käitumismaneeride amplituud, millest osa, näiteks mõjutamise, isoleerimise, liikumise piiramise, sidevahendite jälgimise liigitatakse kontrolliva käitumise alla. **Vaimse vägivalla piirid on intervjueritute jaoks mõnevõrra erinevad**: osa liigitavad selle hulka ka tõsisemad verbaalsed konfliktid ja “**igasuguse halvasti ütlemise**”, teised aga toonitavad, et ametnikel on oluline vahet teha tüli ja vaimsel vägivallal. Tüli kirjeldatakse konfliktina, milles osapooled on võrdsed, mis on

ühelikordne ja ajutine, mis on erand muidu heas omavahelises suhtes. Vaimne vägivald eeldab seevastu soovi saavutada teise osapooli käitumise üle kontrolli, on pikaajaline, süstemaatiline ja võib olla eskaleeruv.

“ Ja peavad teadma politseinikud, mis on tüli, mis on LSV. Tüli on see, kus inimesed võivad vaielda, karjuda, tüli võib olla ka natuke positiivses võtmes, kus inimesed ütlevad sel hetkel oma tunded ja asjad välja ja see lööb õhu nii-öelda puhtaks. Aga sealtmaalt me peame ka hästi piiri tõmbama, et kust läheb üle siis vägivaldaks. Ehk tüli ja vägivalda vahel on suur vahe. (Tiiu, piirkonnapolitseinik)

“ Vaimne vägivald on selline manipuleerimine, mõjutamine, otsustele kallutamine. Siis näiteks see, et keelad elukaaslasel suhelda kellegagi. Vaimselt mõjutamine siis. Et see ei ole selline füüsiline, et sa peksad kedagi, vaid siis sa keelad tal teha midagi või hoiad teda kuidagi enda läheduses. Et ei luba tal näiteks ise mõelda või otsustada. (Eero, uurija)

Intervjuudes käsitatakse korduvalt **vaimse vägivald**ana ka **naiste etteheiteid ja palveid mehele, mida kirjeldatakse sageli “näägutamisena”**. Viimast mainitakse tihti mehepoolse füüsilise vägivalda vallandajana (vt ka lk 43) ja sellist arusaama võib pidada oluliseks vägivalda kahepoolsena tõlgendamise aluseks, samuti on see seotud arvamusega, et naised kasutavad enam vaimset vägivalda (loe lähemalt lk 48-49).

Süstemaatilist ja pikaajalist vaimset vägivalda, milles on oma osa sundival kontrollil, peavad mitmed uuringus osalejad keerulisemaks nii märgata, sekkuda kui uurida. Samamoodi leitakse, et see võib ka **ohvrile olla raskem taluda** – füüsilise vägivalda episood on möödunud, kuid kontrolliv käitumine igapäevane. Kirjeldatakse, kuidas pidev **“vaimne terror”** viib selleni, et ohver on niivõrd **“maha tambitud”**, et tal puudub agentsus, eneseusk ja julgus abi otsimiseks.

“ Teinekord võibki olla, et sa ei talu seda pinget. Sa ei talu seda pinget, mida ta ütleb, et ta teeb su lähedastega. Ja sa oled nõus selle nimel kannatama. Sest see, et saada füüsiliselt peksta, võib olla on kergem kui see, et sul hommikust õhtani on selline vaimne pinge. (Urve, päästekorraldaja-grupijuht)

Kohati leiavad uuringus osalejad, et **vaimset vägivalda ei peeta ühiskonnas niivõrd tõsiseks kui füüsilist**, lisaks puudub arusaam sellest, mida vaimne vägivald tähendab, millised on ohumärgid – keeruline on mõista, kus lõpeb lihtsalt halb suhtlus ja algab vaimne vägivald.

“ Sõnadega on see, et kusjuures aeg-ajalt ma tajun, et mida nagu ei peeta vägivaldaks, on seesama üksteise peale karjumine ja solvamine ja nii-öelda sõnadega haiget tegemine. Teinekord on selle puhul erisusi, näiteks karjumisel ja karjumisel on vahe, et kui naine karjub mehe peale, 15 aastat juba iga õhtu tänitab, “midagi sa teha ei oska”, siis mehel lihtsalt üks moment käib käsi ära või ei käi käsi ära, lihtsalt söimab vastu. Et noh,

tegelikult see on vaimne vägivald. (Meelika, patrullpolitseinik-väljuht)

Kuigi vaimse vägivalda äratundmine on kõigi uuringus osalenud politseirollide jaoks oluline, et oma töös otsuseid vastu võtta ja vajadusel juhtum järelkontrolli suunata, möönavad uurijad, et menetluslikult sellega tegeleda ei ole võimalik. See tähendab, et **vaimne vägivald on kriminaalmenetluses enamasti vaid kontekstiks füüsilise vägivalda ümber**. Uurijad leiavad, et vaimse vägivalda kohta on keeruline koguda tõendeid ning kui sellega koos ei esine füüsilist vägivalda, ei ole politseil suurt midagi ette võtta – kuigi vaimset vägivalda nähakse ohvreid tugevamalt mõjutavana, asetub just selliste juhtumite puhul ohvrile eriti suur vastutus olukorra lõpetamise eest.

“ Meil ei ole võimalik vaimset vägivalda ju kuidagi tuvastada. Enamik neid vägivalda juhtumeid ikkagi, mis politsei uurib, on seotud füüsilise vägivaldaga, see on siis kas valu tekitamine, muu kehaline väärkohtlemine, füüsiline vigastus. Kui selle käigus osapool kirjeldab ka seda, et ta kontrollib minu sõnumeid, ta ei luba mul minna kuhugi, ta ei luba mul suhelda, siis me seda poolt ka sinna kirjeldame. Et oleks aru saada, mis seal kodus toimub. Aga selle eest, et mees ei luba tal kuhugi minna või ei luba tal kanda mingisugust kindlat kleiti või ütleb, et ta peab toas olema niikaua kui tema oma sõpradega köögis pidutseb, selle eest ei ole ju karistust ette nähtud. /.../ ...isegi kui selle jaoks oleks karistus, oleks väga keeruline tuvastada, peaaegu võimatu. (Astrid, uurija)

Lähisuhte tuvastamine

Osapoolte omavaheliste suhete väljaselgitamine ehk **lähisuhte tuvastamine on keskne küsimuskoht kõigi uuringus osalenud sihtrühmade jaoks**, kuigi detailsemalt tegelevad sellega politseinikud. Enamasti mõistavad uuringus osalenud lähisuhtena paarisuhet, suhteid pereliikmete ja lähisugulastega, oluline on nende omavahelise emotsionaalset sideme või sõltuvussuhte (nt majandusliku) kindlaks tegemine.

Tõlgenduserinevused tulenevad enamasti paarisuhte lähisuhtena käsitlemise juures. Kuigi suhte kestusele otseselt tingimusi ei seata, et seda lähisuhteks võiks pidada, tuuakse kohati siiski välja, et lähisuhte eeldab teatavat tõsisemat seotust ja liiga pealiskaudsed, juhuslikumat laadi ja lühiajalised suhted siia alla enamasti ei kuulu.

“ Aga milles probleem, on see, et mida siis lähisuhteks peetakse. Et kui meie juurde tuleb tütarlaps ja ütleb, et minu poiss-sõber lõi mind, siis ma küsin, et mis selle poiss-sõbra nimi on? –Aga ma ei tea. Kui küsida, et kaua te siis koos olete olnud? –Noh, eelmisest nädalast alates. Et kuidas inimesed nagu üldse oma suhteid defineerivad, et see ei ole ju tegelikult suhe. Jah, et nad on koos, võib-olla neil on mingisuguseid seksuaalseid tegevusi olnud omavahel, aga see selles mõttes ei tee ju lähedaseks seda suhet. Et seal peaks natukene midagi veel olema. Peale vägivalda. (Astrid, uurija)

Vastukäivaid arvamusi väljendatakse intervjuudes selle kohta, **kas ja mis ajani käsitletakse inimesi lähisuhtes olevana, kui paarisuhe on lõppenud**. Päästekorraldajad ja osa politseinikke leiavad, et endised partnerid kuuluvad üldjuhul lähisuhte alla, teised politseiametnikud aga püüavad asjaolusid kaaludes lähisuhte olemasolu tuvastada. Selliste juhtumite puhul arvestatakse näiteks seda, kui kaua on lahus olnud, kas osapooled on majanduslikult seotud, kas neil on ühiseid lapsi, kuidas ja kui tihti nad omavahel suhtlevad, kuid ka selliste asjaolude tõlgendamine ei ole ühene. Kohati joonistuvad erinevates asukohtades tegutsevate politseinike vahel välja erinevad praktikad: mainitakse nii mõnda kuud, aastat kui ka kahte aastat selle piirina, kust alates partnereid enam lähisuhtes olevaks ei loeta. Osa tõlgendab ühiseid lapsi kui püsivalt siduvat asjaolu, teised leiavad, et **“ainult laps”** ei tee suhet lähisuhteks.

“ Endine abikaasa samamoodi – olin temaga lähisuhtes, mul on temaga laps, me pole nüüd kolm aastat näinud, tuli ja lõi mind rusikaga näkku. Ikkagi paneksin lähisuhtevägivalla alla. (Artur, päästekorraldaja)

“ On meil ka arutlusel olnud see, et mees-naine on lapse saanud, on ju kolm aastat juba lahus olnud, neil ei ole enam mitte midagi, nende vahel on ainult laps, siis see pole enam lähisuhe. Kui oleks nüüd see naine sõltuv sellest mehest, et ta ei käi tööl, et ta maksab... elabki ainult rahadest, mis mees maksab, et see naine on sõltuv ja siis midagi juhtub, et siis meie siin nimetaksime seda sõltuvussuhteks ja siis see läheb juba sinna alla. (Kerstin, uurija)

Osa politseinikke kirjeldavad, et ka elupinda jagavad endised partnerid ei pruugi mahtuda lähisuhte mõiste alla juhul, kui nad ei sõltu teineteisest. Näiteks kui osapooled maksavad võrdselt üüri ja **“elavad eraldi tubades, ei puutugi kokku”**, ei pruugi tegemist olla lähisuhtega. Sellisel juhul on nad **“osapooled, kes lihtsalt elavad koos”** ning selliseid juhtumeid ei käsitleta lähisuhtevägivallana. Endiste partnerite vahel toimuva vägivalda erinev käsitamine võib kohati tekitada ka mõistmatust päästekorraldajate ja politseinike vahel. Näiteks kirjeldab üks patrullpolitseinik, kuidas päästekorraldajad on märkinud eraldi elavaid eksabikaasasid puudutava juhtumi lähisuhtevägivallaks, aga politsei seda sellisena ei näe, isegi kui osapooled on seotud laste hooldusõiguse vaidlusega ning vägivaldne konflikt võis sellega seotud olla.

“ Mina saan esialgse info Häirekeskuselt, kes märgib sinna siis lähisuhtevägivald, ja siis kui me kohal oleme, siis uurime kas need inimesed elavad koos, tihti tuleb ette, et inimesed on juba ammu lahutanud, ei ela enam koos, ja neil käib siamaani laste jagamine seal, ja Häirekeskus fikseerib selle ikkagi kui LSV, kuigi praktikas, kui seal on nagu rohkem kui 1,5 aastat, 2 (lahutusest), siis me ei loe seda selleks. Siis on see lihtsalt nende pere probleem. (Eduard, patrullpolitseinik)

Lähisuhtevägivalla mõju

Lähisuhtevägivalla mõju Lähisuhtevägivallal nähakse mitmetasandilist mõju nii sellega otseselt seotud **osapooltele, aga nende kaudu ka kogukondadele ja ühiskonnale laiemalt**. Leitakse, et vägivaldne käitumismuster kandub vanematelt lastele, kes omandavad selle kui ühe võimaliku lahendusviisi probleemide esinemisel. Õpitud vägivaldne käitumisviis võib väljenduda nii lähisuhetes kui väljaspool pereringi, näiteks lasteaias või koolis, hiljem töökeskkonnas.

“ Mul oli hiljuti üks kutse, kus meesterahvas tänaval peksis naist rusikaga näkku. Ühes käes ta hoidis väikest last, teise käega ta peksis seda naist. Võib-olla siis ka see, et lähisuhtevägivald läbi laste. Lapsed kõike seda kodus näevad ja siis pärast muutuvad ise vägivaldseks. Võib-olla see on see, kuidas ta üldist ühiskonda mõjutab. Ma nägin, kuidas isa peksab ema, järelikut see on normaalne, ma lähen siis ise peksan ka kedagi lasteaias või koolis. (Artur, päästekorraldaja)

Vägivaldne suhtlemine avaldab osa intervjueeritute hinnangul negatiivset mõju **kollektiivide või kogukondade sidususele**: sellest võrsuvad omakorda konfliktid, igasugune koostöö on häiritud. Teisalt ei avaldu selline mõju vaid vägivalda kasutavate inimeste kaudu, vaid ka kannatanute läbi, kelle traumakogemus võib raskendada toimetulekut.

“ See mõjutab tema suhtlusringkonda, neid inimesi, kellega tal ongi sõprus- või lähisuhe, see omakorda mõjutab kogukondade toimetulekut, sidusust. Samamoodi töökollektiivides, et inimesed, kes on vägivaldsete või vägivalda kogenud, et neil on keerulisem suhestuda seal. Nende negatiivne käitumine mõjutab negatiivselt teisi, see mõjutab töökollektiivi toimetulekut, töö kvaliteeti. /.../ Ja üldiselt, et kui palju tuhandeid või kümneid tuhandeid viljakaid aastaid inimressurssi jääb lihtsalt olemata sellepärast, et inimesed tegelevad ellujäämise ja sellest taastumisega. (Toivo, patrullpolitseinik)

Kõige enam tuuaksegi intervjuudes esile just lähisuhtevägivalla mõju kannatanule, nii vägivaldse lähisuhte kestel kui ka pärast selle lõppu. Eelkõige märgitakse tugevat negatiivset mõju **kannatanu vaimsele tervisele**, mis omakorda mõjutab teisi elu aspekte, näiteks tööelus osalemist ja majanduslikku toimetulekut, sõprussuhteid ja turvavõrku. Lisaks leiab osa intervjueerituid, et lähisuhtevägivald mõjutab pikaajaliselt kannatanu füüsiliselt tervist.

“ Mõjutab inimest selles plaanis vaimselt, sisemiselt. Lähed tööle, naeratus näol, hei, tsau, kõik on hästi! Tuled koju, jälle sinnasamusesse atmosfääri, kus sind pekstakse ja iga õhtu sa nutad. /.../ Võib-olla soodustab ka suitsiide või midagi sellist. Kui see on pikaajaliselt, kui sa mõtled, et pole mitte mingisugust pääsu sellest. Kuigi samas sa pole kuhugi abi saamiseks pöördunud ka. (Artur, päästekorraldaja)

2.2 Lähisuhtevägivalla põhjused

- Lähisuhtevägivalla põhjuste kohta uurides toovad intervjueeritud **läbisegi välja nähtuse juurpõhjuseid ning juhtumite vallandajaid ja motiive.**
- Vägivaldsust nähakse pigem **sotsiaalselt õpitud käitumisviisina**, mille kasutamist mõjutavad nii indiviidi, pere- ja kogukonnaga seotud põhjused kui ka ühiskond.
- Peamiselt tuuakse välja **vägivallatseja käitumist mõjutavaid tegureid**, kuid kohati peetakse põhjuseks ka **ohvri käitumist.**
- Läbivalt ja kõige enam tuuakse intervjuudes lähisuhtevägivalla põhjusena esile **alkoholi (kuri)tarvitamist**, mainitakse ka vaimset tervist, kasvukeskkonna ja ühiskonna mõju.
- Peamised lähisuhtevägivallani viivate **konfliktide alged** on intervjueeritute sõnul lisaks alkoholile seotud raha ja varaga, ebatavalise kiindumussuhtega, paarisuhte lõppemise ja sellega seotud asjaoludega.

Alkohol ja sõltuvuskäitumine

Läbivalt ja kõige enam tuuakse intervjuudes lähisuhtevägivalla põhjusena esile **alkoholi (kuri)tarvitamist**. Vähesel määral mainitakse alkoholi kõrval ka narkootikume. Kuigi alkoholi ei saa käsitada vägivalla juurprobleemina, vaid pigem soodustava tingimusena, on oluline seda eraldi esile tõsta, kuna tegemist on mitmetasandilise problemaatika ühise nimetajaga, mida uuringus osalejad mainivad ühena esimestest asjaoludest, kui neilt lähisuhtevägivalla põhjuste kohta küsida. Ilmselt lähtub alkoholi põhjusena esiletoomine tööalasest kogemusest, kuna sellega on seotud ülekaalukas osa juhtumitest. Sellest tulenevalt võib tekkida arusaam, et poleks alkoholi, poleks ka (nii palju) lähisuhtevägivalda. Ühest küljest nähakse niisiis alkoholi vägivallaepisoodide vallandajana, kuna see häirib aju pidurdusmehhanismide tööd, aga ka alkoholi tarvitamine iseenesest võib olla konflikti allikas, näiteks kui üks osapool soovib teise tarbimist piirata. Teisalt võib alkoholi liigtarvitamine ja -sõltuvus viia muude probleemideni, põhjustades toimetulekuraskusi ja pingeid lähisuhtes, mis omakorda viivad lähisuhtevägivallani. Alkohol on seotud eelkõige situatsioonilise füüsilise vägivallaga, millega päästekorraldajad ja politsei kõige enam kokku puutuvad.

“ Tihtipeale mängib rolli ka alkohol. Kui mõni läheb kurjaks, kui ta alkoholi tarvitab, siis ongi, et kui ta võib-olla nädala sees kannatab ära igasugused ilcumised enda kallal, siis nädalavahetusel võetakse vähe vägijooki peale ja siis need pinged... igasugused enesevalitsuse oskused kaovad, siis käivadki käed näiteks. (Meelika, patrullpolitseinik-väljuht)

Indiviidi tasandi põhjused

Vägivalla kasutamist lähisuhetes seostavad osalejad sagedasti ka **vaimset tervist puudutavate probleemidega**, sh psüühikahäiretega. “Inimeste psüühilised häired, suhtlemisraskused, elulised stressid-probleemid” viivad vägivaldse käitumiseni, kuna ei osata kasutada teistsuguseid toimetulekuvõtteid. Sageli ei otsi või soovi inimesed abi, mistõttu probleemid kestavad pikka aega. Psüühilise abi teenuste kasutamist pärsivad intervjueritute sõnul nii inimeste madal teadlikkus, negatiivsed eelarvamused ja hoiakud kui piiratud rahalised võimalused. Vaimsest tervisest rääkides kirjeldatakse probleemina peamiselt **stressi**, mille maandamisega ei osata toime tulla. Kuhjunud emotsioonid elatakse välja pereliikmete peal vaimse või füüsilise vägivallana, sageli kasutatakse stressi maandamiseks ka alkoholi. Mõnes intervjuus seostatakse eelkõige vaimse tervise probleeme vaimse vägivalla kasutamisega, eriti kontrolliva käitumisega, ent see ei ole läbiv.

“Kus ei ole alkoholi mängus olnud, ongi see, et inimene on nii läbi põlenud ja juba nii stressis. Ta lihtsalt ei ole endale abi otsinud või siis tal ongi diagnoositud, et tal ongi nagu mingid vaimsed tervisehädad. Siis ta vist ei saa nende ravimisega hakkama või ei taha ravidada. Tavaliselt on nii, et on kombo, ta on vaimset ebastabiilne, siis ta joob alkoholi, et seda lahendada. (Gätlyn, piirkonnapolitseinik)

Paljud seostavad lähisuhtevägivalla esinemist ka **isiksusest ja identiteedist tulenevate põhjustega**, näiteks ebakindluse ja kontrollivajadusega, sooviga omada võimu. Samuti mainitakse vägivalla kasutamise põhjustena puudulikke suhtlusoskusi, sisemise tasakaalu puudumist ja rahulolematust iseenda ja oma eluga.

“Ma ei oskagi öelda, et kas ta (vägivallatseja) ei ole siis saavutanud seda, mis ta tegelikult on tahtnud või tunneb, et teda siis ei tunnustata piisavalt. (Tiia, patrullpolitseinik)

Kuigi peaaugjalikult keskendutakse lähisuhtevägivalla põhjustest rääkides vägivallatseja käitumise tagamaadele, viidatakse kohati ka **ohvri käitumismustritele ja omaksvõetud rollile**. Neid nähakse vägivalla esinemist soodustavate teguritena. On oluline märkida, et põhjuste kohta vastates toovad ohvri käitumist välja üksikud osalejad, ent laiemalt käsitletakse intervjuudes vastutust lähisuhtevägivalla eest mõlemapoolsena. Seda aspekti avame peatükis 2.5 (lk 52).

“Aga millegipärast need naised ka ei lähe ju ära. Et mina tean seda ühte, kes lahutasidki ära ja läksidki laiali, aga see naine võttis endale uue mehe, kes pidi olema täpselt samasugune. Ja siis ma talt küsisin ise ka, /.../ et aga miks sa siis võtad endale samasuguse, viska ta välja. Ja siis ta ütleb, et aga siis ma ju jään täiesti üksinda. Et tema jaoks on üksiolek hullem kui see, et ta saab aeg-ajalt peksta. (Annemai, patrullpolitseinik)

Perekonna ja kogukonnaga seotud põhjused

Mitmed osalejad leiavad, et inimeste käitumist mõjutab **lapsepõlves kogetud ja nähtud vägivald**, “**lapsepõlvetrauma**” – kui perekonnas on vägivalda kasutamine tavaline, kandub see üle järgmistele põlvkondadele.

“ See võib olla nagu selline põlvest põlve üle kantud käitumisviis. Et kui minu vanemad tegid niimoodi, siis mulle tundub, et see on normaalne ja mina teen oma perekonnas niimoodi ja siis minu lapsed teevad niimoodi. Kuna sellisel juhul inimene ongi sellises olukorras kogu aeg, et isa tulebki koju reede õhtul, annab emale kolakat, lapsed on voodi all peidus, et võib-olla see tundub loogiline elu osa, et see käibki nii.
(Meelika, patrullpolitseinik-väljuht)

Perekonna kõrval nähakse rolli **kasvukeskkonnal laiemalt**: ka see, kuidas suhtuvad vägivalda sõbrad, millised kogemused on olnud koolikeskkonnas ja muudes kollektiivsetes ja kogukondlikes suhetes, kujundab inimeste käitumist.

“ Samas ma ei usu, et keegi on sündides üdini halb. Et tulebki kohe, mingi peksupoiss sündis, et pigem ma näen siin ikkagi natukene seesama perekond, võib-olla sõbrad natukene, et see käib ikkagi nagu sellist ringi pidi.” (Meelika, patrullpolitseinik-väljuht)

Kui kellelgi on ilus ja tore ja sellised positiivsed kogemused, siis sellist vägivalda ei teki ju.

(Gerda, päästekorraldaja)

Sotsiaalsed põhjused

Osa vastajaid asetavad lähisuhtevägivalda nähtusena ka laiemasse ühiskondlikku konteksti. Nad seostavad lähisuhtevägivalda **ühiskonnas levinud hoiakute, normide ja aktsepteeritud suhtlusviisidega**. Seejuures tuuakse välja Eesti keerulist lähiajalugu: sõdade ja okupatsiooniaja põhjustatud kollektiivset traumat ja iseseisvusaja sotsiaalseid protsesse, mis siiani ühiskonda mõjutavad, ning kaasaja sotsiaalset ebastabiilsust. Vägivaldset käitumist seostatakse ka ümbritseva suhtluskultuuriga, näiteks anonüümse internetisuhtlusega, kus inimesed kergekäelisemalt solvanguid kasutavad, aga ka poliitikute lugupidamatu käitumisega. Kui need tegevused toimuvad tagajärgedeta, tajutakse sellist käitumist lubatavana. Selle tulemusel võib tajutud lubatavuse piir nihkuda ka muudes suhtlusolukordades.

Inimesed kasutavad ära oma anonüümsust ja siis võib-olla vaatavad, oh sealt ma ei saandki karistada, et pall võib sealt veerema hakata.

(Gerda, päästekorraldaja)

“ Aga mis ma võin öelda, et mis inimese käitumist muudab, on see kriisis olemine, sõda, kõik need pinged, mis väljenduvad inimeses siis võibolla selle füüsilise kontakti kaudu, selle oma agressiooni ja viha teise peale väljavalamisena. (Tiiu, piirkonnapolitseinik)

Paarisuhtevägivalda puhul tuuakse vähesel määral põhjusena esile **sooline ebavõrdsus ja see**,

millisena nähakse ühiskonnas mehe ja naise rolli. Kuigi otseselt lähisuhtevägivalla kui nähtuse põhjusena kirjeldab seda vaid üks politseinik, viidatakse sellele kaudsemalt veel mitmes intervjuus.

“Paarisuhtevägivallas peamiseks probleemiks peetakse ikkagi meespoole agressiivsust, seal tulevad omandisuhted kontrolliva käitumise ja vägivalla õigustamiseks. Paarisuhtevägivald ongi kõige hullemaid vägivalla liike – domineerivaks põhjuseks on siis see naise roll ühiskonnas ja siis see meheroll ja kuidas seda siis paarisuhtes tõlgendatakse. /.../ Naistelt eeldatakse mingite hüvede pakkumist, nii emotsionaalselt kui seksuaalselt, rääkimata siis kodustest ülesannetest. (Toivo, patrullpolitseinik)

Hoiakute ja normidega on seotud ka **kultuuritaust**, mida osa intervjuueeritud vägivaldse käitumise põhjusena välja toob. Eelkõige viidatakse seda tegurit selgitades slaavi kultuurile, kus osalejate sõnul on inimeste omavaheline suhtlusviis “**emotsionaalsem**” ja vägivald aktsepteeritum.

“Mingil määral mängib rolli selline, kuidas ma ütlen, religioosne taust või isiku kultuuriline taust. Et näiteks slaavi rahvusest inimesed on reeglina rohkem sellised kergelt ärrituvad. Ja võib siis tekkida konflikt. Ja kuna naisterahvad on ka hästi sõjakad seal peredes ja hakkavadki mehele sõnaga vastu, siis mees kuidagi tunneb, et ta ei kannata seda, et tema otsus näiteks peale ei jää. Ja siis tuleb kätega see selgeks teha. (Eero, uurija)

Motiivid ja vallandajad

Lähisuhtevägivalla põhjustena mainivad intervjuueeritud ka selliseid asjaolusid, mida saab pidada pigem konkreetse konflikti ajendiks. Nimetatud tegurid puudutavad peamiselt paarisuhetes esinevat füüsilist vägivalda, mille juures suurimaks mõjutajaks peetakse ülalkirjeldatud **alkoholi**.

Lisaks viivad osalejate sõnul sagedasti vägivalalani

- **majanduslikud motiivid**, mis võivad seisneda lahkarvamustes sissetuleku teenimise ja kasutamise üle, kinnisvaraga seotud vaidlustes jne;
- ebaturvalised kiindumussuhted: usaldamatus partneri suhtes ja ebakindlus võivad väljenduda **armukadeduses**, mis võimendub või leiab väljendamist eriti joobeseisundis;
- **lahkumine**, eriti juhul, kui see otsus ei ole mõlemapoolne, lisaks tekitab lahkumine sageli vaidlusi ka ühise vara, elupinna ja laste jagamise üle;
- **ohvri** (enamasti naise) **käitumine**: “mingisugune naisepoolne **tegevus**” ärritab meest, kes reageerib füüsilise vägivaldaga (vt lähemalt lk 53)

No kõige suurem põhjus meil on alkohol ja majanduslik olukord – miks minnakse füüsiliselt oma kaaslasele kallale, on ikkagi see, et raha napib. Teine osapool ei ole seda raha kasutanud nii nagu see teeniv osapool arvab.

(Astrid, uurija)

2.3 Lähisuhtevägivald ühiskonnas

- Lähisuhtevägivalda peetakse **laialt levinud ja tõsiseks probleemiks**, mis on saanud nähtavamaks tänu karistusseadustiku muudatusele ja teema avalikule käsitlemisele.
- Leitakse, et ühiskonna teadlikkus lähisuhtevägivallast on **paranenud**, ent endiselt esineb ohvrisüüdistamist, väärarusaamu ja probleemi pisendamist, mis pärsivad juhtumite ilmsikstulekut.
- Intervjueeritute hinnangul on teadlikkus paranenud eelkõige füüsilise vägivalla osas, **vaimset vägivalda osatakse vähem märgata** ja probleemiks pidada.
- Lähisuhtevägivalda peetakse suuremaks probleemiks **keskealiste ja vanema põlvkonna seas**, kuna nooremate teadlikkus on parem.
- Päästekorraldajate ja politseinikeni jõuab lähisuhtevägivallast vaid väike osa, **varjatud vägivalda** nähakse selle kõrval tõsisema ja keerukamana.
- Leitakse, et liiga vähe tähelepanu pööratakse **eakatevastasele** lähisuhtevägivallale.

Kõik intervjueeritud leiavad, et **lähisuhtevägivald on Eestis väga levinud**. Enamasti tugineb see hinnang isiklikul tööalasel kogemusel, mõnel juhul viidatakse tõenduseks lähisuhtevägivalla juhtumite osakaalule enda või jaoskonna töös või lausa riiklikule statistikale. Päästekorraldajatel **“ei möödu ühte päeva ka”** ilma LSV-teemaliste kõnedeta, ka suuremate linnade patrull- ja piirkonnapolitseeritused viitavad, et tegemist on igapäevase teemaga. Osa intervjueeritud mõnab, et ei osanud enne Häirekeskuses või PPAs tööle asumist arvatagi, kuivõrd laialdase probleemiga on tegu.

“Eestis on see väga suureks probleemiks, see LSV. Ma arvan, et vast TOP 3s, kui võtta kõik rikkumised. (Juri, piirkonnapolitseeritud)”

Paar osalejat leiab lausa, et lähisuhtevägivalda esineb igas Eesti peres – siinkohal peetakse silmas peamiselt vaimset vägivalda, mis ei pruugi olla süstemaatiline, ent mille elemendid aeg-ajalt siiski omavahelises suhtluses esinevad. Pisut teises võtmes esitab sarnase mõtte probleemi laialatuslikkusest uurija, kes usub, et iga Eesti inimene teab ühte lähisuhtevägivalla ohvrit.

Eelkõige pikema töökogemusega intervjueeritud toovad lähisuhtevägivalla laialatuslikkusest kõneledes võrdluseks varasema seadusandluse, mille kohaselt tegemist oli tsiviilkohtuasjaga ja seda peeti pere siseasjaks, millesse sekkuda on kohatu. Pärast seadusemuudatust hakkas nende hinnangul nii ametnike arusaam kui ühiskonna suhtumine tasapisi

“*Vaimne vägivald on praktiliselt igas peres. Igasugune halvasti ütlemine, halvasti käitumine – see kõik on ju vaimne. Me oleme kõik inimesed.*”

(Merike, uurija)

muutama. Lähisuhtevägivalda on hakatud enam teadvustama lahendamist vajava probleemina, enam ei peeta seda pere siseasjaks. Ollakse seisukohal, et **lähisuhtevägivald on alati olemas olnud, ent see paistab kaasajal rohkem välja**, sest inimesed on teadlikumad märkama ja julgemad sellest teada andma.

“ Vanasti oli see peidetud. Kui see oli tsiviilkohtupidamise korras lahendatav, siis see oli pigem peidetud. Et me ei teadnud neid arve, me ei teadnud neid numbreid. Siis kui seadus võeti vastu, siis hakkas see järjest tulema. (Merike, uurija)

Lisaks lähisuhtevägivalla juriidilisele ümbermõtestamisele on nii riik kui huvikaitse- ja tugiorganisatsioonid algatanud kampaaniaid ja vedanud eest ühiskondlikke teemapüstitusi lähisuhtevägivalla-alase teadlikkuse tõstmiseks. Nende mõju kirjeldatakse paljudes intervjuudes, tuues välja, et **inimesed on julgemad nii ohvri, pealtnägija kui naabrina lähisuhtevägivallast teatama**. See on tõstnud ka ametkondadeni jõudvate juhtumite arvu ja töötajate kokkupuudet lähisuhtevägivallaga. Avalikkuses lähisuhtevägivallast, selle tunnustest ja vormidest rääkimine on intervjuueeritute meelest andnud tulemusi nii suhtumises lähisuhtevägivalla ohvritesse, vägivalla erinevate vormide äratundmises ja sellest teada andmises.

“ Kindlasti see on probleem, see on ka juba mitmeid-mitmeid aastaid olnud meie töös üks prioriteete. Kindlasti see on probleem ja iga päevaga järjest rohkem seda märgatakse. Iga päevaga saadakse üha rohkem aru, et füüsiline löömine pole ainuke vägivalla liik, et ka karjumine, terroriseerimine ja hirmutamise võib olla LSV. Ja täpselt samamoodi naabrid ja koolis, koolitöötajad oskavad palju rohkem näha neid ohvreid, märgata ja julgevad sellest ka teada anda. (Mai, piirkonnapolitseinik)

Teadlikkuse tõusu ja kuritegude statistikast joonistuvate profiilide taustal¹⁰ leiab osa päästekorraldajaid ja politseinikke, et **lähisuhtevägivalla probleem on suurem keskealiste ja vanema põlvkonna seas**. Seda seostatakse ühiskonnas varasemalt levinud hoiakute ja suhtumisega, mis normaliseerisid vägivaldset käitumist ja taunisid sellest rääkimist. Tunnetuslikult on noorem põlvkond teadlikum ning see annab osale intervjuueeritustest lootust, et olukord aina paraneb.

“ See on vanema põlvkonna probleem, kuna nende jaoks on normaalne teist lüüa, et kuskile ei pea pöörduma, et see on normaalne, et probleeme lahendatakse mitte sõnadega, pöördudes elementaarselt psühholoogi poole, vaid kohe minna kriminaalseks. /.../ Ma arvan, et see on selliseks kujunenud postsovetlikes riikides. Noore põlvkonna esindajate

¹⁰ Osa intervjuueeritud mainivad, et keskmine vägivaldlatseja on keskealine mees, kannatanu aga keskealine naine. 2022. aasta kuritegevuse statistikas on tüüpilise perevägivalla toimepanijana toodud välja 40ndates mees, vt <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/perevagivald-ja-ahistamine> (10.07.2023).

seas kohtab sellist suhtumist äärmiselt harva, need kes on praegu 20–25 aastased. Tõepoolest, vaimset ja psühholoogilist vägivalda leidub ka seal, aga jällegi, siis sinna perre läheb piirkonnapolitseinik, suhtleb nendega ja nad on valmis tegema midagi, et muutuda. Kui neil see välja kuku, siis nad üldjuhul lähevad lahku. Vanem põlvkond aga hakkab kurtma, et me ju sõltume üksteisest majanduslikult või veel mingil muul moel. (Juri, piirkonnapolitseinik)

Kuigi märgatakse suhtumise muutumist, esineb intervjueeritute sõnul ühiskonnas siiski nii **ohvrisüüdistamist, vägivalda osas silma kinni pigistamist ja probleemi pisendamist**. Seetõttu on endiselt palju ka neid, kes ei julge oma olukorrast teatada või kõrvalseisjana sekkuda. Samuti tuuakse kohati välja, et **olukord on paranenud eelkõige füüsilise vägivalda vaates**, vaimset vägivalda on aga endiselt kõrvalseisjatel keerulisem märgata ja kannatanul vägivallana ära tunda.

“ Aga ma arvan, et täna ühiskonnas on täpselt sama, et okei, see on tema suhe, ise teab, mis teeb. Et nad ei sekku. Tegelikult ei sekkuta nii palju, ma arvan, et ei panda lihtsalt tähele, et nad mõtlevadki, et see pole minu elu, mul on enda eluga ka keeruline, kiire, kõik. Las nad olla. Ja nii ongi, siis jääbki märkamata tegelikult. Ja siis need kannatanud võib-olla tunnevad, siis neil tekibki see tunne, et mitte keegi ei hooli, mu enda inimesed isegi ei hooli minust. Miks peaks politsei minust hoolima, et ja sellepärast jääb seda võib-olla nagu niisugune tahaplaanile, et nad ei julge tulla rääkima sellest. (Kerstin, uurija)

“ Ja praegu nagu tundubki, et [lähisuhtevägivalda] on palju, sest inimesed räägivad. Ja nad on sellest aru saanud. Ehkki ma olen täitsa kindel, et sellest vaimsest vägivallast nad ei ole – naaber ei helista, et kuule, ma pole naabrinaist 3 aastat näinud, sest ta ei tohi välja minna. Naaber ei tea seda. Et ta kuuleb kisa, laamendamist, need osad on palju kergemad ju. Et kui inimene ise ei räägi, et ta on sellises olukorras, ega me siis ei teagi ju, mitte keegi ei tea. (Annemai, patrullpolitseinik)

Intervjueeritud on ühel meelel, et **päästekorraldajate ja politseini jõuab lähisuhtevägivallast endiselt vaid väike osa**: nagu ülal kirjeldatud, puututakse enamjaolt kokku situatsioonilise füüsilise vägivallaga. Varjatud vägivallaks peetakse sageli kontrolliva käitumise ja vaimse vägivalda juhtumeid, aga ka füüsilist vägivalda, mis esineb kontrollivas suhtes. Need on “**natukene vaiksemad ja saladuslikumad**” juhtumid, mille varjamiseks nii ohver kui vägivallatseja võivad pingutusi teha. Sellise vägivalda avastamist ja sellega tegelemist peetakse **kohati olulisemaks** kui suurt osa praegu päästekorraldajate ja politseinikeni jõudvaid juhtumeid, ent tõdetakse, et see on ka keerulisem.

“ Ma kardan, et need kõige hullemad juhtumid ei jõua päevavalgele. Need paljud juhtumid, mis meie statistika ära täidavad selles LSV laiemas mõttes, mitte kuriteojuhtumite vaates, on mõttetult teema selles mõttes, et A joob ja B lärmab ja nad ei saa läbi ja lahutavad ja... see päris tõsine vägivald, see ei ilmne niimoodi. /.../ Tegelikult mulle tundub, et väga paljud keerulisemad juhtumid on ikkagi väga varjatud ja sealt on tõesti väga raske välja saada. Isegi kui politsei käib seal järelkontrolli tegemas, nad ütlevad ikkagi, et midagi ei olnud. (Erki, uurija-grupijuht)

Mitmes intervjuus kerkib eraldi teemana esile vähese tähelepanu pööramine **eakatevastasele vägivaldale**. Need juhtumid jõuavad osalejate hinnangul vähem politseisse, kuna vanem põlvkond suhtub vägivalda leplikumalt ning sageli – kui on tegu laste poolt oma vanemate suhtes toime pandud vägivaldaga – ei soovi vanemad tunnustada, et nende lapsed võivad midagi sellist korda saata, teisalt ei soovita oma lapsele ka karistust. Selline vägivald võib olla füüsiline, sageli ka majanduslik, kuid eriti varjatud võib olla seksuaalvägivald.

“ Eestis on hästi suur fookus paarisuhtevägivaldal ehk mehe ja naise vahelisel vägivaldal, kuid ma leian, olles ise ka sellises maapiirkonnas, kus on vananev elanikkond, et siis mulle tundub, et vähem pööratakse tähelepanu eakate vastu suunatud vägivaldale. See on see, mis on Eestis vähem kajastatud. /.../ Nagu kunagi keegi ütles mulle, et mitte keegi ei taha ju oma pojale või tütrele halba. Et nendeni jõuda on päris keeruline ja nende arusaamist muuta, et see, mis sinu lähedane sinuga toime paneb, olgu selleks siis poeg, tütar, lapselaps, enda lähisugulane, siis... Nende mõttemaailma on hästi raske muuta. (Tiiu, piirkonnapolitseinik)

2.4 Lähisuhtevägivalla sooline mõõde

- Intervjueeritud pole kindlad, kas mehi saab pidada vägivaldsemaks kui naisi, pigem leitakse, et **mehed ja naised kasutavad vägivalda erinevalt**.
- Enamik osalejaid leiab, et **naised kasutavad rohkem vaimset vägivalda**, mehed aga füüsilist.
- Lähisuhtevägivalla **statistika pannakse kohati kahtluse alla**, kuna see ei anna edasi olukordade kompleksust.
- Meestepoolne füüsiline vägivald **paistab rohkem välja**, kuna see on ohvrile sageli tõsisemate tagajärgedega ja karistatav.
- Naistevastane vägivald domineerib, kuna meestevastane on **alaraporteeritud**.
- Need intervjueeritud, kes peavad mehi vägivaldsemaks, leiavad, et selle taga võivad olla **bioloogilised erinevused, soostereotüübid ja erinevad toimetulekumehhanismid**.

Nii nagu kirjeldatud kirjanduse ülevaate peatükis, on soospekt lähisuhtevägivalla olemuslik osa, kuna valdava osa sellest moodustab naistevastane vägivald, mis on toime pandud meeste poolt. Soospekt on lähisuhtevägivalla teoreetilistes käsitlustes pälvinud omajagu tähelepanu, muuhulgas selles osas, kuivõrd saab meestele omistada vägivaldsemat käitumist. Lähisuhtevägivalla mõiste peatükis selgus, et siinses uuringus osalenud päästekorraldajad ja politseinikud selgitavad lähisuhtevägivalda kui teoreetiliselt sooneutraalset ja erinevate lähedaste osapoolte vahel, mitte vaid paarisuhtes esinevat vägivalda. Praktiliselt moodustab aga suure osa nende töös ette tulevatest juhtumitest just naistevastane paarisuhtevägivald. Selle tendentsi selgitamiseks pakuti intervjuudes erinevaid asjaolusid. Enamjaolt **pole osalejad kindlad, kas mehi saab pidada vägivaldsemaks kui naisi**, pigem leitakse, et meeste ja naiste vägivald on erinev: mehed on enam füüsiliselt agressiivsed, naised verbaalselt, lisaks on meestel rohkem jõudu, mistõttu vägivalla tagajärjed võivad olla rängemad. Teise läbiva selgitusena tuuakse intervjuudes välja meestevastase vägivalla stigmatisatsioon, mistõttu mehed annavad väga harva juhtunust teada.

On olnud igasuguses staadiumis läbipekstud naisi-mehi. Et ei ole ainult mehed vägivaldised, vaid ka naised on vägivaldised.

(Merike, uurija)

“ See on stereotüüp, et ainult naine on ohver. Me ise katsume ka ennast parandada, sest ohvriabi räägib meile palju juhtumitest, mis meieni ei jõua, kus mehed kannatavad ka väga palju. Et ei saa ainult nii öelda, et naine kannatab. On selliseid naisi, kes on võimelised mehed meeleteni viima, mehed lihtsalt teavitavad sellest palju harvemini. (Veera, piirkonnapolitseinik)

Nii päästekorraldajad kui politseinikud väljendavad arusaama, et **meeste ja naiste poolt**

kasutatav vägivald on erinev: mehed on füüsilisemad, ent naised kasutavad enam vaimset vägivalda. Kuna mehed kasutavad enam füüsilist vägivalda, jõuab nende poolt toime pandud vägivald enam ametkondade vaatevälja – see kostab ja paistab rohkem välja ning on selgemini käsitatav vägivallana. Arusaam, et naised kasutavad enam vaimset vägivalda, tuleneb ka ülal mainitud naiste “näägutamise” või “manipuleerimise” tõlgendamisest vaimse vägivallana. Siinjuures tasub märkida, et näägutamisenäa kirjeldatakse eranditult vaid naiste käitumist.

“ Pigem on see, et mehed on füüsilisemad ja naised on sellised kontrollivamad ja manipuleerivad. Et füüsiline jõud tavaliselt naisel mehest üle ei käi, siis nende relv ongi see manipuleerimine. (Timo, patrullpolitseinik)

“ Meestel on see füüsiline vägivald rohkem. Naistel on see manipulatsioon ja vaimne vägivald. Et kui naised ei anna lapsi, nende helistajate hulgas on enamus mehed. /.../ Ehk siis naised kasutavad seda vägivalda natuke teistmoodi. Nad ei lähe, rusikas rullis, vaid läbi laste. (Urve, päästekorraldaja-grupijuht)

Töös kogetust tulenevalt polemiseeritakse intervjuudes kohati ka selle üle, **kuivõrd statistika, mille järgi mehed on enam vägivaldsed naiste vastu, kajastab lähisuhtevägivalda kompleksust.** Sellise arutluse taustal on arusaam sellest, et paarisuhtevägivald on sageli kahepoolne, mistõttu ei saa käsitleda üht osapoolt üheselt ohvri ja teist vägivallatsejana. Kuigi ollakse arvamusel, et füüsiline vägivald on igal juhul vale ja väärib karistust, näevad politseinikud, et olukorrad ja osapoolte rollid on mitmekihilisemad.

“ Ma ise mõtlen juhtumite põhjal, et natukene on ülekaalus ikkagi see, et naine on kannatanu. Aga tegelikult, kui sa lähed sinna koju ja sa räägid nendega, siis räägid selle mehega, siis saad aru nagu, et see naine on manipuleeriv, kuni see mees ükskord plahvatab... muidugi, see ei ole õigustus. Aga tegelikult mulle tundub, et naised ise provotseerivad kaaslasi, kuni siis mees lööb. Aga naised on ka hästi vägivaldsed kohe ning täitsa füüsiliselt ka, selles mõttes pannakse tutakas kirja mehele ikka ka. /.../ Et kui me võtame niimoodi, kuidas väljakutsed on registreeritud, siis on ikkagi naisi kannatanuid rohkem. Et aga kui nagu sisu vaadata, siis ütleme nii, et mõlemad on vägivaldsed, tegelikult paljudel juhtudel on nii füüsilist kui ka vaimset vägivalda. (Gätlyn, piirkonnapolitseinik)

Veel ühe aspektina toovad intervjuueeritud välja, et **meestel on lihtsam füüsiliselt ennast kehtestada,** kuna neil on rohkem jõudu. Füüsilise üleoleku näitamine võib tunduda seetõttu lihtsa viisina enda tahte maksma panemiseks. Samas tähendab see, et meeste vägivald võib

Ma arvan, et naised oskavad paremini seda vaimset vägivalda kasutada. Oskavad seda olukorda kuidagi niimoodi keerata. Mees ei hakka sellega tegelema.

(Artur, päästekorraldaja)

olla tõsisemate tagajärgedega – naise füüsilisel vägivaldal mehe vastu ei oleks samaväärset mõju. Viimast tuuakse kohati ka selgituseks eelnevalt välja toodud arusaamale, et naised kasutavad enam vaimset vägivalda.

“ Ja meestel on muidugi jõudu ka rohkem. Ehk siis teinekord lähed juba massiga. Ja saad selle elamuse kätte, et sind peljatakse. Siis see sunnib seda kasutama. Kui ma muidu sõnadega oma tahtmist ei saa, argumenteerides oma tahtmist ei saa, siis ma kasutan seda, et ma olen suurem ja tugevam. (Urve, päästekorraldaja-grupijuht)

“ Võib-olla naised siis haavavad teadlikult, leiavad üles sellised nõrgad kohad. Et just vaimselt vajutavad nendele nõrkadele kohtadele, et teha haiget. Sest noh, üldjoontes, see meesterahvas on ju füüsiliselt tugevam, onju, aga et tunda ennast siis võrdväärsemana, siis püütakse rohkem tunnetega haavata. (Mai, piirkonnapolitseinik)

Mõned intervjuueeritud väljendavad siiski ka seisukohta, et **mehed on vägivaldsemad kui naised**. Nendes intervjuudes, kus püütakse leida selgitusi meeste suuremale (füüsilisele) vägivaldsusele, tuuakse välja erinevaid mõtteid, mille võib jagada kahte kategooriasse: meeste ja naiste olemuslikud, sh “loodusliku pagasiga” seotud erinevused ja ühiskondlik arusaam maskuliinsusest ja mehe-naise rollidest. Näiteks leitakse, et naised on vähem vägivaldsed, kuna neil on “kuidagi see hoidmine, hoolitsemine rohkem sisse kodeeritud”, mehed aga vägivaldsemad, sest nende testosterooni tase on kõrgem. Samuti tuuakse välja, et naised on kannatlikumad, mehed seevastu reaktiivsemad.

Mõned intervjuueeritud kirjeldavad, et ühiskonnas on endiselt levinud **stereotüüpsed arusaamad mehe ja naise rollist**, nagu “mehel on domineeriv roll ja naine on alluv” ja “mees on justkui perepea ja tema otsustab”¹¹ – kui mees ei suuda ootuseid oma rollile täita, võib see tekitada konflikte. Tasub märkida, et traditsiooniliste soorollide ja naiste vähese võimustatuse aspekte tuuakse rohkem välja meeste-naiste vägivaldsuse erinevustest rääkides, kuid lähisuhtevägivalda põhjusena mainivad seda üksikud intervjuueeritud, mis ilmestab veel kord, et lähisuhtevägivalda ei käsitata soostatud nähtusena.

“ Meestel tuleb see hegemooniline mehelikkus vast välja siis. Et on selline macholik käitumine. Ja no nende vanemate stereotüüpide järgi on naine see nõrgem pool ja eks seda ole senimaani veel meie ühiskonnas, et ei ole täielikult, kuidas ma ütlen, võrdõiguslikkus siis esile tulnud. (Timo, patrullpolitseinik)

Kuna ülekaalukas osa lähisuhtevägivalda juhtumeid, millega uuringus osalejaid kokku

Võib-olla ongi see, et mehed on väiksema sütikuga lihtsalt. Naine kannatab, kannatab, kannatab, aga mees ei hakka nii kaua kannatama. Ta juba teeb.

(Artur, päästekorraldaja)

¹¹ Siin välja toodud intervjuukatketes kirjeldavad politseinikud ühiskonnas levinud stereotüüpe, mitte enda seisukohta.

puutuvad, on seotud alkoholi tarvitamisega, nähakse ühe asjaoluna ka seda, et **mehed tarbivad rohkem alkoholi**. Seda käsitatakse mitmes intervjuus pingete maandamise vahendina, mida kasutatakse seetõttu, et teistmoodi lõõgastuda ei osata.

“ Enda vaimsete probleemidega tegelemisel mehed ei ole teab mis aktiivsed. Võib-olla see alkohol ongi nende ainukene mehhanism, kuidas stressi maandada. (Erki, uurija-grupijuht)

“ Ilmselt nad joovad rohkem alkoholi, alkohol on üks läbiv asi, mis on alati nagu kindel, et mees on joogine. See on nagu... ma ei ole vist mitte ühel käinudki, kus mees oleks kaine olnud. (Annemai, patrullpolitseinik)

Ühe olulise aspektina naistevastase vägivalda domineerimise juures toovad uuringu osalejad välja, et **meestevastane vägivald on alaraporteeritud**. Ühest küljest seostatakse seda eelnevalt kirjeldatud meeste ja naiste erineva vägivaldakasutuse ja jõuvahekorraga, mis tähendab, et juhtumeid ei peeta meeste poolt ja ühiskonnas piisavalt tõsisteks. Teisalt märgitakse intervjuudes, et mehi hoiab teatamast “**mehelik uhkus**” ja ühiskondlikud eelarvamused mehe kui ohvri suhtes, mis omakorda paneb neid kahtlema, kas neid võetakse tõsiselt. Kuigi osaliselt on need asjaolud kattuvad üldiste põhjustega, miks ohvrid lähisuhtevägivaldast ei teata, leitakse, et mõte mehest kui ohvrast on ühiskonnas harjumatum. Seega võivad mehed karta naeruvääristamist – et “**vaadatakse sellele mehele viltu, et kuidas sa lasid niimoodi, et nõrk oled või midagi.**”

“ Aga ei, ma ütlen et mehed ilmselgelt tulevad kehvemini ütlemas. Et sellist füüsilise vägivaldana ilmselgelt naiste poolt sellist küünistamist, selliste rebimist on kindlasti rohkem, kui me sellest kuuleme. Ja vaimne vägivald on muidugi naiste leivanumber. Ja siis mehed ju saavad aru, et neil ei ole mitte midagi rääkida. Ja võib-olla on natuke isegi süüdi. Äkki tegi midagi sellist, võiks naine öiendab ta kallal? Et see on see statistika, mis meil on, ja need on need juhtumid, mis meil on õnnestunud tuvastada. (Astrid, uurija)

Paaril korral kirjeldatakse ka meeste suhtumist, mida politseinikud, kes sellest räägivad, seostavad **mehelikkuse ja võimupositsiooni demonstreerimisega**. Need on olukorrad, kus mehed ei võta naisepoolset vägivalda tõsiselt, pisendavad seda.

“ Vaat mehed – ma saan jälle tuua selle järelkontrolli näite, kus see asi siis eskaleerus füüsilise konfliktini ja kui me rääkisime mehega, siis mees räägib meile, et tegelikult naine lõi mind, onju, ta lõi mind selle või teise asjaga, aga mina olen MEES, mina ei tunne valu! Kui väike naine mind ründab, siis mina ei tunne valu! Et see on jälle täiesti selline, üsna selline, ma et tea, eestlaslik või üldse selline macholik hoiak, et mina olen mees ja mul ei ole valus! (Mai, piirkonnapolitseinik)

2.5 Osapooltega seotud arusaamad ja hoiakud

- **Kannatanu toetamist ja abistamist** peetakse esmatähtsaks, peegeldub siiras soov inimesi aidata.
- Kõige enam mõistmatust tekitab **kannatanute käitumine**, vägivallatsete käitumise üle pigem ei juurelda.
- Osapoolte, enamasti ohvri käitumise mõtestamise juures võib täheldada **lähisuhtevägivalla müütide** esinemist.
- Levinud on **ohvrisüüdistamine** (naise käitumine tingib mehe vägivalla) ja **vastutuse asetamine mõlemale** lähisuhtevägivalla osapooltele.
- Arusaamad ja hoiakud ohvri suhtes viitavad, et teadmised **traumakogemuse mõjust on politseinike seas ebaühtlased**.
- Pigem usutakse, et **vägivallatsete ei muutu**, mistõttu **vastutus vägivalla lõpetamise eest langeb ohvrile**, kes peaks astuma samme suhtest lahkumiseks.

Suhtumist lähisuhtevägivalla osapooltesse kujundab suurel määral see, millise käitumisega ollakse kokku puutunud ja kuidas seda tõlgendatakse. **Kõige enam arutletakse intervjuudes kannatanu käitumise üle, kuna see tundub ebaratsionaalne, mõistetamatu.** Nendes arutlustes kordub sageli retooriline “miks?!”, isegi kui osatakse kannatanu käitumisele (nt suhtesse jäämine) mõningaid selgitusi anda. Seejuures peegeldub intervjuudes **siiras soov inimesi aidata** ning enamus peavad **kannatanu toetamist ja aitamist esmatähtsaks** ja võtmekohaks vägivalla lõpetamise juures ning seda enam võib tekitada hämmastust olukord, kus ohver ise vägivallavaba elu nimel **ei tegutse**. Lähisuhtevägivalla osapooltest ja juhtumitest rääkides väljendavad nii päästekorraldajad kui politseinikud osaliselt arusaamu ja hoiakuid, milles peegelduvad **lähisuhtevägivalla müüdid** (vt lk 5). On oluline meeles pidada, et need arusaamad ja hoiakud põhinevad tugevalt ise kogetul – vastavalt sellele, kuidas spetsialist on olukordi osanud tõlgendada – ja on seotud tööülesannetega, mis näevad ette võimalikult täpset arusaamist, mis ja kuidas juhtus.

Lähisuhtevägivalla osapooltega suhtlemine

Läbivalt leiavad politseinikud, et juhtumile reageerides või ütlusi võttes tuleb nii kannatanu kui vägivallatsetega suhelda **neutraalselt**, oma hoiakuid ja arvamust ei tohiks väljendada. **Kannatanuga suhtlemisel** peetakse oluliseks küll **empaatilisust**, kuid rõhutatakse, et liigselt ei tohiks neile kaasa tunda, sest see võib olla emotsionaalselt juhtumiga siduv ja mõjutada otsustusvõimet. Kannatanuga suhtlemisest rääkides tuleb politseinike intervjuudes esile kimbatus ja vastakad mõtted-tunded. Ühest küljest kõneldakse vajadusest anda kannatanule aega, teda julgustada, luua usalduslik suhe, austada tema otsuseid, pakkuda talle vajalikku

tuge. Teisalt kirjeldatakse kannatanute käitumist kohati kui rumalat (nt kui ta on politseiniku tõlgenduses ise teinud midagi, mille puhul vägivaldne reaktsioon partnerilt on ootuspärane), oodatakse koostöövalmidust, rahulikku olekut ja täpsust ütluste andmisel, mis näitab, et **arusaam traumakogemuse mõjust on politseinike seas ebaühtlane.**

“ Selline [juhtum] – paar sinikat, mees eitab, ja ühel hetkel naine ütleb, et ma ei taha mitte midagi, ma tahan kõik tagasi võtta, mul on kõik hästi ja ärge sekkuge mu ellu. Ja sa ei saa selle peale olla kuidagi pahane, et miks sa ei tee ja miks sa ei otsusta. Me peame aru saama seda, et me ei hakka halvustama, see on tema seisukoht. Me üritame teda veenda selles, et see ei lõpe, et see algab uuesti, see rooside ja kingituste aeg läheb mööda ja kordub sama muster. (Tiiu, piirkonnapolitseinik)

“ Noh, juhendis on selles mõttes kirjas, et temaga tuleb käituda viisakalt, ei tohi taasohvristada. Need üleüldised reeglid on ju üle Eesti politsei selles juhendis kokku lepitud, et kuidas see peaks olema. Aga see, kui sa selle inimesega oled ühes ruumis seal korteris, siis see tegelikult on loominguiline töö. Sa pead säilitama austuse teise inimese vastu, lugupidamise, isegi kui sa ei usu väga, mida ta sulle räägib, sa pead seda viisakalt ja arusaadavalt talle selgitama, mis olukorras ta on ja mida selles olukorras saab kas muuta või milliste käitumisvariantide vahel tal valida on. Ilmselgelt me ei tohi inimesi süüdistada, me ei tohi alavääristada, alandada. (Astrid, uurija)

Vägivallatseja käitumise üle uuringus osalejad **eriti ei juurdle**, välja arvatud lähistuhevägivalla põhjuseid avades, kuna selgitada proovitakse eelkõige, miks vägivaldselt käitutakse. Juhtumitest rääkides pööratakse aga vägivallatseja käitumisele ohvriga võrreldes vähe tähelepanu. Kui kannatanuga suhtlemise juures peetakse oluliseks empaatilisust, siis vägivallatseja suhtes võetakse kohati teadlikult **karmim hoiak**, millega püütakse talle edasi anda olukorra tõsidust.

“ Vägivallatseja puhul tavaliselt kutsun [järelkontrolliks] jaoskonda. Tema jaoks on see sihuke stressi tekitav. Seda siis põhjusel, et vägivallatseja võib enda jaoks turvalises keskkonnas osutada tugevamat vastupanu sellele, mida ma talle räägin või mida ma talle pakun. Samas jaoskonda tulek, ainuüksi juba see mõte mõnikord täidab enda eesmärgi nii-öelda. Et võib-olla on ta siis rohkem avatud erinevateks pakkumiseks. (Marek, piirkonnapolitseinik)

Vägivald kui reaktsioon naise käitumisele

Suurel määral tuleb intervjuudes esile arusaam, et **paarisuhtes on mehe füüsiline agressiivsus reaktsioon naise käitumisele**, mida tõlgendatakse kohati vaimse vägivallana. Tüüpilise näitena tuuakse siin välja olukordi, kus naine heidab mehele midagi ette, tekib tüli, mis paisub ja paisub, kuni mees kaotab enesevalitsuse ja kasutab füüsilist vägivalda. Sellise episoodi taustal võib

suhtes toimuda ka pidev tülitsemine, üksteise või ühe osapoole mahategemine ja mõjutada püüdmine. Siinjuures joonistub intervjueeritute selgitustes taaskord välja eelnevat kirjeldatud kirjeldatud sooline erinevus vägivalda kasutamises: naised kasutavad pigem vaimset, mehed füüsilist vägivalda. Samuti ilmestab selline arusaam **ohvrisüüdistava hoiaku** jätkuvalt laialdast levikut, mida tõi esile ka 2015. aasta uuring politseinike seas (Pettai & Proos, 2015) . Päästekorraldajad ja politseinikud enda arusaama sellisena ei tundu mõtestavat, ilmselt seetõttu, et nende töös on olulisel kohal juhtumi asjaolude väljaselgitamine ning mõlema osapoole käitumise arvesse võtmine on seejuures loomulik.

Tavaliselt leiab see juhtum aset ju niiviisi, et reeglina hakkab naine näägutama ja mees kaotab enesevalitsuse.

(Merike, uurija)

“ Inimestel on erinevad soovid ja nad ei ole kokku leppinud või õppinud oma vajadusi väljendama nii, et teisele poolele see aktsepteeritav oleks. Ei ole võimalik [rahulikult suhelda], kui naine hakkab näägutama: miks sa mulle kunagi tähelepanu ei pööra, nä-nä-nä-nä. Mehe jaoks on see rünnak. Väga kannatlikud mehed on Eesti mehed ka tegelikult. Aga kui see saagimine käib ja käib käib, naine ei anna konkreetseid sisendeid sellele mehele. Mees ei saa aru, mees teeb nii, nagu ta arvab, et on hästi. Aga naine lihtsalt näägutab. Ilmselgelt nad on saaginud ka aastaid. Ja see ei pruugigi päädida selle füüsilise vägivaldaga. Lihtsalt ongi, et mees läheb endast välja, lööb rusikaga ukse katki. Kutsutakse abi, mees agressiivne. Aga mees istub köögis, jõuetu, ütleb, et ma ei tea, mis ma valesti teen. (Tiia, patrullpolitseinik)

Ohvri käitumist tõlgendatakse intervjuude käigus kohati ka **provotseerimisena**. Seda peetakse taunitavaks ja isegi rumalaks, mistõttu kannatanu (naise) suhtes võib tekkida ebasoosiv hoiak, kohati isegi **väljendatakse kaastunnet vägivaldasejale** ja mõistmist tema käitumise suhtes. Üks ekspert, kellega kohtusime, selgitas, et sellist käitumist võib mõnikord käsitleda ohvripoolse katsena omada oma olukorra üle mingitki kontrolli: kuna ta teab, et vägivaldaepisoodid on korduvad, püüab ta neid teadlikult esile kutsuda, et kontrollida seda aega ja kohta, millal need esinevad. Intervjuudes naisepoolsele “provotseerimisele” selliseid selgitusi ei antud.

“ Kõik naised provotseerivad purjus mehi ju. Mees tuleb koju, purjus peaga, ei tule õigel ajal veel koju, nii need naistel pihta hakkavad. Või on need palgapäevad, pensionipäevad, et jälle tuleb purjus peaga koju. Siis hakkab see pihta: oled raha ära kulutanud ja seda teinud ja see on sul tegemata ja siis tulevad kõik seitse pattu meelde, mis on kõik tegemata. /.../ Et mõlemad osapooled on ikkagi süüdi, aga lihtsalt üks vastutab kriminaalkorras, teisega saab teha profülaktilise ennetustöö järgmisteks juhtumisteks. (Merike, uurija)

“ See on tavaliselt on ikkagi nii, et kannatanu tuleb, räägib sulle oma loo ära. Üldjuhul nad oskavad seda ikkagi nii hästi teha, et sul on nii kahju ja sa usud neid ja siis kui tuleb see kahtlustatav, räägib oma loo ära, siis sa mõtled, issand, kui loll see kannatanu on, miks ta nii tegi. Sest selliseid juhtumeid, kus siis ongi see naine väga alandlik, saabki peksa, neid on tegelikult vähe. Et tavaliselt on need naised suhteliselt sellised valjuhäälsed ja oskavad tegelikult ennast seal kodus kehtestada, lihtsalt see, et nad saavad peksa, siis nad teatavad (võimukalt): “nüüd, vot nüüd sa löid mind, nüüd see politsei tuleb ja viib su minema!”, et hästi palju on sellist suhtumist ka. (Kerstin, uurija)

Võrreldes situatsioonilise vägivallaga räägitakse muudest vägivallatüüpidest intervjuudes vähem. Intervjuudes tuleb aga mõneti esile **erinev suhtumine sellistesse kannatanutesse, keda peetakse konfliktis osaliseks, ja teistesse, kelle suhtes kasutatakse vägivalda justkui ülekohtusemalt**. Olukordades, kus esineb sundivat kontrolli ja süstemaatilist alavääristamist, tuntakse kannatanutele siiramalt kaasa, neid juhtumeid peetakse raskemateks. Kui situatsioonilise paarisuhtevägivalla puhul nähakse juhtunuse rolli sageli mõlemal osapoolel, siis kontrollivate suhete puhul see pigem nii ei ole. Siin tuleb esile **nn ideaalse ohvri kujutelm** (vt ka lk 25–26), mille järgi usutavam on ohver, kes on süütu, alandlik. Kui kannatanu on sõnakas, ei tee ametnike meelest piisavalt koostööd, annab vastuolulisi ütlusi, on teda keerulisem üheselt ohvrina käsitleda ja tõsiselt võtta, sest vastutust olukorra eest nähakse ka temal.

Lähisuhtevägivalla eest vastutavad mõlemad osapooled

Eelnevalt kirjeldatud arusaamadega on seotud paljude uuringus osalenute veendumus, et **vastutust lähisuhtevägivalla eest kannavad selle mõlemad osapooled**. Sarnane arusaam tuli esile ka 2015. aasta uuringus (Pettai & Proos, 2015). Intervjuudes selle vastuse juurde antavatest selgitustest võib järeldada, et silmas peetakse eelkõige paarisuhteid, kuna kaaslast on võimalik ise valida, erinevalt põlvnemissuhetest. Ohvri vastutust nähakse nii temapoolses käitumises kui vägivaldsesse suhtesse jäämises ja olukorral kesta laskmises.

*Ise sa ta valisid,
ise sa temaga elad.
Uks on olemas,
sa saad alati välja minna.*

(Artur, päästekorraldaja)

“ Mõlemad vastutavad vägivalla puhul, et ütleme, et suhe toimiks, peavad mõlemad selle nimel pingutama. Minu meelest on see niimoodi, et kui seal üks lööb käega, siis lähebki kõik allamäge. Minu meelest on see kahepoolne protsess, nagu kahelt poolt. (Martin, päästekorraldaja)

“ Minu jaoks on paarisuhtes mõlemad natuke süüdi. Mul ei ole vist olnud ühtegi sellist konkreetset juhust, kus täiskasvanud inimeste puhul ainult üks saaks süüdi olla, pigem on see, et kas teise käitumine lõpuks viib selle nii kaugele või ongi seesama alkohol, siis on vaja oma mõjuvõimu näidata, et pigem ikkagi see on kahepoolne. Võib-olla lihtsalt ühel

võib olla seal süü natuke väiksem, et ta näiteks ainult sõnadega mõjutab, aga teine tuleb kätega kallale. Aga pigem ikkagi mõlemad osapooled.” (Meelika, patrullpolitseinik-väljuht)

Vägivallatseja ei muutu

Kuigi leidub ka neid, kes arvavad, et vägivallatsejatele suunatud teenustest võib nende käitumise muutmiseks abi olla, on enamik intervjueerituid seda meelt, et vägivallatseja ei muutu. Tuuakse küll üksikuid näiteid juhtumitest, kus inimene on olnud ühe korra vägivaldne, oma käitumisest ehmunud ja edaspidi suutnud enesekontrolli säilitada, ent tõdetakse, et **enamus vägivallatseb korduvalt**. Arvamus, et vägivallatseja ei muutu, ei tähenda, et vägivallatsejal ei oleks üldse abi vaja, kaheldakse pigem erinevate sekkumiste mõjus ja inimese olemuse muutumise võimalikkuses.

Selles töös olen aru saanud, et kui korra ollakse vägivaldne, siis ollakse vägivaldne ka edaspidi. Et see on selline korduv teema. Need, kus ainult ühe korra on lähisuhtevägivald aset leidnud, neid on pigem vähe. See, et inimene oma veast õpib, on haruldane.

(Eero, uurija)

Ma ise olen selles suhtes skeptiline. Jaa, ma saan aru, et kui inimene on vägivaldne, siis tal ilmselgelt on abi vaja, et ta ei tule oma tunnetega toime, emotsioonide juhtimisega, seal on mingisugust kõrvalist tuge vaja. Aga ma näen neid, kes siin käivad menetluse raames, /.../ ma näen, et kui nad sealt kabinetist välja tulevad, neil on käes kenasti siis paber, et nad on mingisuguse kokkuleppe sõlminud ja esimese asjana võetakse see paber tükkideks, kortsutatakse ära ja visatakse ukse juurde prügikasti. Ma näen sellest nende suhtumist, järelikult mul ei ole sellesse usku. (Astrid, uurija)

Vägivald saab jätkuda, sest kannatanu ei lõpeta suhet

Enamikus intervjuudes tuleb esile arusaam, et lähisuhtevägivalla saab lõplikult lõpetada osapoolte lahkumine. Tulenevalt uskumusest, et vägivallatseja enamasti ei muutu, pannakse vastutus lähisuhtevägivalla lõpetamise ehk suhtest lahkumise eest suures osas kannatanule. **Leitakse, et ohver on see, kes saab oma olukorda muuta ning kes peaks selleks astuma vajalikud sammud**. Sageli näevad aga ametnikud, et kannatanu keeldub ütlusi andmast, soovib süüdistuse tagasivõtmist, keeldub koostööst ametnikega ja ei soovi kasutada tugiteenuseid. Seda võidakse tõlgendada kui n-ö **päris lahenduse mittesoovimist**. Kui ohver ise ei ole väljakutset teinud, ei pruugi ta aga üldse soovida politsei sekkumist.

Helistatakse politseisse, aga pärast ei tahagi abi. Siis tekibki see küsimus, et aga miks te siis pöördute, kui te abi ei taha? (Eero, uurija)

Kuigi enamasti osatakse tuua välja tegureid, mis lähisuhtevägivalla ohvrite käitumist mõjutavad (nt hirm, häbi, ebakindlus, emotsionaalne ja majanduslik sõltumine vägivallatsejast), **ei suudeta seda siiski lõpuni mõista**. Kannatanu käitumine, kus ta teeb küll pidevalt väljakutseid, kuid ei soovi vägivallatseja karistamist, vastu võtta muud abi ega paarisuhet lõpetada, tõlgendavad

politseinikud sageli **teadliku valikuna** – need naised ei soovi nende meelest lahendust, vaid **ajutist leevendust**, konkreetse episoodi lõppemist. Kohati ei ole ohvrid ka nõus järelkontrolli ajal politseinikega koostööd tegema. Selline käitumine tekitab uuringus osalenutes mõistmatust ja frustratsiooni, kuna juhtumid jäävad korduma.

“ Seesama inimene helistab, et ta on jälle mind peksnud. Alles eile käis politsei, alles üleeile käis politsei. Avalduse tegid? Ei tee, ma ju armastan teda! Ma olen ise süüdi, ma ise küsisin! Mis sa helistad siis? Ma saan aru, eks ole. Aga mine ära siis või küsi abi. Politsei kohapeal küsib ka, kas tahate abi, kas annate teada, kõik ohvriabi, kõik asjad on olemas. Ei ole vaja, kõik on hästi, me lepime ära. Homme uus kõne, jälle läbi pekstud... (Artur, päästekorraldaja)

“ Neil on see, et kui nad (naised) selle välja kutsuvad, siis nad ootavad, lihtsalt politsei mehe ära viiks. Et nagu korraks selle pausi saaks. Tegelikult nad ise rahunevad maha või ongi alkoholi tarvitanud, saavad kaineks, siis tegelikult nad ootavad teda ikka tagasi. /.../ Et ega ta väga ei taha ka, et ta mees karistada saaks. (Kerstin, uurija)

Kannatanu vastukäivad või muutlikud sõnad ja teod mõjutavad suhtumist juhtumitega tegelemisse. Markantsema näitena toob üks uurija välja, et mõned tema kolleegid on õnnelikud tööjaotuse üle, kus kannatanute küsitlemisega tegeleb peamiselt üks uurija, sest nendega suhtlemist peetakse tüütuks.

“ Osad uurijad tunnevad kergendust, et nad ei pea nende naistega siin jaurama. /.../ Ega ka need uurijad, kes neid olukordi ju lahendavad, see ei takista neil olla samal ajal inimesed ja nemad ütlevad ju selle juures, et ta (naine) on ju ise süüdi. Ta teeb ise kõik selleks, et uuesti, uuesti, uuesti ohvriks langeda, ükstapuha kui hästi me püüame omavahel koostööd teha, kui hästi meil see välja kukub selle süüdlase kõrvaldamine, eemaldamine, et olukorda normaliseerida. Selliseid juhtumeid ikkagi tehakse pika hambaga. Et nad (uurijad) on sellisel puhul väga rõõmsad, et nad jälle selle naisega kokku ei pea puutama. (Astrid, uurija)

Olenemata sellest, et kannatanu ütluste andmisest või muudlaadi koostööst eemaldub ja see võib spetsialiste mõnevõrra morjendada, rõhutatakse, et oluline on kannatanule kinnitada, et ta võib iga hetk uuesti hädaabinumbril helistada või politsei poole pöörduda, isegi, kui ta on varem keeldunud ütluste andmisest või pole teinud koostööd.

Lõppkokkuvõttes peab jääma maha sõnum, et sõltumata sellest, et see olukord praegu niimoodi läks, siis ta on alati teretunud uuesti tagasi.

(Erki, uurija-grupijuht)

2.6 Lähisuhtevägivald ennetamine ja vähendamine

- Lähisuhtevägivald vähendamiseks peetakse raskeks saavutada, **muutuse võimalikkust** nähakse pigem **pikas ajaperspektiivis**.
- Lähisuhtevägivald vähendamiseks võiks kaasa aidata **põlvkondade vahetumisega** kaasnev ühiskondlike hoiakute muutumine, mida peaks toetama haridus.
- Oluliseks peetakse jätkuva **teavitustöö** tegemist ja **naiste võimendamist**.
- Nähakse vajadust **terviklikult toimiva süsteemi ja tugivõrgustiku järele**, mis aitaks ohvritel vägivallast suhtest väljuda. Vaja on aga tegeleda ka vägivallatsejatega.

Lähisuhtevägivald juhtumitega tegelemisel kogetu ning sellest tulenevalt tekkinud hoiakud ja suhtumised mõjutavad ka seda, kui võrd võimalikuks peavad intervjueritud päästekorraldajad ja politseinikud lähisuhtevägivald ennetamist ja vähendamist ühiskonna tasandil. See omakorda võib mõjutada seda, kuidas päästekorraldajad ja politseinikud lähisuhtevägivald juhtumitele lähenevad. Näiteks kui politseinik puutub pidevalt kokku alkoholiga tingitud lähisuhtevägivald juhtumitega ja näeb, et alkoholi tarbimine ühiskonnas ei vähene ning sõltuvusprobleemidega ei tegeleta, siis puudub tal usk, et lähisuhtevägivald võiks väheneda. Tajutakse, et lähisuhtevägivald muustritest on ühiskonna tasandil väga raske välja murda.

Enamik intervjueritud päästekorraldajatest ja politseinikest on veendumusel, **et lühiajalises plaanis on keeruline lähisuhtevägivald ühiskonnas vähendada** või neid juhtumeid ennetada. Takistusena nähakse siin eelkõige eelnevalt kirjeldatud ühiskonnas püsivaid hoiakuid, mis muutuvad aeglaselt. Lisaks peetakse keeruliseks lähisuhtevägivald põhjustega – alkohol, toimetulekuprobleemid, põlvkondlik vägivald edasikandumine – tegelemist. Veelgi lootusetumaks muudab olukorra **riigi üldine suhtlusfohn**, näiteks tava- ja sotsiaalmeedias, aga ka riigijuhtide käitumine – lugupidamatus üksteise suhtes loob aluse vägivald.

“Kuni me näeme riigikogu suure saali aruteludes täiesti avalikku vaimset vägivald rahvaesindajate vahel, millesse keegi ei sekku, millele mõnele kiidetakse pärast kaasa, siis see annab tooni ju tervele ühiskonnale. Et küllaltki võimatu ja moraalselt keeruline on selgitada meesterahvale, et ei tohi oma naist alandada, kui riigiesindaja alandab teist riigiesindajat samasugusel moel. See muutus peab olema ikkagi kultuuriline. Mitte et siia saaks igaüks panustada, aga see peab olema kollektiivne tahe ja püüdlus. (Toivo, patrullpolitseinik)

“Ma arvan, et see probleem jääb meile alati. Ei kao see alkohol kuhugi ega teised mõjuained, mis seda agressiivsust inimestes välja toovad. (Eero, uurija)

Intervjueritud päästekorraldajad ja politseinikud arvavad, et lähisuhtevägivald võib

ühiskonnas väheneda pikaajalises perspektiivis ehk **põlvkondade vahetumisel**. Seejuures peetakse oluliseks praegseid noori harida ja võimalikult varakult **viia laste ja noorteni teadmine, et igasugune vägivald on vale**. Mõned intervjueeritud leiavad ka, et vaja oleks arendada **suhtlemispädevusi** ning õpetada noori **märkama ja ära tundma varajasi signaale, mis viitavad sellele, et partner võib olla kontrolliv või vägivaldne**.

Lähisuhtevägivalla vähendamiseks ja ennetamiseks tuleks ühiskonnas teha ka laiemat **teavitustööd**. Mida rohkem avalikkuses lähisuhtevägivallast, sh selle dünaamikast, eri tüüpidest ja liikidest (füüsiline, vaimne, majanduslik, seksuaalne) rääkida ning seejuures jagada nii sotsiaal- kui tavameedias rohkem infot abivõimaluste kohta, seda suurema tõenäosusega on võimalik ennetada potentsiaalseid lähisuhtevägivalla juhtumeid.

Nii riik kui ühiskond peavad teadvustama, kui tõsise probleemiga on tegemist. Me loeme iga päev üles liikluses vigasaanuid, miks me ei võiks sama teha LSVga.

(Toivo, patrullpolitseinik)

“ Kui on olnud **persoonilugu meedias, mingi avalik inimene tuleb sellega välja, siis on kohe helistajaid ka rohkem. Mõjub, ajakirjandus mõjub**. (Urve, päästekorraldaja-grupijuht)

Lisaks üleüldisele teavitustööle vajavad intervjueeritute sõnul **eraldi tähelepanu naised**, kuna enamasti on just nemad lähisuhtevägivalla ohvrid. Ühest küljest nähakse, et olukorra muutumisele aitaks kaasa naiste positsiooni parandamine ja stereotüüpsete arusaamade vähendamine ehk suurem sooline võrdõiguslikkus, mis nõuab laiemat ühiskondlikku pingutust. Teisalt tuleks lähisuhtevägivalla-teemalises teavitustöös suunata jätkuvalt infot just naistele. Mida **enesekindlamad ja julgemad on naised** ning mida **teadlikumad** on nad vägivallale viitavatest ohumärkidest, seda suurem on tõenäosus, et nad lõpetavad suhte vägivallatsejaga. Ka siin tuleb esile, kuidas intervjueeritud panevad lähisuhtevägivalla vähendamise (lõpetamise) suuresti naise (ehk kannatanu) õlule. Seejuures peab kannatanu ise tahtma suhet lõpetada ehk vägivallatseja juurest ära tulla, sest leitakse, et inimest saab aidata ainult siis, kui ta ise seda tahab.

“ Kui ma võtan isegi iseenda näite põhjal, siis ma kujutan ette, et nooruses minu ema oleks kannatanud välja näiteks selle löömise, et see stabiilsus seisaks, aga mina enam ei kannataks. /.../ Ma arvan, et mingi hetk tekib naistel rohkem selline hakkamasaamise tunne, ehk siis nad on ka väärtustatud siin ühiskonnas tegelikult ja nad teavad, et nad saavad ka ilma meesteta, ilma kaaslaseta, et nad ei pea enam kannatama sellist vägivalda, et see ühiskond areneb sinnaamaani, et nad julgevad välja astuda sellest suhtest. (Kerstin, uurija)

Vägivaldsest suhtest väljumiseks vajatakse intervjueeritute sõnul aga **sihipärasemaid ja süstemaatilisemaid teenuseid**. Praegu on võimalik pöörduda näiteks Ohvriabisse ja naiste

varjupaika. Ohvriabil on aga omamoodi tähendusvarjund – mõne intervjuueeritu sõnul ei tunne paljud naised end ise ohvrina, selle sõnaga justkui sildistatakse teda. Intervjuueeritutele on jäänud mulje, et Ohvriabist ja naiste varjupaigast on võimalik saada lühiajalist abi, aga tegelikult vajatakse sageli **pikaajalist tuge ja igakülgset nõustamist**, et naisel oleks võimalik n-ö jalule saada. Tihtilugu tuleb alustada nullist: õppida end usaldama, saada tagasi enesehinnang ja eneseväärikus, leida töö, korter ja uus lasteaia- või koolikoht jne. **Vaja on laiapõhjalist tugivõrgustikku, aga intervjuueeritud ei ole kindlad, kas või millises ulatuses selline tugivõrgustik eksisteerib.** Seda eriti nende naiste jaoks, kes kannatavad vaimse vägivalda all ning kes ei pruugi seetõttu üldse politsei või KOV-i sotsiaaltöötaja huviorbiiti jääda. Ühe ideena pakub mitu päästekorraldajat välja, et võiks tekitada nn lähisuhtevägivalda nõustamisliini, kuhu inimene saaks ükskõik millise murega pöörduda ning kus osatakse teda paremini nõustada kui päästekorraldajad seda suudavad.

“ Inimene peab aru saama, et kui tema on suhtes, siis ta ei pea sellesse jääma. Inimesel peab olema tahtmist ja teadlikkust sellest olukorrast välja tulla, selleks peaks siis olema KOVid, riigi poolt siis võimalused seda inimest abistada, kes tahab sellest suhtest välja tulla. Ja kindlasti peaks olema taga hästi tugev võrgustik – nõustajad, psühholoogid, psühhiaatrid, mille järgi meil on hästi suur puudus, aga hästi suur vajadus. (Mai, piirkonnapolitseinik)

“ Võib-olla oleks vaja abiliini LSV osas, et see inimene lihtsalt helistab ja küsib nõu, et mida teha. /.../ Sest neid abiliine on igasuguseid, aga see peaks olema mingi selline, kust ta saab kasvõi suunise, et mida ta peab tegema ja kuhu pöörduma. (Eve, päästekorraldaja)

Mõned intervjuueeritud politseinikud, kes on lähisuhtevägivalda olemusest teadlikumad, tõdevad, et **süsteemaatiliselt tugiteenuseid oleks vaja ka vägivallatsejatele**, sest vägivallada kasutavad nad tihti seetõttu, et on iseendaga pahuksis, nt vaevlevad nad sõltuvus- või vihaprobleemide käes, millega ei osata toime tulla ja mis on vägivalla vallandajaks. Teenuseid, kuhu vägivallatseja suunata, näib aga intervjuueeritute arvates olevat pigem vähe (võimalik, et teadlikkus vägivallast loobumise teenusest on madal või on probleeme kättesaadavusega).

“ Kõik programmid on mõeldud ohvritele, aga puuduvad absoluutselt vägivallatsejatele. Et peaks olema näiteks konkreetselt vägivallast loobumise tugigrupp või selline nõustaja. Väga pikalt olnud selline lugu, et see vägivallatseja sai oma karistuse siis prokuratuurist koos enda tingimustega, mis seal oli siis kas alkoholi mittetarbimine või mis iganes lähenemiskeelud. Aga seda vägivallatsejat karistusega ei muuda. Ehk siis nõustamisprogrammid või ma ei tea, viharavid või mingid sellised asjad, neid võiks olla rohkem, kuna tuleks tegeleda mõlema poolega, et saada ka tulemust. (Marek, piirkonnapolitseinik)

Kriminaalkorras karistatud inimest saab intervjuueeritud politseinike sõnul sundida näiteks

alkoholist loobumise programmi läbima, aga kui kriminaalkaristust ei järgne, on nende programmide läbimine **vabatahtlik**. Kuna tihti ei ole vägivaldsete aga ise valmis oma probleeme tunnustama, ei saagi ta vajalikku abi. Lisaks tuleb arvestada sellega, et programmid on sageli **tasulised**, nii et isegi kui oleks soov abi saada, puuduvad selleks tihti rahalised võimalused (nt pereteraapia, psühholoogi teenus).

“ Ongi viharahvi koolitused ja nii, aga need on kõik vabatahtlikud ju. Kui inimene ütleb, et ma ei taha sinna minna, mul ei ole seda vaja, siis kohustuslikus korras meil selliseid asju ei ole. (Merike, uurija)

Erinevate programmide probleemiks on ka see, et need on **ajutised ja projektipõhised**, mis tähendab, et nende kättesaadavus on piiratud. Ajutisus tähendab, et programm kestab mõnda aega (nt kindel arv kohtumisi või mõnekuuline kestus), kuid sageli puudub sel jätkutugi, mis aitaks tagada sekkumise kestvama mõju. Projektipõhisus tähendab, et teenuste pakkumine ei pruugi olla järjepidev ega süstemaatiline. Selle olukorra illustreerimiseks kirjeldab üks uurija juhtumit, kus lühikest aega pärast vägivaldset loobumise teenuse saamist oli mees taas vägivaldne, jälitas ekspartnerit koju ja ähvardas teda seal noaga.

“ Vägivallast loobumise infoliiniga seoses mulle meenub see mees, kes noaga ähvardas ära tükeldada. Talle määrati kusjuures eelmisel korral sedasama vägivaldset loobumise teenust. Aga tal sai see läbi mingi aja pealt – see oli just mõned kuud enne läbi saanud, kui hakkas uusi asju tegema. Ta ise tahtis veel seal käia, aga programm sai läbi. (Erki, uurija-grupijuht)

3. HOIAKUTE KUJUNEMIST MÕJUTAVAD TEGURID

Eelmises teemaplokis käsitletud lähisuhtevägivallaga seotud hoiakud ja teadmised tulenevad suuresti päästekorraldajate ja politseinike igapäevatööst ehk lähisuhtevägivalla juhtumitest endast ja nendega seotud tegevustest, millega kõige rohkem kokku puututakse. See teemaplokk annab ülevaate, kuidas päästekorraldajad ja politseinikud mõtestavad lähisuhtevägivallaga seotud tööülesandeid ja -korraldust, kuidas nad lähisuhtevägivalla juhtumitega emotsionaalselt toime tulevad ning milline on nende hinnangul olnud nende ettevalmistus lähisuhtevägivalla juhtumitega töötamiseks ja millistest teadmistest ja oskustest tuntakse puudust. Teemaploki eesmärk on anda laiemat konteksti ning aidata mõista, millest on lähisuhtevägivallaga seotud hoiakud mõjutatud.

3.1 Organisatsiooni roll päästekorraldajate ja politseinike vaatepunktist

- Päästekorraldajad näevad, et **Häirekeskuse ja päästekorraldajate roll on olla asjakohane ja kiire kontakt abivajaja ja teenuse vahel**. Rolli täitmist segab erakorralist abi mittevajavate kõnede suur hulk, mis vähendab päästekorraldajate üldist töömoraali.
- Politseinike meelest on **PPA peamine roll olla turvatunde looja ja koht, kust inimene saab abi**. Samas tuntakse, et **PPA tegeleb paljuski tagajärgede likvideerimisega, mitte probleemide tervikliku lahendamisega**, mis tekitab intervjuueeritud politseinikes teatavat nõutust.
- **Vastuolud organisatsiooni missiooni ja reaalse tööülesannete vahel võivad ametnikes tekitada sisemisi pingeid ja rahulolematust**, sest tajutakse, et tehtud töö ei too soovitud tulemust või muutust.

Organisatsiooni rolli mõistmine ja mõtestamine annab inimesele ette teatud ideaali, mille poole pürgida ja mis annab omamoodi kindlustunde ja rolliselguse, n-ö raamistiku, mille piires on võimalik edukalt oma igapäevatööd teha. Samas võivad **igapäevatöös ette tulevad olukorrad tekitada vastuolu ideaali ja argise töökorralduse vahel**. See võib viia suuremate sisemiste pingeteni ning tekitada rahulolematust oma organisatsiooniga, mis omakorda hakkab mõjutama päästekorraldajate ja politseinike hoiakuid nii oma töö kui ka lähisuhtevägivallaga seonduvate teemade suhtes. Ka eespool kajastatud välismaistes uuringutes toodi välja vastuolu politseiniku ameti kuvandi (põnev töö) ja igapäevase reaalsuse vahel (inimeste igapäevaelu probleemidega tegelemine), mis võib viia selleni, et politseiametnikud on

lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemisel küünilised ning tunnevad, et nende töö on kasutu (vt Segrave jt, 2018).

Häirekeskuse roll ühiskonnas ja lähisuhtevägivallaga tegelemisel

Uuringus osalenud päästekorraldajate jaoks on Häirekeskuse **esmatähtis roll olla kontakt inimese ja teenuse ehk abivajaja ning kiirabi, politsei ja pääste vahel**, sest päästekorraldaja ülesanne on välja selgitada, millist abi ja kui kiiresti inimene vajab, ning seejärel see abi ka teele saata. Samuti on Häirekeskuse roll **olla inimese jaoks hädaolukorras olemas** – see on **“koht, kust abi saab alguse”**. Päästekorraldaja peab olema valmis reageerima ükskõik millistele olukordadele ning võtma kiiresti vastu õiged otsused, et abi jõuaks inimeseni. Päästekorraldajate jutust jääb kokkuvõtvalt kõlama, et Häirekeskuse roll on olla **“suur abistaja”** ehk anda inimesele nõu või abi olenemata sellest, mis küsimusega inimene Häirekeskuse poole pöördub.

Erakorralise abi väljasaatmist vajavate kõnede hulk on intervjueritud päästekorraldajate sõnul aga tunduvat väiksem kui nende kõnede hulk, kus inimesed küsivad üldisemat nõu või kus helistajateks on joores inimesed. Markantsemate näidetena toovad päästekorraldajad välja, et tahetakse teada, miks internet ei tööta või kes prügikasti välja viib. Päästekorraldajate jaoks on sellised kõned tüütud, sest need **segavad sisulist tööd** ja võtavad tähelepanu kõnedelt, kus inimese elu on tõesti hädaohus. Intervjueritud päästekorraldajad sooviksid, et ühiskond mõistaks, mis on Häirekeskuse roll ja numbri 112 eesmärk – see ei ole tasuta infotelefon.¹²

“ Sind valmistatakse ette elusid päästma, aga tuled siia, saad aru, et see on joodikutega suhtlemise liin, joodikute nõustamisliin. Aga valmidus elusid päästa – see on olemas. /.../ Päris paljud lähevad ka töölt ära siit sellepärast. Et sa tuled aitama, aga tegelikult sa saad täiesti teise töö, kui sa pead selliste sotsiaalsete probleemidega tegelema. (Artur, päästekorraldaja)

Ka lähisuhtevägivalla juhtumite puhul on intervjueritud päästekorraldajate sõnul Häirekeskuse roll ja **peamine ülesanne olla asjakohane ja kiire kontakt abivajaja ja teenuse (peamiselt politsei ja kiirabi) vahel**. Kuna enamasti jõuavad Häirekeskuseni füüsilise lähisuhtevägivallaga seotud kõned, pakub Häirekeskus eelkõige abi ja tuge selliste juhtumite puhul, kus on otsene oht inimese elule ja tervisele.

---

¹² Siseministeerium kavandab seadusemuudatust, et tulevikus tekiks õiguslik alus võtta vajadusel vastutusele hädaabi liini pahatahtlikult häirivad inimesed. Vt lisaks: <https://www.112.ee/et/uudised/siseministeerium-kavandab-seadusemuudatust-pahatahtlikult-haadaabinumbri-toed-haeirijate-ohjamiseks-58> (17.08.2023) ja <https://www.err.ee/1609036124/ministeerium-tahab-karistada-haiekeskuse-too-takistajaid> (17.08.2023)

Politsei- ja Piirivalveameti roll ühiskonnas ja lähisuhtevägivallaga tegelemisel

Uuringus osalenud politseinike arusaam PPA rollist on mitmetahuline ning sõltub teatud määral ka konkreetse politseiniku ametikohast ning töökogemusest. Siiski jäävad pinnale mõned üldised tendentsid. Uuringus osalenud politseinike meelest on PPA peamine roll ühiskonnas olla **avaliku korra tagaja ja turvatunde looja**. Selleks tuleb politseinikel olla pildis, inimeste jaoks nähtaval (seda nii tänaval kui ka meedias), sest see näitab, et ümbruskond on turvaline ja et kui peaks midagi juhtuma, siis on abi lähedal.

Samuti leitakse, et PPA (ja seega politseinike) roll ühiskonnas on tekitada inimestest **usaldust**, et nad **julgeksid oma muredega politsei poole pöörduda** ja teaksid, et nad **saavad politseist alati abi**. Intervjuude käigus tuuakse välja, et politseinikud peaksid olema teadlikud sellest, milline on nende tegevuse või tegevusetuse mõju inimeste suhtumisele. Näiteks mainitakse, et kui inimesel on olnud politseiga kehv kokkupuude või on tuttavatelt kuulnud, et politseist pole abi saadud, on suur tõenäosus, et uue probleemi korral jäetakse politseisse pöördumata, sest arvatakse, et sellest pole kasu. Kõige suurem mõju arvatakse olevat patrull- ja piirkonnapolitseinikel, keda inimesed enam tänavapildis kohtavad, kuid tegelikkuses mõjutavad kõigil ametipostidel olevad politseinikud oma olekuga inimeste üldist suhtumist politseisse.

“ Minu eesmärk on ka see, et kui inimene pöördub mistahes murega, isegi kui seal kuriteokoosseisu ei ole meie jaoks uurijatena, kes me uurime kriminaalasju, siis ikkagi proovin inimestele alati selgitada, et miks seda ei ole. Et nad aru saaksid, et nad ei kannaks seda sõnumit edasi, et nad ei saanud meilt siit abi, ja siis see politsei usaldusväärsus langeb. Seda kindlasti ei tohiks juhtuda. Kui see on piisavalt kõrge, siis inimesed julgevad alati politseisse tulla. (Eero, uurija)

Uuringus osalenud politseinikud tajuvad, et **PPA liigub järjest enam karistavast ennetavaks organisatsiooniks**. Pikaajalisema kogemusega politseinikud toovad välja, et viimase 20 aasta jooksul on politseinike töös juba toimunud suur muutus ning juurde on tekkinud alternatiivseid võimalusi inimeste vastutusele võtmiseks. Enamik uuringus osalenud politseinikest soovib ka ise rikkumisi esmajoones lahendada selgituste ja hoiatustega, mitte karistusega, et inimene saaks aru, mida ta valesti tegi, ega kordaks tulevikus sama viga. Nähakse, et selline lähenemine mõjub inimestele paremini. Ent leidub siiski olukordi, sh korduvad rikkumised, kus pole muud võimalust kui karistada.

Eelnevalt kirjeldatu on ideaal, millest politseinikud püüavad lähtuda, kuid mõned uuringus osalenud politseinikud tunnevad siiski, et igapäevatöö on sellega kohati vastuolus. Näiteks tuuakse välja, et aastate jooksul PPA-s toimunud

“ Praegu on politsei roll karistav. Aga suundume ikkagi ennetuste peale rohkem. Tegelikult on ju see, et läbi ennetuste tuleb ju vähem ka süütegusid. Praegu kipume ikkagi karistama.

(Merike, uurija)

ümberkorraldused on loonud aluse olukorrale, kus mõned uuringus osalenud politseinikud tunnevad, et neilt **oodatakse ainult korrektset menetlemist** ja paberi peal head sooritust, unustades seejuures töö laiema eesmärgi. Selline tunnetus sõltub suuresti uuringus osalenud politseinike enda kogemustest ehk näiteks sellest, millised on olnud vahetu juhi korraldused ja ootused. Kui senine töökogemus on olnud pigem positiivne ja vahetu ülemus on toetav, siis ollakse PPA ja üldise töökorralduse suhtes ka positiivsemalt meelestatud.

“ Me ei näe ennast. Hästi palju on olnud neid struktuurimuutuseid, hästi palju on koondamisi olnud. Hästi palju on tööülesandeid ümber jagatud aja jooksul ja inimestel hakkab see fookus ära kaduma, et on ainult see sooritus, mida nõutakse, aga see eesmärk, et miks ma olen, miks ma tahan politseinik olla, et ma tahaksin teisi inimesi aidata, ma tahaksin midagi muuta, see fookus on ammu ära kadunud... et mul on vaja see toiming ära teha, mul on vaja see asi ära teha. Kui ma seda ei tee, siis sellega kaasneb karistus. Kui ma seda teen, siis kodanikud kaebavad mu peale. Aga seda, miks me siin oleme või mis selle asja suurem eesmärk on, politseinikud igapäevaselt absoluutselt ei mõtle. Ainuke asi, mille peale igapäevaselt mõeldakse, on see, et millal pensionile saab. (Astrid, uurija)

Samuti tuuakse intervjuudes välja, et **PPA käed jäävad nii mõnegi probleemi, sh lähisuhtevägivallaga tegelemisel liiga lühikeseks, mis tekitab uuringus osalenud politseinikes frustratsiooni**. Ühelt poolt on PPA-l võimalik inimeste probleemidele lähedale pääseda, teiselt poolt aga ei kuulu inimeste juurprobleemidega tegelemine ja nende lahendamine PPA võimupädevusse. Niisiis on PPA puhul eelkõige tegemist reaktiivse tegutsemise ja üksikjuhtumite hetkelise kontrolli alla saamisega, mitte probleemi lahendamisega, milleni intervjuueeritud politseinikud näivad tahtvat jõuda.

“ Võib-olla mulle meeldib see mõte asutusest rohkem kui tegelikkus. Sellepärast, et PPA on ühiskondlikult väga heal positsioonil, et reaalselt tegeleda inimeste probleemidega. Selles suhtes, et me satume sündmustesse, mis on inimeste jaoks kõige raskemad, võib-olla et elus esimest korda juhtunud, me näeme nende probleemide tegelikke allikaid, meil on ka seadusest tulenevalt päris palju võimalusi neile ligi pääseda, sest KOV-il ja lastekaitse näiteks ei ole, jõumeetodil, eksle. Aga meil tegelikult ei ole töövahendeid, et seda mõju avaldada. Me räägime ka lahendusest pidevalt, aga reaalselt me oleme ikka reageerimisel. (Toivo, patrullpolitseinik)

Intervjuueeritud politseinike arvates on ka lähisuhtevägivalla teemade puhul PPA roll inimesele abi pakkuda ja eelkõige just **kannatanus turvatunnet tekitada**. Samal ajal teadvustatakse, et abi, mida politsei pakkuda saab, ei vii olukorra lõpliku lahenumiseni, ning kui astuda lisasamme, mis võiksid inimest rohkem aidata, kuid mis pole ametijuhendi järgi ette nähtud, võidakse seda

taunida. Kui organisatsiooni missioon ja sise-eeskirjad ning argipäevaelu on üksteisega vastuolus, on pinged kerged tekkima.

3.2 Ametikohast tulenev roll lähisuhtevägivallaga tegelemisel

- Mida **ühetaolisemad** on lähisuhtevägivalla juhtumid, millega kokku puututakse, ja mida lühiajalisem on kokkupuude, seda **kitsam** on arusaam lähisuhtevägivallast ja lähisuhtevägivalla juhtumeid ümbritsevatest protsessidest.
- Mida **erinevamate** lähisuhtevägivalla juhtumitega kokku puututakse, seda **laiem** on arusaam lähisuhtevägivalla kompleksisusest.

Intervjuudest selgub, et see, milliste lähisuhtevägivalla juhtumitega igapäevatöös enim kokku puututakse ning milline on nende juhtumitega seotud töökorraldus, mõjutab olulisel määral lähisuhtevägivallaga seotud hoiakuid päästekorraldajate ja politseinike seas. Mõistmaks, kust hoiakud alguse saavad, tuleb aru saada, millisena näevad päästekorraldajad ja politseinikud ise oma rolli ja tööülesandeid lähisuhtevägivalla teemadega tegelemisel.

Päästekorraldaja roll

- Päästekorraldajate kokkupuude lähisuhtevägivalla juhtumitega on **üürike** ja **minimaalne**, enamasti puututakse kokku **füüsilise lähisuhtevägivallaga**.
- Tugineda saab ainult helistajalt saadud infole, mis võib-olla vastuoluline või ebatäpne, kuid **helistajat tuleb alati uskuda**.
- Juhtumi lõpplahendus päästekorraldajateni ei jõua.
- Tehtud tööle ja otsustele **põhjalikumad tagasisidet ei saada**, mis tähendab, et on keeruline mõista, kuidas lähisuhtevägivalla väljakutsetega veelgi paremini tegeleda.

Intervjueeritud päästekorraldajate endi sõnul on nende peamiseks tööülesanneteks:

- vastata sissetulevatele kõnedele;
- selgitada välja, mis, kellega ja kus juhtus (saada kätte aadress) ning millist abi on vaja;
- sisestada esmane kuulnud info võimalikult kiiresti ja täpselt infosüsteemi, et oleks võimalik välja saata vajalik abi (politsei, kiirabi, pääste);
- võimalusel koguda lisainfot (kuidas asjaosalised on omavahel seotud; kas asjaosalised on joores; kas juures on lapsi, vanureid; kas mängus on esemeid (tulirelvad, nuga); kas tegemist on pideva probleemiga);
- edastada kõnedest saadud info PPA-le (info edastamine on ühepoolne, st juhtumite lahenumise kohta PPA-lt ega teistelt asutustelt tagasisidet ei saada);

- vajadusel jääda liinile, et helistajat juhendada või jagada talle teavet (nt Ohvriabi kohta, kuigi intervjuueeritud päästekorraldajad tunnistavad, et see info ei jää inimestele enamasti meelde ning kuna neil puudub tegelikult ülevaade, mis kohapeal juhtus, võib Ohvriabisse suunamine olla kohatu, näiteks juhul, kui selgub, et end ohvrina esitlenud helistaja oli ise vägivaldne).

Kuigi enamik kõnesid on seotud füüsilise lähisuhtevägivallaga, tuleb päästekorraldajatel aeg-ajalt vastu võtta ka selliseid kõnesid, kus võib tegemist olla muud liiki lähisuhtevägivallaga. Need kõned on intervjuueeritud päästekorraldajate jaoks keerulised kahel põhjusel. **Esiteks ei ole nende kõnede puhul alati üheselt arusaadav, kuidas seda juhtumit süsteemis liigitada** ehk kas tegemist on lähisuhtevägivallaga või mitte (nt üks abikaasast annab teada, et tal ei lubata lapsega kokku saada). Sellistes olukordades jääb päästekorraldajatele **tõlgendamisruumi** ning nad **valivad tüüpjuhtumi oma parima äranägemise järgi**, sest nad teavad, et politsei saab hiljem tüüpjuhtumit muuta. **Teiseks ei ole päästekorraldajad alati kindlad, kas või kuidas saab politsei nende juhtumite puhul üldse sekkuda või abi pakkuda, sest otsest ohtu inimese elule ei ole.** Näitena tuuakse olukordi, kus tegemist on vaimse lähisuhtevägivallaga või kus naine on võtnud mehele lähenemiskeelu, aga mees viibib siiski naisele lähedal, lihtsalt lähenemiskeelu piiridest väljaspool, nii et juriidiliselt on kõik justkui korrektne.

“Mulle on kaks korda helistanud naine, kellele [mees] küll ligi ei tule, aga näiteks ta on kodus, ta näeb, kuidas see mees sõidab kogu aeg autoga niimoodi edasi-tagasi, edasi-tagasi. Ta ei julge kuhugi minna. Siis järgmine kõne oli, et ta lihtsalt läks ema juurde ja ütleb, et ma ei saa koju minna, sest ma näen, kuidas ta [mees] sõidab kogu aeg tänaval edasi-tagasi. Aga midagi nagu teha ka ei ole, eksju? Otseselt ta [mees] ju midagi ei tee – inimene võib ju autoga sõita edasi-tagasi. Aga ma kujutan ette, mida see vaimuga teeb. Tal oli vist lähenemiskeeld ja ma ei tea mis asjad seal kõik veel. Täiesti öudne. Naine andis muidugi kogu aeg teada ka nendest olukordadest, aga see ongi see, me fikseerime ära, aga meil ei ole mitte midagi teha. (Urve, päästekorraldaja-grupijuht)

Intervjuueeritud päästekorraldajad rõhutavad, et olenemata olukorrast on nende ülesanne **helistajat alati uskuda**, sest nad ei näe, milline on olukord kohapeal – selle saab selgeks teha patrull. Seepärast tuleb helistaja juttu tõsiselt võtta ka siis, kui tundub, et mingit ohtu ei ole, ning info võimalikult täpselt edasi anda. Päästekorraldajad toovad välja ka juhtumeid, mille kohta **teevad teate mõlemad osapooled, püüdes just ennast ohvrina markeerida.** Nad küll teavad, et nende roll on eelkõige helistajatelt tulev info edasi anda ja patrullpolitseinikud saavad kohapeal olukorrast palju selgema ülevaate, kui neil telefoni teel võimalik, ent segased asjaolud jäävad sellegipoolest kripeldama ja takistavad väljakutsest arusaamist.

“ Aga samas kõik, mis teataja ütleb, nii on. Pead ikkagi uskuma, paned selle kirja. Kui tuleb näiteks kutse, et mees peksab kirvega, siis saad aru, et tegelt seal pole mingit kirvest, et see naisterahvas on joobes ja lihtsalt mõtleb välja, sa kuuled seda häälest juba ära. Aga ikkagi sa paned selle niimoodi kirja, sest et sa ei tea ju. Lähevad kohale, okei, et polnud kirvest, aru oli saada. Aga kui ikkagi oli kirves, siis on juba hilja. Et kui ütleb, siis reageerime. (Artur, päästekorraldaja)

Suurt rõhku tuleb kõne ajal pöörata ka taustahelidele, sest see annab olulist lisainformatsiooni. See lisab päästekorraldajatele õlgadele suurema vastutusekoorma, sest **taustahelised võib erinevalt tõlgendada, kuid mõne heli tähelepanuta jätmine võib inimesele maksta tema elu.**

“ Ma olin siis päris algaja veel ja kõne oli Narvast. Venekeelne naisterahvas helistab, et endine mees tuli sisse, ära ei lähe. Enne ka vägivalda olnud. Ja ma sain kohe alguses aadressi, see oli väga hea. Aadressi sain, siis ta ütleb, et mees hakkab ära minema: –no, kas läheb ära? –ta on ukse juures, ära veel ei lähe. Ja siis ütleb, et mees läks ära. Aga see kõne lõppes – ütles, et läks ära, aga "ah!" käis läbi niimoodi, selline hääletsus. Ütlen, et okei, läks ära, kas kõik on korras? Lõpetas kõne ära – ma mõtlen, et mis see on. Hea, et ma küsisin kõrvallauast, et oli siuke asi. Ütleb, et tee sinna kutse! Ta [mees] võib-olla seisis kõrval ja ähvardas, hoidis midagi. Ja tegingi, selle bravo-kutsega läks minema, kiri juures ja kõik niimoodi. Ja pärast lugesin, et mehele pandigi rauad peale ja viidi minema, et asi läkski hulluks seal. Ja see oli ainult see "ah", see kerge ahhetus seal. Ja see jäi mind painama – see ongi see, mida me kuulama peame. (Eve, päästekorraldaja)

Intervjueeritud päästekorraldajad toovad välja, et nad ei **saa teada, kuidas juhtum lahenes.** Osa uuringus osalenud päästekorraldajatest võtab seda paratamatusena ja enda töö osana ega soovigi teada, kuidas juhtum sündmuskohal lahti rullus. Ent on ka neid, kes sooviksid teada, kuidas juhtum lahenes – **et ei jääks lahtisi otsi, et saada enda tegutsemisele tagasisidet ja et teada, kas neist oli kasu.** Paljud päästekorraldajad on selle töö valinud, sest nad soovivad inimesi aidata, seega on keeruline toime tulla tõsiasjaga, et ei saada tagasisidet, kas nende tööst on kasu olnud ja kas neil on õnnestunud inimesi aidata.

“ Muidugi on see, et meie ei saa teada, mis seal lõpptulemus kõikidel nendel asjadel on. See on loomulikult kõik õige, et me ei saa teada, aga kindlasti aitaks see, kui ma teaks, et see lõppes hästi. Aga seda me ei saa iial teada. Kui just see siinsamas oma läheduses kuskil ei ole. Seda lõpptulemust meie ei tea kunagi – lahtised otsad jäävad kogu aeg. (Gerda, päästekorraldaja)

Patrullpolitseiniku roll

- Patrullpolitseinikud puutuvad peamiselt kokku ühe konkreetse, enamasti füüsilise lähisuhtevägivalla juhtumiga ning peavad lahendama ühte konkreetset olukorda, kuigi võivad samade inimeste juurde sattuda mitmeid kordi.
- Suurel määral tuleb tegeleda alkoholijooobes inimeste olmetülidega.
- Patrullpolitseinikud aduvad seetõttu, et nende tööst ei ole kasu, sest nad leevendavad olukorra mõneks päevaks, ent probleemid jäävad korduma.
- Ka patrullpolitseinikud ei saa üldjuhul teada, kuidas juhtum lahenes või kuidas kannatanu ja vägivallatsejaga edasi töötati.

Uuringus osalenud patrullpolitseinikud peavad enda peamiseks tööülesanneteks:

- viia end kurssi Häirekeskuselt tulnud info ja eesootava olukorraga;
- hinnata kiiresti kohapealset olukorda;
- teha kannatanu esmane läbivaatus ja pakkuda vajadusel esmaabi;
- olla "tulekustutaja" ehk olukord maha rahustada ja vajadusel osapooled üksteisest lahutada;
- selgitada välja, mis kohapeal juhtus, sh miks lähisuhtevägivald aset leidis;
- võtta kohapeal osapooltelt ütlused;
- koguda lisainfot juhtunu kohta (nt võtta pealtnägijalt ütlused, filmida vormikaameraga sündmuskohta);
- täita lähisuhtevägivalla infoleht¹³,
- teha riskihindamine¹⁴;
- otsustada, kuidas sündmus lahendada (nt saata osapooled eri tubadesse rahunema; viia üks osapooltest arestimajja, kainestuskambrisse või sugulaste-sõprade juurde, kui otsustatakse rakendada viibimiskeeldu; suhelda naiste tugikeskuste või psühhiaatriaiglatega (kui osapooled vajaksid nende asutuste abi); kaasata lastekaitse või viia ise lapsed kuhugi mujale, nt vanaema-vanaisa või tuttava naabrinaise juurde);
- jagada kannatanule lisainfot (nt pakkuda võimalust pöörduda Ohvriabi poole või jätta Ohvriabi visiitkaart, jagada kriisiabi telefoninumbrit);
- täita dokumente (saata teatisi, vormistada kinnipidamisi, sisestada ülekuulamised vastavasse süsteemi);
- olla valmis ka ise uurijale tunnistajana juhtunu kohta ütlusi andma (kuid samas ei saa

¹³ Dokument, kuhu pannakse kirja kannatanu ja vägivallatseja andmed, lähisuhtevägivalla liik ning lühidalt sündmuse käik ehk mis, kellega ja millal juhtus.

¹⁴ Hinnatakse, kui suur on oht kannatanu heaolule, tervisele ja elule. Vt ka:

https://sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Ohvriabi/lahisuhtevagivalla_riskihindamise_ankeet.pdf (17.08.2023)

patrullpolitseinikud ei tagasisidet enda tehtud tööle ega infot juhtumi lahenemise kohta, mis aga suures plaanis päsib nende võimalusi edasi areneda ning lähisuhtevägivalla olemust ja dünaamikat laiemalt mõista).

Intervjueeritud patrullpolitseinikud toovad välja, et lähisuhtevägivalla väljakutsete juures on nende peamine, aga seejuures ka **kõige keerulisem ülesanne osapooltelt ütluste võtmine**. Esiteks on see keeruline seetõttu, et osapooled tuleb üle kuulata eraldi, et oleks võimalik kätte saada mõlema poole versioon juhtunust. Üks paariline kuulab üle ühe osapoole ja teine teise osapoole, mis aga tähendab, et olukorra eskaleerumisel ei saa enam paarilisele loota ning tuleb olla oluliselt tähelepanelikum ja ettevaatlikum. Eriti **harjumatu ja ebakindel on lähisuhtevägivallale väljakutsele minna võõra paarilise ning eriti kadetiga**, sest ei ole võimalik ette teada, milline on kadeti ettevalmistus ja kuidas ta olukorrale reageerib. Nii tekib juurde lisavastutus – lisaks enda turvalisusele tuleb tagada ka kadeti turvalisus.

“Tavaliselt, kui ma sellisele väljakutsele jõuan, on seal kaks poolt, kannatanu ja see, kes vägivallatses, ja keegi meist ühest, meid on patrullis alati kaks, üks läheb rääkima ohvriga, teine aga vägivallatsejaga ja siis sealt edasi me siis paarimehega räägime läbi ning otsustame, millised on meie järgmised tegevused. (Eduard, patrullpolitseinik)

Teiseks on ütluste võtmine keeruline seetõttu, et alati ei ole võimalik osapooli niimoodi eraldada, et nad teineteise juttu ei kuule. Sellisel juhul **ei keskendu nad mitte enda versiooni rääkimisele**, vaid kuulavad, mida teine räägib, ja püüavad vahele segada. Intervjueeritud patrullpolitseinike jaoks on esmatähtis koguda **infot konkreetse sündmuse kohta**. Ülekuulamisele on vaja kirja panna kindel info: mis juhtus, millal juhtus, kes keda lõi, kas kannatanu tundis valu. Mõnikord võivad aga paisu alt pääseda kõik eelnevad olukorrad ja juhtumid, mis on väljakutse aluseks oleva olukorrani viinud. Nii on kohati väga raske olukorrast üldse mingi ülevaade saada, mistõttu **ei ole patrullpolitseinikud alati kindlad, kas nad on olukorda õigesti hinnanud ehk siis kas nad on suutnud kannatanu ja vägivallatseja õigesti tuvastada** (või kui mõlemad on olnud vägivaldsed, siis kuidas lähisuhtevägivalla infolehele kannatanu ja vägivallatseja üldse märkida). Selgepiirilisi juhtumeid on uuringus osalejate sõnul vähe. Nii nagu helistamise puhul, **võib siingi vägivallatseja etendada ohvri rolli**, vägivald võib olla kahepoolne konkreetse juhtumi puhul või suhtes üldiselt, tegemist võib olla vägivaldse vastupanuga. Otsuse tegemisel püütakse lähtuda nähtavatest vigastustest, osapoolte ütlustest, võimalusel tunnistajate ütlustest. Intervjuudes tuli esile ka muid märke, mida politseinikud püüavad tähele panna ja millele oma hinnangus toetuda. Näiteks võidakse arvesse võtta inimeste käitumist ja suhtlemist politseinikega või reaktsiooni väljakutse tegemise peale.

“ Aga selliseid olukordi on küll, kus ei saagi aru, kes on kannatanu ja kes on vägivaldsete, et tundubki täiesti kahepoolne see olevat. Muidu ju tahetakse, et me ära tuvastaks, et kes on kannataja ja kes vägivaldsete, aga alati see ei olegi võimalik. Et kas on jutud täiesti vastuolulised või käitumised. Ja väga palju on seda, kus mängitaksegi kannatanut ja lõpuks ei saagi aru – et on kahepoolne see asi tegelikult. /.../ Vahel tulebki kalkuleerida, et kumma eraldamine, kumma äraviimine kodust rohkem kaasa aitaks olukorra lahendamisele. (Timo, patrullpolitseinik)

Lisaks on patrullpolitseinikel kohustus kasutada vormikaamerat, mis aga võib inimesi niivõrd häirida, et nad ei ole nõus midagi rääkima. Sellisel juhul lülitatakse mõnikord ka vormikaamera välja, kuna olulisemaks peetakse inimestega kontakti saavutamist. Kuigi patrullpolitseinikel tuleb sageli tegeleda väga tõsiste füüsilise lähisuhtevägivalla juhtumitega, **tuleb valmis olla ka kohati absurdseteks lähisuhtevägivalla alla klassifitseeruvateks juhtumiteks**, mille puhul jääb neil õhku küsimus, kas politsei üldse peaks selliste probleemide lahendamiseks tegelema.

“ Minia ja ämm. Väike köök. Äia koht oli akna all, laua taga, laua ja pliidi vahel. Äi suri ära. Äia tool peab seal olema. Minia ütleb: mul on 3-aastane laps, kes ronib igalepoole, see on ohtlik seal pliidi juures. Ma tõstan selle tooli ära sealt. Ämm tuleb: kus on minu mehe tool? Elu aeg on see tool seal olnud! Tõstab tagasi. Minia ütleb: laps ronib sinna, see on ohtlik. Tõstab ära. Ma lähen sinna ja vaatan, mismoodi nad keset koridori seda taburetti omavahel sikutavad. Poeg on kalevipoeg. Ja lahend – kui laps on kodus, on taburet koridoris, kui laps kodust ära on, siis tõstab ämm tooli kööki tagasi. Omavahel nad selleni ei jõua. Mina pean minema ja ütleva, kuskohas asub taburet kodus. Aga sellele eelneb pool tundi kisa, üksteise süüdistamist, enne kui me jõudsime selleni, milles tõeliselt küsimus on. Tabureti asukohas on küsimus! Ega algul ei olnud tabureti küsimus. (Tiia, patrullpolitseinik)

Intervjueeritud politseinikud toovad välja, et kannatanud on koostööaltimad väljakutse tegemise hetkel, esimestel kokkupuudetel ametnikega, sest olukord on siis värske. Edaspidi võib kannatanu keelduda ütlusi andmast, soovida süüdistuse tagasivõtmist, keelduda koostööst ametnikega, sest esimesed emotsioonid on juba lahtunud ning kannatanu on ise jõudnud olukorra üle järele mõelda. Seega leiavad politseinikud, et oluline on võimalikult palju infot talletada juba sündmusele reageerimisel. Paar intervjueeritud uurijat rõhutavad, et **mida rohkem infot oleks patrullpolitseinikel võimalik kohapeal koguda, seda lihtsam võiks olla kannatanuga edasi tegeleda**. See aitaks intervjueeritute sõnul vältida ka taasohvristamist ehk kannatanul poleks hiljem vaja samast olukorrast mitu korda ja mitmele eri ametnikule rääkida. Samas tajuvad intervjueeritud uurijad, et patrullpolitseinikel on kohapeal juba niigi palju ülesandeid ja nende ressursid on piiratud (st vaja on reageerida järgmistele väljakutsetele), seega pole mõeldav, et patrullpolitseinikud peaksid kohapeal tegema sama mahukaid ja

sügavaid ülekuulamisi nagu uurijad. Ometi võib siit järeldada, et patrullpolitseinike kohapealsel tegutsemisel on lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemisele väga suur mõju.

“ Me võime vaadata, et see on jube lahe, et kui patrull suudab kohapeal kohe selle kannatanu üle kuulata nii, et rohkem pole hiljem mitte ühtegi rida juurde vaja võtta ja siis me tõesti väldiksime taasohvristamist. Aga praegune süsteem seda ju ei väldi. Me võime sellest ju kõlavalt rääkida ja vältida hilisemaid kordusülekuulamisi, aga nende tõenditega, mida patrull meile sealt toob, me ei anna kedagi kohtu alla tavaliselt. See, et nemad oma kvalifikatsiooni tõstaksid selles valdkonnas ja veel paremini hakkaksid ütlusi kirja panema, teeksid nelja- ja viietunniseid ülekuulamisi, nagu mina siin nende osapooltega teen, ma ei pea võimalikuks. Seal ei ole seda ressursi, kust seda võtta.” (Astrid, uurija)

Uuringus osalenud patrullpolitseinikud arvavad, et nende tööst ei ole lähisuhtevägivalla lahendamisel erilist kasu, sest nad **aitavad ainult hetkeks, n-ö leevendavad olukorra** mõneks päevaks, kuid probleemid jäävad korduma. Sarnaselt päästekorraldajatele ei saa ka **patrullpolitseinikud üldjuhul teada, kuidas juhtum lahenes** või kuidas kannatanu ja vägivallatsejaga edasi töötati. Ainuke positiivne tagasiside on see, kui samale aadressile enam väljakutseid ei tule, sest sellest võib justkui kaudselt järeldada, et konflikt leidis mingisuguse lõpplahenduse. Tegelikuses ei pruugi see muidugi nii olla – abivajav inimene ei pruugi lihtsalt enam politseid kutsuda.

“ Tegelikult lähisuhtevägivalla puhul patrulli pool kustutab tuld ainult. Me läheme sinna, selleks korraks üritame lahendada olukorra, kas nad siis eraldada, kas nad siis on selleks ajaks juba ära leppinud, et me lihtsalt kuulame ära, mis neil siis seekord juhtus. /.../ Aga mõne puhul on tõesti see, et kui sinna jälle väljakutse tuleb, siis mõtled, et noh, mida ma seal teen... see on aastast aastasse (naerab jõuetust väljendavalt), kuust kuusse. Seal on igasugused. Alustades siis politseist, kohalik omavalitsus, kõik asjad on läbi käinud seitse korda, aga see ei muutu. See on nagu elustiil neil ja siis tekib endal ka see, et okei, et ma lähen, räägin jälle, ma panen andmed kirja, ma täidan selle lehe ära. Aga tegelikult seal ei ole mingit lahendit. Siis on küll natuke sihuke tülpimus, et sa ei saa niikuinii mitte midagi teha, sinust ei ole seal mitte midagi kasu.” (Meelika, patrullpolitseinik-väljuht)

Uurija roll

- Uurijad tajuvad, et nende roll on tegeleda ühe konkreetse füüsilise lähisuhtevägivalla juhtumiga ehk teha selgeks, kas lähisuhtevägivald üldse leidis aset, mis täpselt juhtus ja kas on kuriteokoosseis.
- Intervjueeritud uurijate **käsitlus lähisuhtevägivallast on kõige paragrahvikesksem**, sest nende igapäevatöö kõige olulisem osa on välja selgitada, kas konkreetse lähisuhtevägivalla juhtumi puhul on alust kriminaalasja algatamiseks.
- Ülekuulamiste käigus võivad uurijateni jõuda paljud varasemad lähisuhtevägivalla juhtumid.

Intervjueeritud uurijate sõnul on nende põhilised tööülesanded:

- nõustada patrullpolitseinikke (anda suuniseid, kuidas olukorda lahendada);
- võtta ütlused kannatanu, kahtlustatava ja tunnistajate käest (võtta ülekuulamisele vastavalt vajadusele juurde lastekaitse- või sotsiaaltöötaja);
- koguda muid tõendeid (nt Häirekeskusesse tehtud kõnede salvestiste ülekuulamine; patrulli vormikaamerate salvestiste ülevaatamine; kiirabikaardi andmete ülevaatamine; ekspertiisi tellimine (nt kas vigastused on kukkumisest või tahtlikust löömisest tekitatud); meditsiinilise ülevaatuse andmete kogumine);
- koguda infot patrull- ja piirkonnapolitseinikelt;
- vahetada infot ja teadmisi piirkonnapolitseinikega (uurija võib ülekuulamise käigus kuulda midagi, mille kohta piirkonnapolitseinik võiks järelkontrolli tegemise käigus lisaks uurida või millega võiks lihtsalt arvestada; piirkonnapolitseinik omakorda võib saada olulist infot, mida ei kannatanu ega vägivallatseja ülekuulamise käigus uurijale ei avaldanud, kuid mis võib uurimise seisukohast olla kriitilise tähtsusega);
- vahetada infot ja jagada vastastikuseid teadmisi Laste- ja Ohvriabiga, naiste tugikeskustega, perearstide ja kiirabiga ning kohaliku omavalitsusega, et leida parimad võimalused juhtumi lahendamiseks ja perekonna aitamiseks;
- konsulteerida prokuratuuriga (kas on piisavalt alust kriminaalasja algatamiseks);
- panna juhtumi kohta kokku toimik ja saata see prokuratuuri.

Uurija lauale **jõuavad peamiselt füüsilise lähisuhtevägivalla juhtumid**, mille puhul on tõenäoline leida piisavalt tõendeid kriminaalasja alustamiseks. Mõned intervjueeritud uurijad selgitavad, et neil on küll võimalusi tegeleda teist liiki vägivalla juhtumitega, mis on lähisuhtes toime pandud, aga siis ei saa neid käsitleda karistusseadustiku § 121 p 2 lg 1 järgi, vaid tuleb leida teised alused. Lähisuhtes toimuv vaimne vägivald võib intervjueeritud uurijate sõnul kannatanute ütluste kaudu nendeni küll mõnikord jõuda, kuid selle uurimisega tegeletakse

pigem vähe. Siinkohal tuuakse põhjendustena välja, et vaimset vägivalda on keerulisem tõendada, see pole karistusseadustikus nii selgelt piiritletud ning ka kannatanud ise kipuvad sellest vähem rääkima.

“ Kuna mina uurin kehalist väärkohtlemist ja sellist ähvardamist, siis minu töös on see, et kui on vigastused, inimene tundis valu mingist löögist. Just selline löömine, kägistamine, mis iganes füüsiline vägivald, siis see on minu töös nii-öelda see pärusmaa. Igasugune vaimne vägivald, et kui lihtsalt terroriseerib mees naist või naine meest, ähvardab laste äravõtmisega, et see kõik on nagu vaimne vägivald. Ja sellega saab alati piirkonnapolitseinik tegeleda. Ja sealt siis lastekaitse ja kohalik omavalitsus ja kes iganes koostööpartnerid. Et seal meie käed jäävad uurijatena, kes uurivad seda kuritegu, nii-öelda lühikeseks. (Eero, uurija)

Kuigi kannatanu on ja vägivallatseja enamasti tuvastatud juba enne uurijani jõudmist, peab uurija siiski ka ise **veenduma, kes on kes**. Lähisuhtevägivalla juhtumid on keerulised, kuna enamasti on tegemist pikaajalise konfliktiga, kus omamoodi rolli nähakse mõlemal osapoolel. Osapoolte käitumine ja sellega seotud lähisuhtevägivalla dünaamika kujundavad uuringus osalenute suhtumist nii nähtusesse laiemalt kui ka osapooltesse endisse.

“ Ja korduv vägivald pigem on siis see, kus siis võib tegelikult olla ühel päeval üks kannatanu teine kahtlustatav ja teisel päeval teistmoodi, et joovad koos alkoholi ja need on kõige nõmedamad lahendada, sest ega nad ei ole valmis nagu rääkima ka, mis seal toimus, võib-olla ei mäleta päris hästi. Aga need on tegelikult olmetapmise ohukoht number üks. (Erki, uurija-grupijuht)

Intervjueeritud uurijate jaoks on nende peamine **eesmärk leida tõendid, kas konkreetse lähisuhtevägivalla juhtumi puhul on tegemist kriminaalajaga või mitte**. Tõendite kogumine on ajamahukas ja mitmekülgne töö, samas tuleb tõendid koguda **kiiresti** (30 päeva jooksul). Intervjuude käigus rõhutatakse, et tõendite kogumisel on esimesed päevad kriitilise tähtsusega, sest mida rohkem aega juhtunust möödub, seda raskem on inimestel juhtunu detaile meenutada. Lisaks tuleb jälgida, et tõendid oleksid kogutud eeskirjade järgi, sest vastasel juhul ei ole võimalik neid kohtus kasutada. Sellega seoses tajuvad uurijad enda õlul suurt vastutust, sest nende **eksimused võivad viia selleni, et kahtlustatavale pole võimalik määrata õiglast karistust ning kannatanu jääb kaitseta**. See omakorda võib viia selleni, et kui leiab aset uus lähisuhtevägivalla juhtum, ei pöördu kannatanu enam politseisse, sest talle on jäänud mulje, et politsei ei saa teda aidata.

“ See kohtupidamine... Seal kaitsjad põrmustavad väga palju menetlusi selle põhjal, et kahtlustataval, vastaspooltel on alati kaitsja, aga kannatanul on selja taga prokurör. Prokurör lähtubki ainult tõenditest. Kui tõendid on halvasti kogutud, siis lendabki

taevasse see asi põhimõtteliselt. (Merike, uurija)

Intervjueeritud uurijate jaoks on tõendite kogumise juures nende üks olulisemaid, aga ka **keerulisemaid ülesandeid eri osapoolte** (kannatanu, kahtlustatav, tunnistajad) **ülekuulamine**, sest kunagi ei ole võimalik ette teada, kui kaua ülekuulamine kestab ja kuidas inimest kõige paremini avada. **Kannatanu avamine** võib osutuda keeruliseks, sest sagedased on need olukorrad, kus kannatanu ei ole nõus ütlusi andma. Enamasti üritavad uurijad kannatanut eri nurkade alt avada ja mingil määral ka veenda kannatanut ütlusi andma. Samas teadvustavad intervjueeritud uurijad väga selgelt, et kannatanul on õigus ütluste andmisest loobuda ning nad ei soovi kannatanut liigselt survestada. Siiski **tekitab arusaamatust ja pettumust, kui kannatanu keeldub ütluste andmisest, sest see näitab justkui, et kannatanu ei soovi ei abi ega juhtumit lahendada**, kuigi uurija ise tajub, et juhtumi lahendamine võiks kannatanule abiks olla. Intervjueeritud uurijate sõnul ei oska kannatanud tihtilugu arvestada sellega, et politseisse pöördumisest üksi ei piisa, vaid et politseil on vaja lisainfot, et uurimisega edasi minna. Spetsiifilised lisaküsimused võivad kannatanule jätta mulje, justkui ei usuks politsei teda.

“ Nad mõtlevad, et tulen uksest sisse, ütlen, et mees lõi mind ja lähevad ära.. Ja et rohkem nagu midagi ei küsita, aga küsime küll, meditsiinidokumente küsime. Millal see oli, kus oli, kuidas see juhtus, mida sa tegid parasjagu, kas istusid, seisid, olid pikali voodis, et mis asendis see oli? Kuidas tema seda tegi, kuidas ta sind lõi: käega, rusikaga? Ja kui nüüd täpsustavaid küsimusi hakatakse esitama, siis nad on kohutavalt häiritud. On osa kannatanuid, kes ütlevad, et mis te mõnitate mind või, et mulle tuldi kallale, mu mees tuli mulle kallale, miks te küsite mu käest selliseid asju.” (Astrid, uurija)

Piirkonnapolitseiniku roll

- Piirkonnapolitseinikud suhtlevad kannatanu ja vägivallatsejaga laiemas kontekstis, mitte ainult ühe juhtumi põhiselt. Seetõttu mõistavad nad sageli lähisuhtevägivalla dünaamikat laiemalt.
- Füüsilise lähisuhtevägivalla kõrval tuleb piirkonnapolitseinikel tegeleda ka muud liiki lähisuhtevägivallaga (sh vaimne, majanduslik).
- Uuringus osalenute seast on just piirkonnapolitseinikud enamasti kõige paremini kursis eri teenuste ja võimalustega, mis võiksid lähisuhtevägivalla osapooli aidata.

Uuringus osalenud piirkonnapolitseinikud peavad enda peamisteks ülesanneteks:

- tutvuda patrullpolitseinikelt saadud infoga (sh lähisuhtevägivalla infolehega);

- teha järelkontrolle¹⁵ (vastavalt riskitasemele ja inimese soovile telefoni teel, kodukülastuse käigus, avalikus ruumis või politseijaoskonnas; võtta vastavalt vajadusele järelkontrolli kaasa lastekaitse- või sotsiaaltöötaja);
- koguda oma piirkonnast lisainfot (suhelda kohalikega);
- hinnata riskitaset (kuigi partull on teinud esmase riskitaseme hindamise, võib see muutuda);
- vahetada infot uurijatega (mida kuuldi järelkontrollide käigus, mida räägiti uurijale);
- jagada kannatanule ja vägivallatsejale infot eri abivõimaluste ja teenuste kohta;
- teha koostööd teiste asutuste ja organisatsioonidega (KOV, Ohvriabi, lastekaitsetöötaja, MARAC¹⁶ võrgustik), et leida parimad võimalused lähisuhtevägivalda kogenud inimeste aitamiseks (koostöö eri asutustega on tihe ja sisuline, sest piirkonnapolitseinikud peavad olema kursis eri võimaluste ja teenustega, millest võiks perekonnale kasu olla);
- olla lähisuhtevägivalda kogenud perekonna jaoks järjepidevalt olemas.

Uuringus osalenud piirkonnapolitseinike üks peamisi ülesandeid on **järelkontrollide tegemine**. Enamasti on vaja teha ainult üks järelkontroll, kuid kui piirkonnapolitseinik tunnetab, et perega oleks vajalik pikemalt tegeleda, või suudab kannatanuga leida piisavalt hea kontakti, võidakse teha ka mitu järelkontrolli. Järelkontrolli tegemisel tuleb olla paindlik – kõige parem on seda teha inimese enda **kodus**, kuid on kannatanuid, kes ei soovi kodus rääkida, sest kardavad naabrite arvamust ja tähelepanu. Sellisel juhul peavad piirkonnapolitseinikud olema valmis kohtuma nii avalikus ruumis kui ka näiteks politseijaoskonnas ning arvestama, millist mõju võib ümbritsev keskkond inimesele avaldada. **Uuringus osalenud politseinikud peavad järelkontrolli üldjoontes positiivseks**. Leitakse, et järelkontrollid võivad aidata inimesi ka distsiplineerida ja mõtleva panna – kui inimeste vahel peaks tekkima uus konfliktsituatsioon, osatakse seda võib-olla omavahel paremini lahendada, sest kardetakse uuesti politsei huviorbiiti sattuda. Kuna aga **järelkontroll toimub tihtipeale etteteatamisel**, annab see mõne politseiniku sõnul kannatanule võimaluse nii ennast kui ka oma kodu ette valmistada, et maalida pereelust ja kodust parem pilt, kui see on tegelikkuses. Niisiis võivad piirkonnapolitseinikul ohumärgid märkamata jääda.

¹⁵ Järelkontrolli käigus vestleb piirkonnapolitseinik vestleb kannatanuga, aga ka vägivallatseja ja teiste pereliikmetega (sh lapsed), et saada parem ülevaade sellest, kui suur on tõenäosus, et lähisuhtevägivald kordub, ning milline on aset leidnud lähisuhtevägivalda mõju kannatanu tervisele, heaolule või ohutusele. Järelkontroll tuleb teha vastavalt riskitasemele: 3 tööpäeva jooksul (kõrge risk), 5 tööpäeva jooksul (keskmine risk), 10 tööpäeva jooksul (madal risk). Madala riski korral võib järelkontrolli teha ka telefoni teel.

¹⁶ MARAC-i eesmärk on ennetada lähisuhtevägivalda kõige raskemaid tagajärgi. MARAC-i mudel lähtub põhimõttest, et kõrge riskiga lähisuhtevägivalda juhtumeid ei saa lahendada eraldi ametkondades, vaid ainult hästi toimivas võrgustikutöös, kasutades ühist inforuumi ning eri ametkondade võimalusi ja teenuseid. Vt <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/spetsialistile-ja-koostoopartnerile/laste-ja-peredega-tootavale-spetsialistile/suure-riskiga> (17.08.2023)

“ Nüüd on küsimus puhtalt tegelikult sisetundes. Ohvritel tegelikult on selline üsna suur hirm näiteks vägivaldsete ees, kohati nad on viidud sinnamaani, kus nad enam ei ole suutelised otsuseid vastu võtma. Mõnikord on vaja neid natuke julgustada, et seda korduvkohtumist teha, et luua siukest usalduslikku suhet, et ta tunneks, et siit saab abi ja mõnikord inimene räägibki alles kolmandal-neljandal korral, mis tegelikult toimub. See fassaad, mis luuakse, võib mõnikord üsna tugev olla, et ühekordse kohtumisega ei pruugi lihtsalt läbi saada. (Marek, piirkonnapolitseinik)

Ühe probleemkohana toovad intervjueritud piirkonnapolitseinikud välja, et **inimesed ei mõista sageli järelkontrolli vajalikkust**, sest nende jaoks on olukord juba lahenenud (patrull käis eelneval päeval kohapeal). Inimesed ei saa aru, miks nendega tegelevad erinevad politseiametnikud (uurija, piirkonnapolitseinik) ja organisatsioonid (KOV-i sotsiaaltöötaja).

“ Me ju töötame kaheksast viieni. Kui see toimub näiteks praegu, siis ma ei hakka sellega praegu tegelema, patrull reageerib ja maandab selle olukorra ära, et mina tegeleks sellega mõned päevad hiljem. /.../ Mõnikord nad ütlevad, et meil ei ole vaja, et meil käis juba politsei, nii et siis püüad selgitada, et nangunii pean tulema, et sellest ei ole pääsu. Nad natuke nagu mõtleavad, et nüüd käis patrull ära, nüüd on kõik. Nende jaoks on nagu eilne päev juba. Siis proovid seal veenda, vahest on vaja kõvasti veenda. Ja siis nad ei taha, et neile koju tullakse, siis võib-olla mees jälle vihastub, siis pead mõtlema mingi siukse variandi välja, mis ei teeks seda asja hullemaks. (Gätlyn, piirkonnapolitseinik)

Lisaks rõhutavad eriti need piirkonnapolitseinikud, kes töötavad väiksemates kohtades, et üks olulisi ülesandeid on oma **piirkonna ja kogukonnaga usalduslikku sidet hoida**. Üks intervjueritud piirkonnapolitseinik toob välja, et just väikelinnades ei pruugi pealtnägijad alati tahta hädaabinumbri 112 helistada, sest nad ei soovi pooltuttavatele inimestele probleeme tekitada. Sellisel juhul on aga hea, kui neil on usalduslik side oma piirkonnapolitseinikuga, kellele saab ka teiste kanalite kaudu toimunust märku anda ja vajadusel nõu küsida. See võib olla küll **koormav**, kuid samas tunnistab üks uuringus osalenud piirkonnapolitseinik, et on tänuväärne tunne, kui teda nii palju usaldatakse, et julgetakse eraldi rääkima tulla.

“ Mis on mulle andnud väga head tagasisidet, et ma teen ikka õiget tööd, on see, kui keegi tuleb ja ütleb, et mu sõbranna ütles, et tule ja räägi Tiule see lugu ära. Et tema sai abi. See on hästi positiivne. (Tiiu, piirkonnapolitseinik)

Uuringus osalenud piirkonnapolitseinikud rõhutavad ka, et tihti tuleb neil lähisuhtevägivalda osapooltega teha **järjepidevat tööd**, sest enamasti on nende huviväljas perekonnad või paarid, kus olukord aastate jooksul väga palju paremaks ei muutu. Enamasti ei tegutse piirkonnapolitseinikud üksi, vaid **kaasavad vastavalt vajadusele teisi organisatsioone**.

“ Ma ei suuda seda juhtumit lahendada ühe päevaga või kahega, vaid see on siis koostöös Ohvriabi töötajaga, töö perega jätkub mõnikord pikemaajaliselt. Kui seal tuleb ka kriminaalmenetlus, kuni prokuratuuri ja kohtuni ja edasi. Aga kui seal peres on lapsed, kui see naine otsustab edasi jätkata, siis kuidas me saame selle ohu maha tõmmata, kuidas me saame suurendada neile turvalisust ja kõike muud. Sest reeglina need pered ei lähe ju peale väljakutset lahku. Vägivallatsejale on vägivallast loobumise tugiliin, seda pakume, et siis jätkub töö ka vägivallatsejaga, üritan temalt saada nõusolekut, et ta läbiks selle programmi. Töö on tegelikult iga juhtumi põhiselt hästi erinev. (Tiiu, piirkonnapolitseinik)

Koostöö tihedus ja sagedus sõltub nii konkreetsest olukorrast kui ka piirkonnapolitseiniku enda isiksusest, arusaamadest ja piirkonnast, kus ta töötab. Intervjuude põhjal võib järeldada, et väiksemates piirkondades on koostöö eri rollide (nt lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja, Ohvriabi töötaja) vahel tihedam kui suurlinnades, sest inimesed, kes peavad koostööd tegema, tunnevad üksteist isiklikumal tasandil ning töötavad sageli ka ligistikku asuvates kabinettides, mis soodustab suhtlust ja infovahetust. Üks intervjuueeritud piirkonnapolitseinikest osaleb aktiivselt ka MARAC-i võrgustikutöös ning näeb seetõttu eriti teravalt, kui oluline on eri asutuste kaasamine ja omavaheline koostöö, et leida kannatanu ja vägivallatseja jaoks parimaid lahendusi ja võimalusi, et lähisuhtevägivald ei jääks korduma.

3.3 Töökorralduse mõju lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamisele

Lähisuhtevägivalla teemadega tegelemisel ei saa mööda vaadata ka asutusesisesest töökorraldusest. See, milliseid võimalusi ja takistusi nähakse igapäevases töökorralduses ning tööprotsessides, avaldab suurt mõju sellele, millisena tajutakse nii enda kui ka teiste rolli lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamisel. Samuti avaldab töökorralduse mõtestamine mõju sellele, millisena nähakse Häirekeskuse ning PPA võimekust lähisuhtevägivalla teemadega laiemas plaanis tegeleda.

Juhendid ja dokumendid

- **Lähisuhtevägivalla juhtumitega seonduvad juhendeid on kohati keeruline rakendada.**
- Ebaselged juhendid viivad olukorran, kus politseinikud ei mõista, mida neilt lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemisel täpselt oodatakse.
- Igapäevatoos tuleb ette selliseid olukordi, kus **pole võimalik lähisuhtevägivalla osapooli selgelt tuvastada** ning vajalike dokumentide täitmine on seetõttu raskendatud.
- **Dokumentide täitmine ei too intervjueritud politseinike sõnul lähisuhtevägivallale lahendust.**

Ühe teemana tõstatub intervjuude käigus küsimus lähisuhtevägivalla teemadega seonduvatest **juhendmaterjalidest** (nt lähisuhtevägivalla infolehe täitmise juhend, juhend lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemiseks). Ühelt poolt kiidavad intervjueritud politseinikud, et lähisuhtevägivalla kahtluse korral reageerib politsei igal juhul, ka siis, kui helistaja soovib kutse tühistada. Teiselt poolt tuuakse välja, et **juhendid ei arvesta päriselu olukordadega**. Kohati jääb intervjueritud politseinikele mulje, et juhendid on kirja pannud inimesed, kellel on teemast väga hea teoreetiline arusaam, kuid kes pole konsulteerinud politseinike-päästekorraldajatega, kes lähisuhtevägivalla juhtumitega iga päev kokku puutuvad, et saada paremat aimu sellest, kuidas oleks neid juhendeid võimalik praktiliselt rakendada. Intervjueritud politseinikud leidsid, et kohati on juhendid ka **laialivalguvad** ehk jätavad palju tõlgendamisruumi. **Tõlgendamisruum** ehk nn “hall ala” on intervjueritute jaoks ühest küljest positiivne, sest see jätab konkreetsetes olukorras piisavalt otsustamisruumi ja paindlikkust. Teisest küljest **võib iseseisev otsustamine viia probleemideni asutuse sees** – kui keegi struktuuris avastab, et politseiametnik on midagi olulist kahe silma vahele jätnud, võib sellele järgneda distsiplinaarkaristus. Sellises kahevahelolekus, kus justkui on juhend, aga seda võib ühes või teises suunas tõlgendada, pole alati lihtne valida õige suund või käitumisviis.

“ Teoreetiliselt need juhendid on kõik väga kenad. Nad võiksidki seal riulis olla, eks ju. Et kui neid juhendeid koostavad teoreetikud ja praktikute arvamust arvesse ei võeta, siis on need täiesti tühised, täidetakse mingisuguseid pabereid sellepärast, et neid peab täitma. Lähisuhtevägivallalehte peab täitma, ohvri nõusoleku lehte peab täitma, sest kui sa jätad selle täitmata, siis, sul kaasneb sellega karistus, pahandus. Et kui madalamalt tasandilt mingisuguste juhendite, eelnõude valmimisse kaasatakse rohkem inimesi, siis ilmselgelt on need ka mõjusamad. Kui selle mõtlevad spetsialistid omal tasemel välja, siis sellel ei ole sellist mõju. /.../ On asju, mis tehakse sellepärast et see on juhendis kirjas, mitte sellepärast, et need kuidagiviisi abistaksid seda inimest. Dokument on dokumendi pärast. (Astrid, uurija)

Juhendite kõrval tekitab poleemikat ka **dokumentide täitmine**. Kuigi mõistetakse info dokumenteerimise olulisust, seatakse siiski kahtluse alla niivõrd suure dokumendihulga vajalikkus. Nähakse, et dokumentide täitmine ei lahenda suures plaanis lähisuhtevägivallaga seonduvaid probleeme, sest vajaka jääb teenustest, millest oleks päriselt abi. Intervjueeritud politseinikele jääb kohati mulje, et **politseinikud tegelevad lihtsalt andmete kogumisega, aga abi vajava inimese jaoks ei muutu sellest midagi**, ning see tekitab neis teatavat frustratsiooni (sarnasele järeldusele jõuti ka Austraalias läbiviidud uuringus, vt Maple ja Kebell, 2021). Lisaks tõdetakse, et **PPA ja teiste organisatsioonide (nt KOV, Ohvriabi) vaheline infovahetus ei ole piisav**. On teada juhtumeid, kus dokumendid, või vähemalt neis sisalduv info, ei jõua järgmise organisatsioonini, kelle jaoks oleks see info hädavajalik, et oma tööga kiiremini edasi minna ja abivajajale vajalikku tuge pakkuda. Nii jääb intervjueeritud politseinike jaoks õhku küsimus: **kelle huvides dokumente õigupoolest täidetakse?** Selline olukord tekitab politseinikes tunde, et tehakse n-ö tühja tööd. Peamiselt tekib see tunne sellepärast, et mõne teise organisatsiooni esindajal (nt Ohvriabi töötaja või KOV-i sotsiaaltöötaja) tuleb kannatanu ja vägivallatseja käest uuesti hakata koguma infot, mis on juba kogutud, nii et tegelikkuses oleks võimalik topelttööd vähendada. Digiteerimisega on küll infovahetus eri asutuste vahel paranenud, kuid nähakse, et olukord pole veel sugugi mitte ideaalilähedane.

“ Oleme suure hunniku paberid ära täitnud, aga siis? Mis muutub nende inimeste jaoks sellest, et me oleme neid täitnud? Kas tänu sellele, et kõrge risk on tulnud, siis nendel on võimalus midagi rohkemat saada? Mingit teenust juurde saada, mingit teenust tasuta saada? (Erki, uurija-grupijuht)

“ Näiteks kui arvutisse tulid need Apollost (PPA-s kasutusel olev tarkvara) lähisuhtevägivalla lehed, mida me täitsime, siis seal lõpus on, ma ei mäleta seda sõnastust, aga seal oli mingi tagasiside või mingi selline koht. Ja ma tean, et ma kirjutasin sinna mitu korda ilusa pika jutu. /.../ Ja siis meil mingi aeg oli Ohvriabi töötaja majas ja siis ta räägib, et saab hästi vähe infot. Ja siis ma mõtlen, et kuidas sa vähe infot saad selle

kohta ja siis ta loeb, et sellest lehest saab mingisugused lahtrid ainult ja siis ma küsisin, aga see tagasiside, mis ma olen sulle kirjutanud sinna pool A4 lehte, siis ta ütleb, et ei tule sellist asja. /.../ Tundsin, et ma tegin nagu täiesti mitu korda mõttetut tööd tegelikult, et see polnudki vajalik. (Meelika, patrullpolitseinik-väljuht)

Üks dokument, mille täitmine tekitab intervjueritud politseinikes vastakaid tundeid, on **lähisuhtevägivalla infoleht**. Patrullpolitseinikud toovad esile, et lähisuhtevägivalla infolehele tuleb selgelt ära märkida, kes on kannatanu ja kes on vägivaldlatseja. Ideaalses situatsioonis tundub see lihtne, näiteks siis, kui ühel osapoolel on selged füüsilised vigastused. **Igapäevatoos tuleb aga ette palju selliseid olukordi, kus kannatanut ja vägivaldlatsejat pole võimalik selgelt tuvastada.** Seda näiteks juhul, kui kohale jõudes on näha, et mõlemad osapooled on joores ning karjuvad teineteise peale. On patrullpolitseinikke, kes on sellises olukorras koostanud kaks eraldiseisvat lähisuhtevägivalla infolehte ning jätaavad kannatanu ja vägivaldlatseja väljaselgitamise piirkonnapolitseinikule või uurijale. Nagu dokumentide puhul üldiselt, ei mõista intervjueritud politseinikud ka lähisuhtevägivalla infolehe puhul, milline on selle täitmise kasu kannatanule.

Ühe probleemkohana toovad patrullpolitseinikud välja ka **kannatanu nõusoleku ja allkirja küsimise andmete edastamiseks Ohvriabile**. Ohvriabi teenuste tutvustamist nähakse suures plaanis positiivsena ja adutakse ka, et konkreetsetes konfliktiolukorras võib kannatanu olla abile vastuvõtlikum (kuigi sellel võib olla ka vastupidine efekt, mistõttu patrullpolitseinikul tuleb otsus vastu võtta vastavalt olukorrale ja inimesele). Lähisuhtevägivalla väljakutse ajal võib aga patrullpolitseinikul olla aeg-ajalt keeruline leida sobiv hetk nõusoleku küsimiseks – kui kohapeal on eriti tõsine olukord, tuleb eelkõige tagada nii enda kui ka kohalviibijate turvalisus, suhelda eri osapooltega, olukorda rahustada, ütlusi võtta jms. Ülesandeid, mida kohapeal täita, on palju. Isegi, kui olukord on rahunenud, võib tunduda ebamugav ja lausa kohatu tahvelarvutiga kannatanu juurde minna, et tema käest allkirja küsida. Mõni intervjueritud patrullpolitseinik tunnistab, et aeg-ajalt jätab ta nõusoleku ka küsimata ning annab kannatanule pigem Ohvriabi visiitkaardi.

“ Kõige olulisem on, et ma võtaks andmete edastamiseks Ohvriabile selle allkirja. Nii, situatsioon: ma lähen viiendale korrusele vägivaldale. Rahvast palju, üks on vägivaldur. Seda tuleb pakkida, hakkab vastu. Mul on see tahvel. Mul on vormikaamera. Loen sisse 22. mai 2023 kell 21:00 aadressil X, korter Y, lähisuhtevägivald. Samal ajal mäsu ümberringi käib. Ma jooksen siin ringi, siis ma pean vaatama, kuhu ma selle tahvli panen. Ega ma ei saa seda täita ka tegelikult seal, sellepärast, et kust ma need andmed võtan sealt. Ja siis kõik mäsu käib, kiirabi paneb seal plaastrit peale, ja siis peaks ma minema ja selle tahvli talle nina alla torkama, et kas te olete nõus oma andmete edastamisega Ohvriabile. Olete, jah? Palun kirjutage siia allkiri. Kaamerasse lugeda mingil hetkel oli

võimalus, nüüd enam ei tohi andmekaitseseaduse järgi, peab olema allkiri. Ma parem ei pakugi talle seda Ohvriabi numbrit. Tegelikult ka! Pange kinni või laske lahti, ausõna! (Tiia, patrullpolitseinik)

Ka intervjueeritud uurijad leiavad, et nende töö oleks lihtsam, kui oleks vähem dokumentide täitmist. Praegu **tuleb uurijatel videomaterjalid viia kirjalikule kujule**. Ühelt poolt on see väga ajamahukas töö, sest videod (nt turvakaamerate ja politseinike vormikaamerate salvestised) tuleb esmalt ise läbi vaadata ja alles siis saab sealt vajaliku info kirja panna. Intervjueeritud uurijad advavad, et seda aega saaks paremini kasutada, nt oleks võimalik üksikasjalikumalt tõendeid koguda. Lisaks selgitavad uurijad, et **kirjalikus vormis läheb palju infot ja konteksti kaotsi**, sest kirjas pole võimalik samaväärselt edasi anda inimese hoiakuid ja suhtumisi.

“ Vahest tahaks küll võtta kuskilt selle lindi ja anda prokurörile, et vaata, kuidas ta käitus, vaata, kuidas ta rääkis, et sina loed lihtsalt seda teksti siit, aga tegelikult kuidas tal ülekuulamisel käitumishoiak oli, kuidas ta suhtus juba minusse. (Kerstin, uurija)

Isikupõhisus

- Konkreetse lähisuhtevägivalla juhtumi lahendamine sõltub paljuski päästekorraldaja ja politseiniku teadmistest, oskustest ja kogemustest, aga ka initsiatiivist ja tunnetusest.
- **Vajaliku tähelepanu ja abita kipuvad jääma need juhtumid, kus on keerulisem lähisuhtevägivalla dünaamikat ära tunda.**
- Intervjueeritud politseinikud ei taju alati, milline võib olla **politseiniku enda soo mõju** lähisuhtevägivalla osapooltele.

Etteantud juhendite sees on päästekorraldajatel ja politseinikel küllaltki palju tegutsemis- ja otsustusvabadust. Mõnes mõttes tagab see piisava paindlikkuse, et saaks valida just konkreetsele olukorrale sobiva lahenduse. Samas aga on intervjueeritud mõnikord kuulnud olukordadest, kus mõni teine päästekorraldaja või politseinik otsustab lahenduse kasuks, millele oleks ise tahtnud teisiti läheneda. Näiteks räägitakse juhtumitest, kus mõni kaastöötaja on välja pakkunud, et joobes olekus vägivallatseja võiks saata lihtsalt teise tuppa magama või hoopis tänavale jalutama, et ta maha rahuneks. Seega sõltub konkreetse olukorra lahendamine päästekorraldaja ja politseiniku teadmistest, oskustest ja kogemustest, aga ka initsiatiivist ja tunnetusest. Intervjueeritud tunnistavad, et **leidub politseinikke, kes ei mõista alati olukorra tõsidust ega lähisuhtevägivalla sügavamad olemust** ning kes soovivad pigem olukorra hetkeks maha rahustada ning siis oma teed minna. Kohapealne käitumine, otsused ja ka see, milliseid teenuseid soovitatakse, sõltub suuresti politseinikust, kes sündmusele reageerib.

“ Mulle endale jäi üks lugu kripeldama. See oli ühes väikelinnas ja naisterahvas helistas. Ja ütles, et ta lihtsalt tahab teada anda, et nad lahutavad ja mees lubas maja põlema panna. /.../ Et ta lihtsalt soovib sellest jälge maha jätta, et selline ähvardus on olnud. Ma küsisin samamoodi, et millega see mees tegeleb, kas ta on jõustruktuurides olnud. Ta ütles, et ei, aga ta on jahimees, et meil on kodus mitu relva, aga ta ei ole olnud füüsiliselt vägivaldne, ta lihtsalt karjub, söimab ja niimoodi. Ma registreerisin selle ära, aga ta ütles, et ta ei taha kindlasti, et politsei tuleb. Aga politsei, nähes sõna, et kodus on relvad, mida ma pean kirja panema, läks ikkagi sinna kohale. Siis ma hakkasin mõtlema, et väike koht, naabrid kõik näevad, politsei sõidab maja ette, reageerib. Et huvitav, kas võib olla, et see tekitab mõnes naises ka seda, et ma ei helista järgmine kord, sest ma ei taha, et reageeritakse? Ja siis mul tekkisid niisukesed kahetised tunded, et kas on alati hea reageerida? (Urve, päästekorraldaja-grupijuht)

Intervjueeritute sõnul oleneb konkreetse politseiniku tunnetusest ning laiematest teadmistest-kogemustest ka see, **kui täpselt on ta suuteline tegema riskide hindamist** ehk aru saama sellest, kui suur on oht kannatanule. Mõned intervjueeritud politseinikud tunnistavad, et suuremate jõududega reageeritakse juba eskaleerunud lähisuhtevägivalla juhtumitele ning **vajaliku tähelepanu ja abita kipuvad jääma need juhtumid, kus on keerulisem lähisuhtevägivalla dünaamikat ära tabada**. Nii võib juhtuda, et mõned kannatanud jäävad aastateks vinduma.

“ Reageerides me määrame riskiastme – mis on jällegi hästi subjektiivne – mille põhjal planeerib siis piirkonnapolitseinik sinna sekkumise ja madala riski juhtumites on võimalik ka järelkontroll telefoni teel teha, mis tähendab kannatanule helistamist ja küsimist, et mis juhtus. Aga kui nüüd reageeriv patrull ei oma piisavalt läbinägelikkust ja teadmisi-oskusi, et seda olukorda hinnata, siis kui see info on hästi pinnapealne või pigem neutraliseerib seda olukorda, siis jääb ka see piirkonnapolitseiniku sekkumine hästi minimaalseks. Ja sinnapaika see jääbki, sest me lahendame juhtumit, me ei lahenda seda suhtedraamat, seda probleemi tervikuna. Ehk kui on pikaajaline luurava käitumisega kontrolliv dünaamika, kus naaber on kutsunud inimese sellepärast, et kuulis karjumist ja asjad lendasid; politsei läheb kohale, kellelgi vigastusi ei ole, kummalgi pretensioone ei ole, mis on hästi tüüpiline lause. Siis kehitatakse õlgu, tehakse see LSV infoleht, piirkonnapolitseinik teeb järelkontrolli ja läheb aastaid, ja kui sealt mingit kontakti pole, siis kas naaber ei julge helistada või siis õpitakse varjama seda. (Toivo, patrullpolitseinik)

Osaline otsustusvabadus loob aluse ka selleks, et mõnikord **julgetakse kannatanule anda väga konkreetseid soovitusi või neid isegi kaudselt mõjutada mingeid otsuseid vastu võtma**. Kuigi intervjueeritud päästekorraldajad ja politseinikud tajuvad, et pole alati nende koht selliseid soovitusi jagada ning mingil määral võib selliste soovitude jagamist pidada ka

ebaeetiliseks, ajendab neid sisimas soov inimesi aidata. Kui inimesega on juba hea kontakt loodud, võib intervjuueeritud päästekorraldajate ja politseinike jaoks tunduda isegi ebaeetilisem sellised soovitusel tegemata jätta, sest inimene on abi saamiseks nende poole pöördunud ja nad näevad võimalust, kuidas inimesel oleks võimalik oma probleem lahendada.

“ Mõnikord ma olen ka öelnud, et kui sa enda pärast ei lähe [lahku], siis laste pärast võiksid ikka minna. Sest jah, praegu ta neid lapsi ei löö – ja võibolla ei hakkagi kunagi lööma – aga lapsed näevad seda kõike pealt ja neile jääb meelde. (Annemai, patrullpolitseinik)

Kui kannatanuga on tekkinud hea ja usalduslik side, on osa intervjuueeritud politseinikest vahel valmis tegema rohkem, kui ametikirjeldus ette näeb. Mõned intervjuueeritud politseinikud toovad siin näitena töö käigus ette tulnud olukordi, kus kannatanu ei usalda kedagi teist peale ühe konkreetse politseiniku – seda isegi juhul, kui ta on suunatud edasi näiteks sotsiaaltöötaja või Ohvriabi poole. Kannatanu lihtsalt ei tunne nendega sidet ning tuleb abi saamiseks tagasi selle politseiniku juurde. Sellistes olukordades on mõned intervjuueeritud politseinikud valmis kannatanut igal võimalikul moel aitama (nt töö- või korteriotsinguga). Siit võib järeldada, et need politseinikud, kes on valmis kannatanut rohkem aitama, **tunnevad enda õlul suuremat vastutust ehk võivad mõelda, et kui nemad kannatanut praegu ei aita, siis jääbki kannatanu abita.** Ühelt poolt kardetakse ilmselt, et kui inimene sellel hetkel abi ei saa, võib ta kas politseis pettuda ning järgmisel korral mitte tagasi tulla või siis võib ta jääda keerulist olukorda taluma ning halvimal juhul oma elu kaotada. Teiselt poolt aga ongi suur osa intervjuueeritud päästekorraldajatest ja politseinikest sellise töö endale valinud põhjusel, et nad soovivad inimesi päriselt aidata. Kui kõigi muude pigem bürokraatlike ülesannete ning kohustuste kõrval avaneb vahelduseks võimalus kedagi realselt aidata, on teatud määral mõistetav, et mõni politseinik on inimese aitamiseks valmis tegema rohkem, kui ametikirjeldus ette näeb.

“ Oli üks noor tüdruk, kellel ei olnud mitte kedagi siin, kellele toetuda. Ütles, et mul ei ole tööd, mul ei ole lasteaiakohta, mul ei ole mitte midagi. Ja siis ma mõtlesin, et mis mõttes sul ei ole?! Ma helistan sellele, kes meile turvakodu pakub, räägime temaga, saad sinna ööseks minna. Jah, töökohta ma sulle kohe ei saa, võtsime CV keskuse lahti, ütlesin, aga kirjutame sinna. Ja mis mõttes sa ei saa lasteaiakohta? Helistasin kohe sealsamas linnavalitsusse, ütlesin, et kuule, niisugune olukord, et mis me teeme? Tüdruk tuli kahe nädala pärast tagasi, ütles, et tal on elukoht, tal on töökoht, laps tagasi ja lasteaiakoht. Tegelikult tal ei olnud mitte kedagi, ta kannatas lihtsalt selle mehe juures, tal oli lihtsalt vaja kedagi, kes korraks aitaks. Nüüd ta elab siin linnas, ma olen teda väga palju näinud, ta teretab mind. Ta käis kaks nädalat hiljem tänamas mind, ütles, et mul on kõik olemas tänu sinule. Et ta lihtsalt oli nii noor ja tal oli vaja kedagi, kes korraks kuulaks ära ja aitaks ta jalule. (Kerstin, uurija)

Intervjuude käigus kerkib esile ka politseiniku enda soo mõju nii kannatanule kui ka vägivallatsejale. Politseiniku soo mõju tajutakse eriti kannatanu puhul ning nähakse positiivsena, et ülekuulamisel on kannatanul võimalik valida, mis soost ametnikuga ta rääkida soovib. Intervjueeritud tõdevad, et teatud juhtumite puhul (nt seksuaalvägivalla puhul) **on naissoost kannatanul mugavam rääkida naissoost politseinikuga**, kuid on ka olukordi, kus naissoost kannatanu eelistab rääkida meessoost politseinikuga (nt kui naissoost kannatanule näib meeldivat meesterahvaste tähelepanu – sellisel juhul peab meessoost politseinik suutma säilitada ülima professionaalsuse). Mõned intervjueeritud politseinikud leiavad, et naissoost kannatanuga peaks kohe minema rääkima naissoost politseinik, teised intervjueeritud aga ütlevad, et kui kannatanu soovib rääkida samast soost politseinikuga, peaks ta sellest ise teada andma.

“ Kui on näiteks mehed, kellel on kriminaalne taust, eriti kui on kinni istunud, siis nad väga tõsiselt ei suhtu minusse kui politseinikku. Siis ma võtan mõne oma meeskollegi abiks, sest ma juba tean ette, et see mees avaneb talle paremini. Ta võib ju teha nägu, et jaa-jaa, ma saan aru, et umbes mine lihtsalt minema, ma ju loen selle välja. Meestega aga nad avanevad siiramalt. (Veera, piirkonnapolitseinik)

Samas leidub intervjueeritud politseinike seas neid, kelle meelest ei avalda politseiniku sugu ei kannatanu ega vägivallatseja käitumisele ega ütlustele mõju, sest politseinik käitub olukorras igal juhul professionaalselt. Mõnes olukorras aga polegi võimalik inimesel valida, mis soost politseinikuga ta rääkida soovib – **seaduse järgi võib vahetus olukorras inimese üle kuulata ka vastassoost politseinik** ning kuna patrullides võivad olla ka kaks samast soost politseinikku, siis võib juhtuda, et naissoost kannatanul tuleb oma ütlused anda just meessoost politseinikule, sest väljakutsele reageerinud patrullis on kaks meessoost politseinikku.

Kui politseiniku soo mõju kannatanule ja tema ütlustele toob vähemal või rohkemal määral välja suurem osa intervjueeritute, siis vägivallatseja puhul, kes on intervjueeritute kogemuse põhjal sageli meessoost, tuuakse politseiniku soo mõju välja palju vähem ning arusaam sellest mõjust jääb palju pinnapealsemaks. Siit võib järeldada, et

intervjueeritud politseinikud ei taju alati oma soo mõju laiemalt. Näiteks toob üks naissoost uurija intervjuu käigus välja, et talle pole kunagi ükski meessoost vägivallatseja öelnud, et tal oleks ebamugav naissoost politseinikule ütlusi anda. Meessoost vägivallatsejal ei pruugi sellisel juhul tõepoolest ebamugav olla, aga see ei tähenda veel tingimata, et ta räägib naissoost politseinikuga samamoodi nagu ta räägiks meessoost politseinikuga.

“
Mina ei näe vahet, kas läheb mees või naine, sest ma ei lähe nagu mees või naine, vaid nagu politseinik.

(Mai, piirkonnapolitseinik)

“ Siia maani pole [meessoost vägivallatsetelt] tagasisidet tulnud, et naised on nagu õelad, et miks on uurijad naised, nad tahaksid ütlusi mehele anda, et naised nagunii hoiavad kokku. Selliseid asju ei ole siin öeldud. Et nad võtavad ikkagi nagu ametnikku, mitte nagu soolist jaotust. (Merike, uurija)

Üks intervjueritud patrullpolitseinik toob välja, et soo kõrval võib kannatanule või vägivallatsejale mõju avaldada ka politseiniku vanus. Kui meessoost vägivallatsejaga satuvad tegelema temast noorem meessoost politseinik ja temavanune naissoost politseinik, võib ta eelistada rääkida naissoost politseinikuga, sest tajub, et nad saavad teineteisest paremini aru, jagavad sarnaseid elukogemusi.

“ Mõni meesterahvas absoluutselt ei tunnista mu paarilist. Mu paariline on ka must noorem. Ja siis tuleb, et häh! Poisike! Sul pole lusikas ka nii palju suus käinud, kui vana mina olen! Proua, teiega ma räägin. (Tiia, patrullpolitseinik)

Kannatanu toetamine süsteemis

- Praegune süsteem kannatanuga tegelemisel soodustab osa politseinike meelest taasohvristamist, sest sageli tuleb kannatanul läbielatud eri asutuste ja rollidega uuesti jagada.
- Teatud ülesanded ei peaks osa intervjueritute sõnul kuuluma politsei pädevusse (nt järelkontrollide ei peaks tegema mitte piirkonnapolitseinik, vaid sotsiaaltöötaja).
- Võrgustikutöö (sh MARAC) on sageli liiga subjektiivne ehk väljapakutud lahendused sõltuvad võrgustikus osalevates inimestes.
- MARAC võib mõnele kannatanule mõjuda kui komisjon, mille ees peab hakkama oma eraelu lahkama, ning selline lähenemine ei pruugi kõikidele kannatanutele sobida.
- Mõned uuringus osalenud politseinikud toovad üsna kriitiliselt välja, et **kannatanu** (aga ka vägivallatseja) **abistamiseks puuduvad piisavad teenused**, seda eriti nende lähisuhtevägivalla juhtumite puhul, kus tegemist ei ole kriminaalasjaga.

Intervjueritud politseinikud toovad välja, et kui lähisuhtevägivalla all kannatanu on jõudnud politsei huviorbiiti, rakendub “riigi sundmehhanism” ehk inimene satub süsteemi, milleks ta ei pruugi valmis olla. Olenevalt olukorrast võivad kannatanuga tegelema hakata uurijad, patrullpolitseinikud, sotsiaaltöötajad, lastekaitsetöötajad ja Ohvriabi töötajad. Intervjueritute sõnul on erinevaid kontaktpunkte nii palju, et see võib mõjuda kannatanule eemaletõukavalt ja kurnavalt. Samuti soodustab see taasohvristamist, sest läbielatud tuleb üha uuesti ja uuesti jagada järgmise inimesega süsteemis. Üks uurija tunnistas intervjuu käigus, et talle on mõned kannatanud öelnud, et nad jätavad järgmisel korral lähisuhtevägivalla kohta teate

tegemata, sest nad ei soovi sellist kõrgendatud tähelepanu nii paljudelt eri rollidelt ja organisatsioonidelt.

“ Kui see inimene tuleb siia, siis on temast politseipatrull üle käinud, siis on temast üle käinud piirkonnapolitseinik, kes on meeleheitlikult tema valu välja kaapida püüdnud. Et ilmselgelt neid asju, mida ta patrullile kohapeal ei olnud võimeline rääkima, ütleb ta piirkonnapolitseinikule. Ja kui ta tuleb siia, siis ma hakkain neid asju kõik otsast peale küsima. Mis oli, kus sa olid, kuna see väljakutse oli, miks sa kutsusid, mis ta tegi, uuesti uuesti neid küsimusi esitame. Ma ei saa tema käest enam vastuseid. Isegi kui see oli väga-väga aktuaalne vägivalda tegu. Ta on juba poolele Eesti riigile ju rääkinud, mis temaga juhtus. (Astrid, uurija)

Mõned uuringus osalenud politseinikud **seavad kahtluse alla politsei pädevuse järelkontrollide tegemiseks**. Ühelt poolt toovad intervjuueeritud välja, et politseinikud ei ole sotsiaaltöötajad ehk et nad ei tea alati, kuidas oleks inimesele kõige parem läheneda või millist abi talle pakkuda. Teiselt poolt tajutakse, et politsei kohalolu (nt politseiauto maja ees, politseivormis inimene kortermaja sisenemas) võib inimest oma kogukonnas häbimärgistada, mis ei ole tegelikult ei politsei ega järelkontrolli eesmärk.

“ Kindlasti ei peaks seda järelkontrolli tegema politseinik. Kui sul tuleb vormis inimene ukse taha, sa elad kortermajas ja see politseinik tuleb sinna jälle külla, no mida ta sinna tuleb, see kohe häbimärgistab sind ja sinu perekonda. /.../ Me ei ole sotsiaaltöö tegijad. (Erki, uurija-grupijuht)

Kõrgema riskitasemega juhtumite puhul on võimalik inimesi MARAC-i suunata. Uuringus osalenud politseinikud, kes on MARAC-i võrgustikuga lähemalt kokku puutunud ja kogunud pigem selle positiivset mõju kannatanule, usuvad, et see on mõjus vahend kannatanu toetamiseks.

“ Läbi MARAC programmi sai naist nii palju võimestatud, nii palju teda aidata tuure anda, kus ta suutis otsuseid vastu võtta, mehe maha jätta. Võtta lapsed kaasa. Ja praegu saab minu teadmise kohaselt hakkama, mingeid juhtumeid pole peale tulnud, kuigi ta läks küll teise maakonda. (Marek, piirkonnapolitseinik)

Samas on uuringus osalenud politseinike seas ka neid, kes on oma töös näinud, kuidas MARAC mõjub kannatanule pigem negatiivselt. Üks intervjuueeritud uurija toob välja, et MARAC võib mõnele kannatanule mõjuda kui komisjon, mille ees peab hakkama oma eraelu lahkama, ning selline lähenemine ei pruugi kõikidele kannatanutele sobida. Ka on selle uurija sõnul **MARAC-is välja käidud lahendused**

Väga palju räägitakse võrgustiku koostööst, aga see on erinevate inimeste subjektiivne koostlus.

(Toivo, patrullpolitseinik)

subjektiivsed ehk sõltuvad nii seal osalevate inimeste omavahelisest klapist kui ka igapäevaste individuaalsetest teadmistest, oskustest, kogemustest ja hinnangutest.

“Lihtsalt on üks kogemus ka sellisest olukorrast, kus pidevalt tuli väljakutsed sinna ja olid lähisuhtevägivalla teated. Ja inimene töötas siis ühes kaupluses ja ta pöördus enda ülemuse poole: palun, kas sa saad mind selleks päevaks kuhugi teise maakonda koolitusele saata, ma ei taha sinna komisjoni ette jälle minna. (Erki, uurija-grupijuht)

See, millist tuge kannatanule võimaldatakse, sõltub suuresti sellest, kuidas sujub eri organisatsioonide vaheline koostöö, sest PPA üksi ei saa lähisuhtevägivalla probleeme lahendada. Politseinike intervjuudes tuleb esile, et suurt rolli mängib **isiksustevaheline klapp** ning **usk selle inimese professionaalsusse**, kellega parasjagu koostööd tehakse, mida omakorda võivad mõjutada eelnevad kokkupuuted sellesama inimesega. Intervjuude käigus rõhutavad tihedamat koostööd nii asutuse sees kui ka organisatsioonide vahel just **väiksemates kohtades** töötavad politseinikud, kellel on ilmselt koostööpartneritega ka tihedamad isiklikud kokkupuuted. Need intervjuueeritud politseinikud kasutavad intervjuude käigus rohkem ka sõna “**kogukond**”, mis tähendab, et oma töö- ja elukohaga tuntakse ka suuremat sidet. Lisaks mängib koostöö juures olulist rolli n-ö füüsiline lähedus – kui näiteks uurija või piirkonnapolitseinik ja Ohvriabi töötaja istuvad üle koridori kabinettides ja saavad igal ajal omavahel suhelda ja infot vahetada, on nad suurema tõenäosusega teineteise tööga paremini kursis ning ka hindavad teineteise tööd ja arvamusi rohkem kui need töötajad, kes suhtlevad omavahel ainult formaalselt ja vajaduspõhiselt. Siinkohal on oluline markeerida, et füüsiline lähedus ehk politseiniku ja Ohvriabi töötaja kõrvuti kabinetid võivad asuda ka suuremates linnades.

“Võtan telefoni, helistan, kohe on abi vaja, kohe organiseeritakse. Kuna see on üks kogukond. See ei ole ju minu juhtum, see on lõpuks ka nende juhtum. (Merike, uurija)

Mõned uuringus osalenud päästekorraldajad ja politseinikud mainivad aga intervjuude käigus, et neil **puudub hea ülevaade sellest, mis saab edasi siis, kui nende töö lõpeb ehk kuidas jätkub töö kannatanu ja vägivalatsejaga**. Kuigi teatakse, et kohaliku omavalitsuse töötaja ja Ohvriabi saavad perekonnaga edasi tegeleda, puudub kohati selge arusaam, millist tuge ja milliseid teenuseid kannatanule (aga ka vägivalatsejale) üleüldse pakutakse.

Need uuringus osalenud politseinikud, kes on kogu lähisuhtevägivalla dünaamikast teadlikumad, toovad üsna kriitiliselt välja, et **kannatanu** (aga ka vägivalatseja) **abistamiseks**

Meil on Ohvriabi rääkimas käinud küll, aga just sellest võrgustikust nagu Ohvriabi ei rääkinud. Et mida see Ohvriabi iseenesest sisaldab.

(Tiia, patrullpolitseinik)

puuduvad piisavad teenused, seda eriti nende lähisuhtevägivalla juhtumite puhul, kus tegemist ei ole kriminaalasjaga. Need intervjueeritud toovad välja, et mõnes piirkonnas ei soovi kohalik omavalitsus ega sotsiaaltöötaja tegeleda peredega, kus ei ole alaealisi lapsi. Intervjueeritud küll mõistavad, et ka kohalikul omavalitsusel pole kõigega tegelemiseks piisavat ressursi, kuid see, et abivajavad inimesed jäävad n-ö süsteemi hammasrataste vahele ega saa vajalikku tuge, loob nende sõnul aluse lähisuhtevägivalla jätkumiseks. **Nii jääb osa intervjuus osalenute jaoks ebaselgeks, milline peaks üldse olema eri asutuste ja organisatsioonide vaheline koostöö lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemisel, et sellest kannatanute jaoks ka kasu oleks.**

“ Ja nende nende LSV juhtumitega politsei mõttes, mis ei ole kuriteod, aga kus on siis see lähisuhtevägivalla infoleht tehtud, siis seal tavalist ei olegi mingit lahendust. Räägitakse juttu ja soovitatakse minna igale poole ja... Kas ta nüüd läheb või ei lähe, et seda me ju ei kontrolli. See on inimeste vaba tahe. Kui lapsi peres pole, siis kohalik omavalitsus, nagu ma ütlesin, neid väga ei köida see teema, vähemalt selle linna näitel. Et sotsiaalteenused on vabatahtlikud. Kui inimene tahab seda teenust saada, siis ta tuleb, küsib. Aga ega nagu selle veenmise poolega, et et tal tegelikult on vaja seda, et sellega nagu väga ei tegeleta. Ja siis ongi, ühel hetkel, kui siis need juhtumid siis lõpuks kuriteoks kasvavad, et siis jälle tuleb karistusõiguslik sekkumine. (Erki, uurija-grupijuht)

Kõige teravam kriitikanähtus on juhtumite lahendamise ning kannatanu (aga ka vägivallatseja) toetamise osas välja n-ö tervikpildi või terviklahenduse puudumine või selle mittemõistmine. See tähendab, et eri asutuste vahel tuleks selgeks mõelda, kes, mis hetkel ja kuidas kannatanu ja vägivallatsejaga tegeleb, et nende probleemid saaksid pikaajalise lahenduse, mitte lühiajalise leevenduse. Ka eespool välja toodud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivis, mis käsitleb naistevastase ja perevägivalla tõkestamist, rõhutatakse, et töö lähisuhtevägivalla/naistevastase vägivalla tõkestamisel peab olema erinevate asutuste vahel koordineeritud (Euroopa Komisjon, 2022). Koostöö tihendamise olulisust eri asutuste vahel rõhutatakse ka GREVIO raportis (Laas ja Tsopp-Pagan, 2021). Teadmine, kuidas kannatanu ja vägivallatsejaga süsteemis edasi töötatakse, tuleks viia kõigi päästekorraldajate ja politseinikeni.

Menetlus

- Intervjueeritud politseinikud on **kriminaalmenetluse** suhtes kohati kriitilised, sest see **ei aita lähisuhtevägivalda lõpetada**. Kriminaalmenetluse käigus tegeletakse konkreetse juhtumi tõendamise ja sellele karistuse määramisega, mitte juurprobleemiga, mis on lähisuhtevägivallani viinud.
- **Kriminaalmenetluse lõppedes lähisuhtevägivald sageli jätkub**, mis tekitab intervjueeritud politseinikes arusaamatust ("Miks kannatanu ometi ära ei lähe? Miks ta laseb olukorral jätkuda?") ja kohati isegi nõrdimust, et nende **tööst polnud kasu**.

Intervjueeritud leidsid, et politsei saab lähisuhtevägivalda juhtumite puhul peaasjalikult tegeleda kriminaalmenetlustega. **Kriminaalmenetluse alustamine toob politseinikele teatud kergenduse, sest see annab rohkem kindlaid suuniseid ja võimalusi, kuidas kannatanu ja vägivallatsejaga edasi minna**. Kriminaalmenetluse ajal kipuvad vägivallatsejad end ka rohkem kontrollima, sest nad soovivad vältida karmimat karistust. Seega omab kriminaalmenetlus justkui ajutist positiivset mõju. Keerulisem on tegeleda juhtumitega, mille puhul kriminaalmenetlust ei alustata.

“Mina olen tähele pannud, et perevägivald tõmbab piirid siis, kui on sekkunud uurija. Ainult patrulli kohalolekust ei piisa. Kui on sekkunud uurija, vastaspool teab, et käib menetlus, siis menetluse ajal käivad kõik mööda nõõri. Nii, kui otsus taha tuleb, nii hakkab kõik jälle otsast peale. Et kui on otsus liiga kerge, siis läheb uuesti otsast lahti jälle kõik. Aga seni, kui see menetlus käib, seni nad ikkagi hoiavad distantsti. (Merike, uurija)

“Mulle endale tundub, et justkui nähakse, et kriminaalmenetlus on kõikide asjade lahendus, seda suhtumist võib öelda, et on patrulli poolt ja piirkonnapolitseinike poolt ka, kui on kriminaalmenetlus on alustatud siis on nagu jess, kõik on *fine*, asi nagu *finito*, lõpetatud. Et noh, päris imevits ei ole ikkagi, aga mida saab teha, on toetada seda inimest ikkagi. (Erki, uurija-grupijuht)

Kriminaalmenetlusel võib intervjueeritute vaatest olla ka negatiivne mõju. Kuna kriminaalmenetluse käigus tegeletakse siiski konkreetse juhtumiga ja konkreetse karistusega, mitte ei proovita kannatanu ja vägivallatseja vahelisi suhteid siluda või jõuda konflikti juurprobleemini, siis on suur tõenäosus, et **suures plaanis ei muutu kannatanu ja vägivallatseja elus mitte midagi** (st vägivallatseja võib küll saada nt vanglakaristuse, kuid vanglast välja pääsedes jätkub olukord samamoodi). Osa intervjueerituid ütleb, et kohati **võib menetlus kannatanu jaoks olukorra isegi hullemaks teha**, sest vägivallatseja on

Politsei menetlus iseenesest selle paari jaoks olukorda paremaks ei tee, et see võib veel hullemaks minna.

(Astrid, uurija)

raevunud, et kannatanu üldse politsei kutsus ja politsei n-ö pere siseasjadesse mässis. Oma viha, pettumust ja raevu hakkab vägivallatseja kannatanu peal välja elama.

Intervjueeritud uurijad toovad välja, et mõnikord pole ka väga hästi tehtud tööst, tõendite kogumisest ja kogu **menetluse läbiviimisest mitte mingit kasu**, sest kannatanu ja vägivallatseja lepivad omavahel enne kohtuistungit ära. Raske töö läheb vett vedama, sest menetluse kõrval pole piisavalt tegeletud kannatanu ja vägivallatseja vahelise dünaamikaga.

“ Ütluste andmise käigus rääkis proua mitu aastat kestnud päris jõhkrast füüsilisest vägivallast. Kui mees oli poolteist kuud olnud juba vahi all, siis [hakkasid nad uuesti suhtlema]. /.../ Ja kohtusaali ilmus proua uuesti lapseootel. Neil oli uuesti suur armastus lõkkele löönud. Ja kõik see meie töö, mis tol hetkel väga hästi läks: inimene rääkis täiesti adekvaatselt, mis temaga oli toimunud, need väga jõhkrad sündmused, mida ta kirjeldas täpselt, olid tagantjärele tuvastatavad, kontrollitavad ja ka lisatõendid oli võimalik koguda, kõik andmed olid olemas... Aga ainuke asi, mis lõpuks alt vedas, oli inimeste tunded, psüühika. /.../ Füüsilises väärkohtlemises küll karistati seda meest, aga nad jätkasid pärast seda kooselu, nad said kenasti lapse, elasid jälle paar aastat kenasti koos. Ja tänasel päeval me oleme jälle seisus, kus mees on uuesti kinni peetud. Sellepärast, et ta vägivaldne olnud. (Astrid, uurija)

Õigussüsteem ja seadusandlus

- Uuringus osalenute seas on neid, kelle meelest **ei arvesta kehtiv õigussüsteem piisavalt lähisuhtevägivalla eri liikidega**.
- Osa intervjueeritute sõnul on PPA-l keerulisem tegeleda emotsionaalse, seksuaalse ja majandusliku lähisuhtevägivallaga, sest selleks pole piisavalt õiguslikke aluseid.
- **Esimene politseisse jõudnud lähisuhtevägivalla juhtum ei ole sageli esimene aset leidnud lähisuhtevägivalla juhtum**, mistõttu tuleks juba esimesele juhtumile tõsisemalt reageerida.

Päästekorraldajate ja politseinike töö lähtub kehtivast õigussüsteemist. Siin kipuvad arvamused intervjueeritute seas jagunema kahte leeri. On neid intervjueeritud, kes arvavad, et **kehtiv seadusandlus** ja karistused on lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemiseks piisavad. Kuigi see võib osutuda keeruliseks, leidsid mõned intervjueeritud politseinikud, et **oleks vaja seadust või raamistikku, mis aitaks paremini tegeleda ka muud liiki lähisuhtevägivallaga**, mitte ainult füüsilise lähisuhtevägivallaga, ning aitaks vähendada ametnike subjektiivsust.

“ Ma ei tea, kuidas seadusandlus saab selle välja juurida, kui vägivallatseja ähvardab seal ohvrit, et ma panen siis su vanemate talu põlema. Kuidas sa sellist vaimset ähvardamist

reguleerid seadusandlusega? Mõtteid mõelda ei ole ju keelatud. Ja välja öelda. (Urve, päästekorraldaja-grupijuht)

“ Meil oleks vaja LSV seadust. Sest riik ja eelkõige kriminaalõigussüsteem võtavad LSV-d kui juriidilist probleemi. Ja seda menetletakse põhimõtteliselt samasugustel alustel nagu mingit poevargust või tänaval suvaliste võõraste vahel olevat kaklust. Selles suhtes need praktikad ei erine mitte kuidagi. Meil on vaja raamistikku, mis see vägivald üldse on, et see pole ainult nähtav kehaline vigastus. Et see teadvustaks-kajastaks kõiki neid viise, mil moel saab teist inimest kahjustada, kõiki neid erinevaid meetodeid. Tagada ohvrite kaitstus, tagada võimalused selle toimepanija isoleerimiseks või mõjutamiseks. Ja abiandmisvõimalused – või pigem abiandmiskohustused, sest praegu on need ikkagi ametniku valik, millisel määral neid rakendatakse. Sest ka väljakutsetel on see piirkonnapolitseiniku otsustada, kas ta annab selle teada KOV-i või mitte. See on hästi subjektiivne. (Toivo, patrullpolitseinik)

Intervjueeritud päästekorraldajad ja politseinikud jäävad eriarvamusele ka lähisuhtevägivalla **karistuste** osas. Intervjueerite seas on neid, kes on arvamusel, et väga palju oleneb asjaoludest ning esimesel korral ei peaks iga juhtumi puhul karistama, vaid leidma teisi võimalusi, kuidas vägivallatsetjat mõjutada. Samas leidub intervjueeritute seas ka neid, kes arvavad, et juba esimene juhtum näitab, et perekonnas on midagi valesti. Need intervjueeritud toovad oma kogemuse põhjal välja, et **enamasti ei ole esimene politseisse jõudnud lähisuhtevägivalla juhtum hoopiski mitte esimene lähisuhtevägivalla juhtum, mis on nelja seinaga vahel aset leidnud**. Eelnevad olukorrad ei pruugi lihtsalt välja tulla ning seetõttu peaks kohe esimesele juhtumile tõsisemalt reageerima.

“ Mina olen arusaamisel, et iga juhtumi puhul ei peaks kohe karistama. Et võiks anda nii-öelda andeks. Et võib-olla on halbade asjade kokkusattumus või on see üksikjuhtum – me ei tea ju seda. Et inimene kogemata libastus. (Merike, uurija)

“ Sest tegelikult on ju see, et kui sa esimest korda ikkagi lööd, siis ei juhtu ju tegelikult sinuga midagi, kohtusüsteem annab sulle mingi karistuse, aga sa ei lähe ju vangi. Ja kui sa läbid mingi sotsiaalprogrammi, ma ei kujuta ette mitu korda seda on, neli-viis korda kokkusaamist, onju ja tuled välja: “No näete, mul ei tehtud midagi, käisin nelikümmend viis minutit korra seal tunnis.” Et jah, seda löömist peab olema juba nagu pidevalt ja pidevalt ja pidevalt, et see kõik välja tuleks ja see oleks tõendatav. Sest nagu ma enne ütlesin, see juhtub tavaliselt kahe inimese vahel, kui nad on kahekesi lihtsalt, ehk siis seda on väga raske ka tõendada, ütlused võivad olla vastuolulised. (Kerstin, uurija)

Mitmed intervjueeritud leiavad, et karistused võiksid olla karmimad. Seda toovad välja eriti need päästekorraldajad ja politseinikud, kes on oma töös pidanud rohkem kokku puutama

korduvate lähisuhtevägivalla juhtumitega ning järelavad selle põhjal, et vägivallatsejale määratud karistused pole siiani mõju avaldanud. Need intervjuueeritud arvavad, et **karmimad karistused võiksid vägivallatsejat veidi rohkem distsiplineerida**. Siit võib järelada, et osal intervjuueeritustest on usk sellesse, et mida suurem on vägivallatseja jaoks tõenäosus vabadus kaotada, seda rohkem suudab ta end vaos hoida ning seda paremini ta käitub.

“ Kui inimesed teevad seadusi, nad ei kujutagi ette, kui palju me ühe ja sama pere juures käime. Ja ausõna, see ei lähe kuidagi paremaks. ././ Ja miks need naised ei taha avaldusi kirjutada – sest kui ta (mees) lähebki vangi, ja seda juhtub üliharva, siis saab ta sealt ju kohe välja uuesti. Meie ju saame hoida teda 48 tundi. ././ Või sageli ainult 24 tundi ja ta läheb uuesti koju ja seesama asi läheb seal edasi samamoodi. Võib-olla kui need karistused oleksid karmimad, äkki mehed hakkaksid kartma, et lähevad vangi, aga kui naine juba selle avalduse teeb ja asi kohtusse läheb, siis võiks naine tust küll veidi rohkem rahu saada kui et ta kohtusaalist kohe jälle vabaks lastakse, sai mingi tingimisi. (Annemai, patrullpolitseinik)

Hinnangud sekkumisvõimalustele

- **PPA saab teha ainult seaduses ettenähtud toiminguid:** suunata ja toetada kannatanut ja vägivallatsejat, vägivallatsejat teatud juhtudel ka karistada.
- **Lähisuhtevägivallale saab enamiku uuringus osalenute sõnul reaalse lõpu teha ainult kannatanu ise,** kui ta vägivaldsest suhtest ära tuleb.
- Lähisuhtevägivalla osapooltega tegelemine ja nende toetamine vajab **riigi tasandil laiemat mõtestamist,** sest praegune süsteem tekitab uuringus osalenud politseinikes segadust.

Uuringus osalenute sõnul on lähisuhtevägivalla temaatika ning nende juhtumitega tegelemine selgelt nii riigi kui ka politsei prioriteet. Samas tajuvad mõned politseinikud, et **piir juhtumitega tegelemise ja eraellu tungimise vahel on õhuke**. Loomulikult mõistetakse, et lähisuhtevägivalla all kannatav inimene vajab abi, kuid seatakse kahtluse alla, kas politsei on alati see kõige õigem asutus, kes peaks lähisuhtevägivalla probleemidega tegelema. Kuna lähisuhtevägivald on pikaajaline ja mitmete juurpõhjustega probleem, vajab politseinike sõnul kõrgemal tasandil läbimõtlemit, kuidas sellega pikemas perspektiivis tegeleda.

“ Meil ei ole seda resurssi, et inimesi mingi iga aja tagant kontrollimas käia ja ma tegelikult usun, et see oleks liiga palju. Kui me neid torgime ja meelde tuletame. See on eraellu tungimine. (Veera, piirkonnapolitseinik)

“ Minu küsimus on üldse, et miks politsei LSV-ga tegeleb? Sest me oleme ju korrakaitseorgan. Aga see on jällegi see, et aga keegi teine ei tegele. Sest meil ei ole mitte

ühtegi LSV-le spetsialiseerunud asutust Eestis, peale naiste tugikeskuse. /.../ Meil on vajadus kompleksteenuse järgi, mis on läbimõeldud protsess, kus inimene astub sellesse süsteemi sisse ja siis tegeletakse temaga. Umbes nagu lastega on, et väärkohtlemise kahtlusega laps läheb lastemajasse kohale ja kõik toimingud tehakse temaga seal: abi tuuakse kohale, meditsiiniline ülevaatus ja kõik. Miks ei võiks täiskasvanutel sama süsteemi olla? Kui inimene on kõrvalseisjate tõttu või enda pingutuse tulemusena selle lävepaku ületanud, kus see vägivald on saanud avalikuks, siis on vaja, et keegi talle käe ulataks. Ja mitte nii, et korra antakse, siis võetakse ära, et oled täiskasvanu ja saa ise edasi hakkama. (Toivo, patrullpolitseinik)

Pea kõik uuringus osalenud päästekorraldajad ja politseinikud rõhutavad, et **lähisuhtevägivallale saab lõpu teha vaid kannatanu ise. Päästekorraldajatel ja politseinikel saab siin olla ainult toetav roll**, kuid peamine vastutus on kannatanul. Selgitatakse, et kannatanu ise peab olema valmis ütlusi andma, oma probleemist rääkima, eri asutustega koostööd tegema ning vägivallatseja juurest ära tulema. Kui kannatanu seda ei tee, pole ka päästekorraldajatel ega politseinikel midagi rohkemat teha, kui ainult suunata ja nõu anda. Siin tekib politseinike jaoks sisemine konflikt ja kerge frustratsioonimoment. Ühelt poolt peavad nad lähtuma kannatanust ehk aitama teda nii palju, kui ta laseb end aidata. Teiselt poolt survestatakse neid organisatsiooni sees rohkem tegema ning **väljendatakse rahulolematust, kui juhtum ei lahene nii nagu organisatsioon seda ootaks.**

“ Et sa tunnedki, et sa pakud ja siis sa näed, et see inimene ei võta vastu ja siis öeldakse kõrgemalt sulle, et miks te midagi teinud ei ole? Minu otsene ülemus on väga mõistlik, aga vahest teise struktuuri ülemused... Ja siis kuskil koosolekul tuleb, et miks te midagi teinud ei ole? Ja ma tunnen, et olen teinud kõik endast, et tule siis ütle, mis ma pean tegema. (Gätlyn, piirkonnapolitseinik)

3.4 Tööst tingitud emotsionaalsed aspektid

- Lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemine tekitab (eriti politseinikes) **emotsionaalset kurnatust, tüdimust, kurbust ja jõuetust**.
- Kuna enamasti tuleb korduvalt tegeleda samade peredega, tajuvad politseinikud kohati, et nad teevad **mõttetut tööd**, sest juhtumitele reageerimine ei too reaalselt lahendust (lähisuhtevägivald ei lõppe).

Kokkupuuted lähisuhtevägivallaga tekitavad ametnikes erinevaid negatiivseid emotsioone: enamasti kirjeldatakse vastikustunnet, jõuetust, tülpimust, frustratsiooni. Paljuski mõjutab selliste tunnete teket lähisuhtevägivalla korduvus ja sellega seotud suhtedünaamika, osapoolte käitumine (sarnaseid tendentse tuuakse välja ka varem läbiviidud uuringutes, vt Johnson, 2004; Segrave jt, 2018; Maple & Kebbell, 2021). Pole vahet, kas tegemist on päästekorraldaja, patrullpolitseiniku, piirkonnapolitseiniku või uurijaga – kõigi eri rollide esindajad kirjeldavad intervjuude käigus sarnaseid emotsioone ning selgitavad, et lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemine mõjub neile kohati **emotsionaalselt kurnavalt, kuigi enamus kinnitab samas, et suudab tööga seotud emotsioonid siiski piisavalt hästi n-ö selja taha jätta**, neid eraellu mitte kaasa võtta. Eriti rasketena kirjeldavad uuringus osalejad just **lapsi hõlmavaid juhtumeid**, näiteks hooldusõiguse jagamisega seotud konflikte.

“ No teinekord ikkagi on selline jõuetus, et kuidas inimesed nagu nii kaugemale lasevad sellel minna, et just jõuetus tekib siis, kui lapsevanemad ei saa oma lapsi jagatud ja üks tahab teisele ära teha. Need on kõige vastikumad asjad tegelikult. (Gerda, päästekorraldaja)

Uuringus osalenud patrullpolitseinikud, kelle töö sisaldab vahetult juhtumitele reageerimist, kirjeldavad **tüdimust** sellest, et tihtipeale tuleb kohapeal lahendada **purjus inimeste olmetülisid** ja arutada seejuures võõraste inimeste suhteprobleeme. Selline teiste “**musta pesu pesemine**” on patrullpolitseinike jaoks **väsitav ja tüütu** (sarnasele järeldusele jõuti ka Austraalias läbi viidud uuringus, vt Segrave jt, 2018). Sageli on nad samas peres mitmendat korda ja teavad sisimas, et ilmselt tuleb ka järgmine kord. Seejuures on patrullpolitseinikud siiski väga **kaastundlikud** ja soovivad inimesi aidata, olukorrale lahenduse leida.

“ Teinekord mõtled, et kahju hakkab nendest. Teinekord mõtled, et nii lollid annavad ikka olla, ausalt. (Meelika, patrullpolitseinik-väljuht)

“ Kui on kogu aeg samad pered ja sa tead, et sa oled andnud endast kõik, et mul ei ole tegelikult siin enam midagi anda. Siis sa mõtled küll, et mis mõttes jälle, et tekib iseendas see küsimus, et mis ma tegemata jätsin. Tegelikult mõistusega saad aru, et ei saa ju tegelikult mitte midagi teha teise inimese eest. (Gätlyn, piirkonnapolitseinik)

Kuna lähisuhtevägivallaga seotud tööülesandeid ja nõudeid on eriti just politseinikel väga palju, kirjeldavad mitmed intervjueeritud politseinikud, et **läbipõlemine** on väga kerge tulema, seda eriti nende uurijate puhul, kes on rohkem spetsialiseerunud just vägivallakuritegude lahendamisele ega saa n-ö vahelduseks tegeleda “kergemate” teemadega. Ühelt poolt tekitabki kurnatust ja läbipõlemist tööülesannete rohkus, teiselt poolt aga see, et **lähisuhtevägivalla juhtumite puhul ei nähta sageli oma töö reaalselt tulemust, sest üha uuesti ja uuesti tuleb tegeleda samade inimeste probleemidega** (läbipõlemist toodi esile ka Austraalias läbiviidud uuringus, vt Maple ja Kebell, 2021). Üks intervjueeritud uurija ütleb isegi, et sellest politseimajast, kus tema töötab, pole võimalik leida ühtegi töötajat, kes ei oleks läbipõlenud. Intervjueeritute seas on neid politseinikke, kes tunnistavad, et on pidanud emotsionaalse kurnatuse ja läbipõlemise tõttu tööst pausi tegema.

“ Aga ma olin täiesti tühjaks jooksnud, sest sa tahad ju kõiki aidata ja sa näed, et mitte midagi ei muutu. Sa lihtsalt nagu võitled ja võitled, ühest saad lahti ja viis tuleb asemele ja see ei vii kuskile. Ja siis ma saingi aru, et ei ole mõtet üritada seda maailma parandada, et teedki niipalju, kui on sinu võimuses. (Annemai, patrullpolitseinik)

Asjaolu, et lähisuhtevägivalla osapooled jätkavad enamasti kooselu ning lähisuhtevägivald jääb kestma, tekitab intervjueeritud politseinikes ka tunde, et nende töö ei ole tulemust. Seetõttu jääb politseinikele mulje, et nad teevad kohati **mõttetut tööd** ja **raiskavad oma ressursse** inimeste peale, kes ei soovigi olukorrale lahendust.

Ühest küljest tekitab selline asjade käik politseinikes **kurbust ja jõuetust**, sest nad teavad, et ilmselt on lähisuhtevägivald kestnud pikalt ja kestab edasi, nende sekkumisvõimalused on aga piiratud. Teisalt võib see mõjutada reageerimist järgmistele juhtumitele, **tööd tehakse väiksema entusiasmiga**, kuna varasem kogemus annab alust arvata, et kannatanu ei tee ka uue juhtumi puhul koostööd.

“ Raske on siis, vot, kui tuleb politseisse küll väga ärev kõne. Aga kui patrull läheb kohale ja nad käituvad nii nagu midagi poleks olnud. Et üks osapool küll otsib abi, tal on tekkinud võimalus abi kutsuda endale, aga samas, kui see abi kohale saabub, siis ta ütleb, et mul ei ole mingit abi vaja, mul on kõik hästi, mul on kõik korras. Kui temaga hiljem vesteldakse, siis ta ütleb, et miks te mind tülitate, on isegi võib-olla pahane. Ta asub kaitsma seda vägivallatseja poolt, aga kahe nädala pärast tuleb uus kutse. Et mingil hetkel sellele kutsele ju ei reageerita enam sellise tõsidusega. (Astrid, uurija)

Mõned intervjueeritud uurijad, eriti need, kes tegelevad peaaesjalikult vägivallakuritegudega, selgitavad, et füüsilise lähisuhtevägivalla juhtumid mõjuvad emotsionaalselt kurnavalt ka

Sellest on kahju,
et me raiskame nii palju aega
sellele menetlusele, ütluste
võtmistele, protokollimisele ja
lõppkokkuvõttes
ei ole midagi.

(Eduard,
patrullpolitseinik)

seetõttu, et ülekuulamised on pikad ning nende käigus kirjeldavad kannatanud väga detailselt saadud vigastusi, kõiki varasemaid lähisuhtevägivalla juhtumeid ja selle käigus kogetud emotsioone. Seega **elavad uurijad ülekuulamise ja menetluse käigus mitu korda läbi kõik needsamad emotsioonid, mida on kogunud kannatanud**. Sageli on uurijana käsil ka mitu vägivalla, mõnel juhul ka füüsilise lähisuhtevägivalla juhtumit korraga, mistõttu mitme juhtumi emotsioonid ka võimenduvad.

Uuringus osalenud päästekorraldajad aga tunnistavad, et lähisuhtevägivalla väljakutsed pole nende jaoks kõige raskemad. Lähisuhtevägivalla juhtumite puhul tuleb info lihtsalt kiiresti politseile edasi anda ja sellega päästekorraldaja töö enamasti lõpeb. **Hoopis keerulisemad ja psühholoogiliselt raskemad on päästekorraldajate jaoks suitsiidsete inimeste kõned**, mille käigus tuleb suhtlust väga teadlikult juhtida.

Lähisuhtevägivalla juhtumid on emotsionaalsed. Selles suhtes, et selle menetluse käigus ma ju põhimõtteliselt elan sedasama sündmust ka ise ju üle. Ja ma pean sellelt kannatanult ju saama ka need emotsioonid kätte, mida ta sellel hetkel tunneb. Samas see mõjub mulle emotsionaalselt.

(Merike, uurija)

3.5 Organisatsiooni tugi vaimse tervise hoidmisel

Kuna lähisuhtevägivalla juhtumid mõjutavad uuringus osalenud päästekorraldajaid ja politseinikke emotsionaalselt, on oluline pöörata tähelepanu päästekorraldajate ja politseinike vaimsele tervisele. Uuringus osalenute sõnul on Häirekeskuses ja PPA-s vaimse tervise hoidmise jaoks erinevaid võimalusi, kuid enamik ei ole tundnud vajadust neid kasutada. Parema ülevaate andmiseks lahkame päästekorraldajate ja politseinike hoiakuid ja suhtumisi vaimse tervise hoidmisesse eraldi.

Häirekeskuse tugi päästekorraldajate vaimse tervise hoidmisel

- Kuigi võimalused selleks on olemas, kasutatakse **psühholoogi teenuseid pigem vähe**.
- Keerulisemate olukordade puhul aitab pingeid maandada **kolleegidega rääkimine**.

Uuringus osalenud päästekorraldajate sõnul on Häirekeskuse tugi piisav. Tuuakse välja, et kuus korda aastas on võimalik käia Häirekeskuse kulul psühholoogi juures, kuid ise seda eriti tegema ei kiputa. Selle asemel kasutatakse muid vaimse tervise hoidmise viise, näiteks hobiga tegelemist, sportimist, saunas käimist. Oluliseks peavad päästekorraldajad ka **omavahelist "filtreerimist"** ehk keerulisemad või emotsionaalsemad juhtumid arutatakse läbi kolleegidega. Kuigi selline filtreerimine aitab spetsialistidel pingeid maandada ja näha, et nad ei ole oma olukorras üksi, erineb see siiski professionaalsest abist, mis võimaldaks keerulisemaid

juhtumeid laiemalt mõtestada. Kohati võib märgata päästekorraldajate seas teatavat **stigma** psühholoogi juures käimise suhtes ja ka arusaama, et selle jaoks peab olema piisavalt suur põhjus. Veel tuuakse välja, et **psühholoogi juures käimine pole igas piirkonnas kombeks** – nii mõjutab teenuse kasutamist ka kolleegide käitumine ja suhtumine.

“ Meil on see võimalus täitsa olemas. Aga ma ei ole veel kasutanud seda. Loodan, et ei peagi! /.../ Esiteks ei ole rääkinud sellest teistega, aga ma ei ole kuulnudki, et teised oleks kasutanud seda. Pigem on niimoodi, et kui selline (emotsionaalselt raske) juhus on, siis räägitakse omavaheliselt kolleegidega see asi läbi. (Martin, päästekorraldaja)

Psühholoogi teenuse kasutamist pärsib ka see, et selline **abi jõuab päästekorraldajani viivitusega**. See tähendab, et kui päästekorraldajal on olnud eriti keeruline kõne, tahaks ta kiiremini psühholoogi juurde minna, et olukorda võimalikult vahetult arutada. Pikk vastuvõtuoja ootamine võib tekitada tunde, et emotsioonid on juba lahtunud ning psühholoogi abi polegi enam tarvis.

“ Meil on kõik võimalused olemas, et me saaksime oma mõtteid rääkida või kuhugi psühholoogi juurde minna. Et sellised asjad on kõik olemas, aga see, et sinna ükskord kohale minna, seda nagu läbi teha, selleks ajaks juba, kui sa võib-olla saaksid minna, siis on juba see, et ah, et ma ikka ei lähe. (Gerda, päästekorraldaja)

PPA tugi politseinike vaimse tervise hoidmisel

- Kuigi võimalused selleks on olemas, kasutatakse **psühholoogi teenuseid pigem vähe**.
- PPA-s näib levivat arusaam, et **nõustaja või psühholoogi juures käimine on nõrkuse märk**.
- Professionaalne tugi jääb sageli saamata, sest **töökohustustesse pole võimalik pausi teha**.
- Palju abi on n-ö **omavahelisest “filtreerimisest”** ehk emotsioonid elatakse välja koos lähedasema kolleegiga.
- **Väärustlikuna nähakse grupiarutelusid** (sh kovisioon, supervisioon), kuid paraku ei pakuta neid piisavalt.

Kui päästekorraldajad näivad Häirekeskuse pakutava toega pigem rahul olevat, siis intervjueeritud politseinike seas esineb ka rahulolematust. Politseinikel on samuti võimalus PPA kulul psühholoogi teenust kasutada, kuid uuringus osalenute hinnangul ei ole igas piirkonnas psühholoogi teenuse kasutamiseks samaväärseid võimalusi, sest eri piirkondades töötab erineval hulgal psühholooge. Väiksemates kohtades töötavad politseinikud toovad välja, et nad **ei soovi minna kohaliku psühholoogi juurde** – kuna väiksemates kogukondades teatakse üksteist, ei taga kohaliku psühholoogi teenuse kasutamine ei politseiniku ega

juhtumiga seotud inimeste **anonüümsust**. Anonüümsusega on seotud veel üks probleem – mõned intervjuueeritud politseinikud toovad välja, et **psühholoogi teenuse kasutamiseks on vaja sellest eelnevalt oma otsesest juhti informeerida**. Kuna tegemist on nii isikliku ja delikaatse teemaga, ei taheta seda ülemusega arutada.

Need uuringus osalenud politseinikud, kes on psühholoogi juures käinud, on teenusega rahul ning tunnistavad, et see on neile suureks abiks olnud. Professionaali pilk aitab teemale või probleemile rohkem selgust luua.

“ Seal oli see kõik kokku, et vahetuse vanem, ta oli siuke, kes nagu väga ei hoolinud, ei küsinud, et kuidas tema alluvatel läheb. Mul siis hakkas kõik nagu kogunema ja kogunema ja siis ma läksingi psühholoogi juurde. Ta aitas mind. Proovisin naisega asja arutada, aga see polnud sama. Vahel on ikkagi vaja et keegi kolmas pool kuulab ära, ta küll rääkis mulle elementaarseid asju, aga see aitas. (Juri, piirkonnapolitseinik)

Sarnaselt päästekorraldajatele jääb intervjuueeritud politseinike jutust kõlma, et vaimse tervise teemadel ja psühholoogiteenusel on küljes teatav **stigma**. Psühholoogi juures käimisest ei taheta eriti kolleegidega rääkida ning pigem püütakse seda varjata, sest **kardetakse, et kolleegid hakkavad neisse kuidagi teistmoodi suhtuma**. Paljud politseinikud tajuvad organisatsioonis suhtumist, et psühholoogi juures käimine on **nõrkuse märk**. Üks piirkonnapolitseinik kirjeldab näiteks, et PPAs on olemas ka kriisinõustamine, aga tema piirkonnas seda ei kasutata, sest **“me oleme tugevad”**. Mõned intervjuueeritud politseinikud toovad välja, et nad ei ole päris kindlad, milliste teemadega nad üldse peaksid psühholoogi juurde pöörduma – kas mõni teema on selleks äkki liiga tühine?

“ Tundsin, et vajan psühholoogi tuge. Ja alguses oli see küll nii, et suhtlesin ainult prefektuuri personalitöötajaga, ega ma väga nagu avalikult reklaaminud seda. Aga mingi aeg hiljem üks kolleeg mainis, et ta käib [psühholoogi juures]. Siis tegelikult niisugune valehäbi kadus ära, et kui ma vajan abi, siis seda abi võtan. (Marek, piirkonnapolitseinik)

“ Väljastpoolt minna abi küsima või otsima... mina ise ei ole seda teinud ja pigem ma arvan, et võib-olla natuke peljatakse ka, et kuidas ma lähen, et kas ma olen nüüd nagu nii nõrk, et ma ei saa hakkama, seda mõtteviisi ikkagi jagub /.../ Mingites olukordades võib tunduda, et kuidas ma lähen mingi väikse asja pärast ja mida pärast teised minust mõtleavad. Aga põhimõtteliselt on see kõik võimalik ja ma arvan, et kui inimene ikkagi tunneb, et tal on seda vaja, et siis pigem ikkagi minna ja küsida. (Meelika, patrullpolitseinik-väljuht)

Mõned intervjuueeritud politseinikud tunnistavad ka, et **PPA struktuur ja juhtimiskultuur**

Kuna need asjad peaks olema anonüümsed, psühholoogilise abi saamine, et kui väga see töötab, kui ma lähen nagu küsima ülemuselt.

(Timo, patrullpolitseinik)

üleüldiselt ei toeta vaimse tervise teemadega tegelemist. Osatakse tuua näiteid olukordadest, kus tuleb hakkama saada mittetoetava juhtimisega, mistõttu on nende politseinike meelest kohatu rääkida sellest, kuidas PPA aitab oma töötajate vaimse tervise eest hoolitseda. Kui otsene juht või organisatsioonikultuur ei ole toetav, siis ei ole pikemas plaanis ka psühholoogiteenuse kasutamisest abi, sest vaimne tervis kannatab igapäevaselt. Osa intervjueeritud politseinikest selgitab ka, et abi pakkumist või psühholoogi juurde suunamist võidakse võtta rünnakuna, n-ö märguandena, et politseinik ei ole oma tööülesannete kõrgusel.

“ Ei no, paberi peal näeb kõik jube ilus välja. Meil on ette nähtud koostööpartnerid kliinikutes, kus saab psühholoogilist või psühhiaatrilist abi otsida. Aga see tekkis pärast seda, kui kaks politseiametnikku ennast maha olid lasknud. Enne seda mingit tuge ei olnud. Alguses oli see kolm korda aastas ette nähtud, ja siis nüüd on ilma piiranguta. /.../ Mingit debriifingut peale raskeid väljakutseid ka ei ole. See on see, et oled lapse laiba sellest autorusust välja tõmmanud ja lähed järgmisele väljakutsele. /.../ Ja hästi palju räägitakse muidugi kolleegi märkamisest, hoolimisest, aga sisuliselt see juhtimisstiil on meil ju toksiline, et probleemid nagu tulevad sellest. Et kui sul on vahetu juht, kes sind kiusab, siis, noh, mingitest kooskäimistest pole suurt kasu. (Toivo, patrullpolitseinik)

Uuringus osalenud politseinikud selgitavad, et neil on PPA sees võimalik pöörduda ka kaplani poole, kes võiks säilitada erapooletuse ja anda vajalikku nõu. Kuigi mõned intervjueeritud kiidavad kaplaneid ja tunnevad, et neilt saab vajalikku abi, on ka siin omad kitsaskohad. **Kaplan on paratamatult seotud ühe kindla religiooniga.** Kui politseinik ei tunne selle usuga mitte mingisugust seost, ei pöördu ta suure tõenäosusega ka kaplani poole. **Kaplaneid on kokku neli** ehk igas prefektuuris üks, mis tähendab, et tõenäosus kaplani käest õigel hetkel vajalikku abi saada ei ole just eriti suur. Isegi, kui kaplanil on õigel hetkel aega, ei pruugi seda jaguda politseinikul, kes on ametis oma töökohustuste täitmisega. Mõned politseinikud tunnistavad, et **PPA või vahetud juhid võiksid ka ise oma töötajate heaolu rohkem tähele panna ning mõelda töökorraldusliku poole pealt, kuidas luua võimalusi, et töötajad saaksid päriselt oma töösse väikese pausi teha.** Sellise pausi võtmine töökohustuste vahel aitaks politseinikel oma vaimse tervise eest hoolitseda ning ennetada olukordi, kus on juba liiga hilja midagi ette võtta.

“ No võimalused on antud, kaplaniga saab rääkida. Olen ise rääkinud kaplaniga ja oli väga hea. Mingi hetk oli raske hetk, siis keegi ta mulle kutsus – ma ei tea, kes. Aga tuli kohale ja rääkisime tund aega. (Timo, patrullpolitseinik)

“ Motivatsioonipaketist saaks hingelist nõustamist, täpselt samamoodi psühholoogilist nõustamist. Aga reeglina, noh, ütlen ausalt, et kui see juhtum tuleb peale, siis uurija peab tegema 24/7 seda tööd, et leida esmased tõendid. Mul ausõna ei ole aega selle motivatsioonipaketi jaoks! Seda viisi võiks võib-olla parandada meil. Et kui inimene ise ei

taha, siis peaks keegi ütleva, et kuule, nüüd stopp! Sa pead sinna minema, sa paned need asjad kõrvale, keegi teine teeb edasi. Et mine, tee! Et see on, jah, puudu. (Merike, uurija)

Sarnaselt intervjueritud päästekorraldajate kogemusele on ka intervjueritud politseinikel palju abi ja tuge vaimse tervise hoidmisel **omavahelisest “filtreerimisest”** ehk emotsioonid elatakse välja koos lähedasema kolleegiga, kellega sündmusi ja olukordi ka arutatakse. Mõni politseinik kirjeldab, et kolleegiga arutamisest võib ehk isegi rohkem abi olla kui psühholoogist, seda eriti juhul, kui arutada saab oma paarilisega ehk kellegagi, kes on ise täpselt sama olukorra läbi elanud. Suureks abiks on ka huumor.

“ Isegi kui see psühholoog on väga professionaalne, tegelikult tema seda situatsiooni ei näinud. Mina ju kirjeldan ka ainult oma emotsioone. Paariline nägi mul seda situatsiooni. Ta teab täpselt, mida ma kirjeldan. Vat siis on mul võimalik see endast välja lasta. (Tiia, patrullpolitseinik)

“ No vaimselt on ta keeruline ikka./.../ Isiklikult mina tööd koju kaasa ei võta ja need mured kõik jäävad tööle. Aga tööl ikka... Meil õnneks paarimehega on, me analüüsime hästi palju läbi, räägime omavahel läbi. Oleme ka suitsetajad, et siis saab see 5 minutit võtta ja suitsule minna ja see aitab. Eks see keeruline ikka ole, et tõmbab ikka ennast ka maha jah. Võib-olla mitte kõige parem vastus, aga vahepeal ajab naerma ka ikka. Tuleb musta huumoriga võtta. (Timo, patrullpolitseinik)

Osa intervjueritud politseinikest näeb **suure väärtusena grupiarutelusid** (sh kovisioon, supervisioon). Need intervjueritud politseinikud, kellel on olnud võimalus supervisioonil osaleda, on kogemusega väga rahule jäänud ning leiavad, et neid võiks rohkem olla. Niisuguste **arutelude korraldamises on aga piirkondlikud ja jaoskondlikud erinevused**. Palju sõltub sellest, kui aktiivne on vahetu ülemus ning kui palju ollakse valmis sinna ressursse suunama.

“ MARAC-i võrgustikul konkreetselt on kahel või kolmel aastal järjest olnud aasta lõpus selline grupivisioon. No sihuke mahalaadimine ja väljarääkimise ring, kus me saame kokku, meil on seal olemas superviisor. Et see on tõesti üsna hea, liikmete omavaheline läbisaamine ja koostöö on meil väga hea. (Marek, piirkonnapolitseinik)

“ [Ühe raske LSV juhtumil] kolmanda aasta lõpuks lubati meile siis, et meie saame supervisiooni, need uurijad või ametnikud, kes on konkreetselt selle paari probleeme lahendanud, et see on väga keeruline olnud nii emotsionaalselt kui ka füüsiliselt vahest. Ja päev enne seda supervisiooni tuli meile kõne, et see jääb ära. Sest raha ei olnud. (naerab kurvalt) (Astrid, uurija)

3.6 Ettevalmistus lähisuhtevägivallaga töötamiseks

- Kogemused erialase väljaõppe ja täiendkoolitustega on **erinevad** ja sõltuvad sellest, mis ajal on õpe läbitud, millisel positsioonil ja kus piirkonnas töötatakse ning kui aktiivselt ise teadmisi otsitakse.
- **Erialast väljaõpet peetakse piisavaks**, mitmed usuvad, et lähisuhtevägivallaga tegelemist **ei saagi õpetada**, oluline on kogemus.
- Lähisuhtevägivalla kohta **omandatakse teadmisi peamiselt töö käigus** Siit võib järeldada, et **lähisuhtevägivallaga seotud hoiakud ja suhtumised kanduvad aasta-aastalt vanematelt kolleegidelt uutele edasi** – need hoiakud ja suhtumised aga ei pruugi enam olla pädevad ning võivad juhtumiga tegelemisel hoopis takistuseks osutuda.
- Üldiselt **ei tunnetata suuri vajakajäämisi** enda teadmistes ja oskustes.

Spetsialistide suhtumist ja hoiakuid mõjutab ka nende ettevalmistus lähisuhtevägivalla teemadega töötamiseks. Mida mitmetahulisemalt on lähisuhtevägivalla temaatikat väljaõppes käsitletud, seda laiem võiks olla arusaam lähisuhtevägivalla eri tüüpidest, liikidest, dünaamikast, psühholoogilistest mõjuteguritest (nt traumakäitumine) ning soodünaamikast. Mida parem on arusaam, seda vähem võiks nende seas olla suhtumisi ja hoiakuid, mis suures plaanis takistavad kannatanu (ja ka vägivallatseja) abistamist.

Intervjueeritute seas oli väga erineva haridustaseme, tausta ja kogemusega inimesi. **Suur osa neist ei mäleta, kas ja kui palju nende väljaõppes käsitleti lähisuhtevägivalda**, ning on enda sõnul selle kohta rohkem õppinud töö käigus, n-ö isiklikest kogemustest ja kolleegide käest. Samas ei väljenda intervjueeritud enda lähisuhtevägivalla-alaste teadmiste suhtes ebakindlust ja usuvad, et nad tulevad küllalt hästi toime.

Päästekorraldajad

- Väljaõppe ja täiendkoolituste käigus keskendutakse eelkõige töökorralduslikule poolele ehk **kuidas kiiresti välja selgitada, kas tegemist on lähisuhtevägivallaga.**
- Enamik intervjueeritud päästekorraldajatest **ei tunne lähisuhtevägivalla laiapõhjalisemast käsitlusest puudust**, sest nad ei taju, kuidas selle teadmise omandamine võiks neid igapäevatoos aidata.
- Lähisuhtevägivallaga seonduvat **infot ise enamasti juurde ei otsita**, küll aga ollakse avatud koolitustele, mis aitavad teemat uue nurga alt avada.

Baasväljaõpe

Päästekorraldajate baasväljaõppes (olgu selleks siis Sisekaitseakadeemias pakutav eriala või töökohapõhine õpe) keskendutakse esmajoones erinevat tüüpi hädaabi kõnede vastuvõtmisele. See tähendab, et päästekorraldaja jaoks on kõige olulisem omandada kuulamis- ja suhtlusoskused (mida kõnes kuulata, mida küsida) ning õppida kuulnud infot kiiresti ja täpselt süsteemi sisestama, et vajaminev abi oleks võimalik kiiresti õigesse kohta saata. Intervjueeritud päästekorraldajad leiavad, et baasväljaõppe käigus valmistatakse neid oma tööks hästi ette.

Intervjueeritud päästekorraldajad, kes on alles hiljuti Sisekaitseakadeemias baasväljaõppe läbinud, selgitavad, et lähisuhtevägivalla temaatikat käsitleti ka õppe käigus, kuid rohkem keskenduti sellele, **kuidas kannatanuga suhelda ning milliseid küsimusi küsida**, et võimalikult kiiresti välja selgitada, kas tegemist on lähisuhtevägivalla juhtumiga. Veidi pikema kogemusega päästekorraldajatel on keerulisem meenutada, kuiõrd lähisuhtevägivalda baasväljaõppes käsitleti.

Enamik intervjueeritud päästekorraldajaid ei tunne igapäevatoos puudust laiematest lähisuhtevägivalla-alastest teadmistest, kuna nad ei adu, kuidas nendest võiks igapäevatoos juures kasu olla. Kõnele tuleb vastata ja vajaminev abi välja saata – **ei tajuta, et selle juures oleks vaja teada, milline on näiteks lähisuhtevägivalla dünaamika**. Samas tuuakse intervjuude käigus näiteid olukordadest, mis tekitavad kõhklusi reageerimisel ning kirjeldatakse arusaamu, mis viitavad, et teadmised lähisuhtevägivalla kompleksisusest on puudulikud, mis võib raskendada sellele omaste tunnuste märkamist kõnes.

Täiendkoolitused

Häirekeskuse pakutavate lähisuhtevägivalla temaatikat puudutavate täiendkoolituste osas jäävad intervjueeritud päästekorraldajad pigem napsõnaliseks. On päästekorraldajaid, kes **ei mäleta, et neile oleks lähisuhtevägivalla teemadega seotud täiendkoolitusi pakutud**. Paar päästekorraldajat mainib, et lähisuhtevägivalla teemadel on käinud rääkimas **Ohvriabi**, üks osaleja toob kasulikuna esile pereõiguse koolituse, mis andis talle muuhulgas praktilisi

teadmisi hooldusvaidlustega seotud lähisuhtevägivalla kohta.

Päästekorraldajate soovid ja ettepanekud

Kuigi intervjuueeritud päästekorraldajad ei tunne otseselt millestki puudust, toovad nad siiski välja mõned teemad, millele võiks täiendkoolituses rohkem tähelepanu pöörata. Kuna päästekorraldaja peamine töövahend on kõrv ehk tuleb osata inimest kuulata ja õiged küsimusi küsida, leitakse, et kasu oleks **kõnejuhtimiskoolitustest**, mille käigus võiks saada juhtnööre, kuidas just lähisuhtevägivalla all kannatava inimesega rääkida, milliseid küsimusi küsida ning kuidas tema juttu kõige efektiivsemalt suunata.

Kuigi teised seda vajadust ei tunne, leiab üks teemast rohkem teadev päästekorraldaja, et kasuks võiks tulla ka **laiem lähisuhtevägivalla teemaline koolitus**. See tähendab, et päästekorraldajad võiksid omada paremat ülevaadet sellest, miks lähisuhtevägivald üldse aset leiab, millised on selle vormid ja miks sellest on raske välja murda.

Teine intervjuueeritud päästekorraldaja, kes on ise ka patrulli tööd pealt näinud, toob välja, et päästekorraldajad võiksid **rohkem kasutada ka võimalust käia politseinikke varjutamas**. Kuigi see võimalus on olemas, pole kõik päästekorraldajad seda kasutanud. Kui päästekorraldajatel õnnestuks kogeda, kuidas patrullpolitseinikud lähisuhtevägivalla väljakutsetele reageerivad ning milline on olukord kohapeal, tekiks neil ka parem ülevaade sellest, mis saab siis, kui päästekorraldaja kõne lõpetab ja kui keeruline võib olla kohapealne olukord.

“ Kui sa ise ei ole kunagi elus LSV-ga kokku puutunud, siis ega sa ei tea ka, mida küsida. Sa ei teagi, mis seal tegelikult toimub, sa ei kujuta ettegi seda pilti. Et ma olen ise käinud kohapeal, ma olen näinud, kuidas see realselt välja näeb. Kui sa kuulad neid kõnesid, siis tundub, et pole midagi nii hullu. Tegelt lähed kohale – on üleni verine. (Artur, päästekorraldaja)

Kohati on intervjuueeritud päästekorraldajatel ka keeruline välja tuua, millistest koolitustest oleks kasu, sest nad ei tea, milliseid koolitusi üldse pakutakse või mis teemad võivad lähisuhtevägivallaga seotud olla. **Igasugused koolitused, mis aitavad lähisuhtevägivalda uue nurga alt näha ja teadmisi värskena hoida, on teretulnud.**

Võib-olla kui keegi tuleks ja räägiks sellest lähisuhtevägivallast üldse. Nendest vormidest, miks osad inimesed jäävad sinna (vägivaldsesse suhtesse) kinni, miks teised ei jää. Sellistest ülerääkimistest on alati kasu. See mõjub kuidagi sellisele motivatsioonile ka.

(Urve, päästekorraldaja-grupijuht)

Politseinikud

- Väljaõppe käigus keskendutakse tööprotsessidele ja -võtetele, näiteks **turvataktikale ja menetlustoimingutele**, ka lähisuhtevägivalda käsitletakse suuresti läbi sellise prisma.
- **Puuduvad süstemaatilised lähisuhtevägivalla teemalised täiendkoolitused**. Enamasti käsitletakse (täiend)koolitustel uusi seadusi või juhendeid, toiminguid.
- Täiendkoolitustel osalemine sõltub suuresti **piirkonnast või jaoskonnast ning vahetust juhust**.
- Ühe konkreetse soovina tuuakse välja **suhtlemiskoolitus** ehk kuidas lähisuhtevägivalla osapooli paremini avada.
- Puudust tuntakse **lähisuhtevägivalla juhtumiga tegelemise tervikpildist** ehk kes millega süsteemis tegeleb ja kuidas.
- Vaid mõni üksik uuringus osalenud politseinik toob välja, et **tarvis oleks lähisuhtevägivalda laiapõhjalisemalt ja süstemaatilisemalt käsitlevaid (täiend)koolitusi**. Need aitaksid lähisuhtevägivalla juhtumitele adekvaatsemalt reageerida.

Baasväljaõpe

Kuna PPA-s on aastate jooksul toimunud suuri muudatusi ning muutunud on ka baasväljaõpe, on eri staažiga politseinike baasväljaõppes erinevused. Samuti töötasid mõned intervjueeritud politseinikud varem piirivalvurina, mis tähendab, et neid valmistati algselt ette teistmoodi tööks. Osa intervjueeritud politseinikke on baasväljaõppe läbinud ajal, kui lähisuhtevägivalla teemadele eraldi rõhku ei pandud. Samas on intervjueeritute seas ka politseinikke, kes on hiljuti läbinud baasväljaõppe Sisekaitseakadeemias. Intervjueeritud politseinikud rõhutavad, et eelkõige **keskendutakse baasväljaõppes turvataktikale** ehk kuidas sündmusele reageerida, mida teha, kuidas tagada enda ja paarilise turvalisus. Lisaks räägitakse baasväljaõppe käigus **menetlustoimingutest** (nt kuidas täita lähisuhtevägivalla infolehte), kuid siinjuures ei mäleta intervjueeritud, et oleks käsitletud näiteks seda, kuidas lähisuhtevägivalla juhtumeid tuleks uurida, kas on mingeid erisusi võrreldes teiste juhtumitega. Mõned intervjueeritud politseinikud leiavad, et võib-olla pole ka eraldi käsitlemist tarvis, sest lähisuhtevägivalla juhtumid jagunevad teiste kuriteoliikide alla ning menetluslikult selle juures suuri erinevusi ei ole.

Mitu politseiniku toob välja, et värskelt koolipingist tulnuna kogesid nad lähisuhtevägivalla juhtumitele reageerimisel, lahenduste

Koolis põgusalt räägitakse, kuidas täita lähisuhtevägivalla infoleht, ja räägitakse siis, et mis seal juhendis kirjas on, et milliseid dokumente tuleks täita ja kuidas seal realselt kohapeal toimetada.

(Astrid, uurija)

Alguses oli küll keeruline. Ei osanud seisukohta võtta, kas see on siis lähisuhte või kuidas seda lahendada. Aga mida rohkem sa erinevaid juhtumeid nägid, seda rohkem said põhja alla ja oskasid sealt edasi siis juhtumeid lahendada.

(Eero, uurija)

otsimisel või nende uurimisel palju ebakindlust. Parem arusaam on tekkinud kogemusega, osa on teadmisi saanud ka koolitustelt ja infomaterjalidest. Politseinike sõnul ongi nad lähisuhtevägivalla teemadega seotud teadmised-oskused omandanud peamiselt töö käigus. Õpitakse nii enda kui ka teiste kogemusest. **Omal käel ja kolleegide pealt õppimist näevad intervjueeritud politseinikud loomuliku ja positiivsena.** Paljud intervjueeritud politseinikud on arvamusel, et lähisuhtevägivallaga seotud juhtumiteks ei saagi kuidagi ette valmistada, sest iga juhtum on niivõrd erinev. Intervjueeritute sõnul näitavad baasteadmised küll suuna kätte, kuid **suurem enesekindlus selles osas, kuidas oleks erinevatele lähisuhtevägivalla juhtumitele kõige parem läheneda, tekib alles töö käigus** erinevaid juhtumeid lahendades.

“ See on selline asi, et kui sa käid neil [väljakutsetel] kogu aeg, siis see tuleb sul ju välja lõpuks. /.../ Sest kui mul kunagi siin mingi praktikant oli, siis ta küsis, et kuidas sa peretüli lahendad. Ja siis ma ütlesin, et sellele küsimusele on täiesti võimatu vastata – anna mulle situatsioon ja ma ütlen, kuidas ma lahendan. Neid variante on niivõrd palju, et ei ole kunagi ühest vastust. Ja see, mis toimis ühes peres, ei toimi teises peres absoluutselt. (Annemai, patrullpolitseinik)

Täiendkoolitused

Täiendkoolituste osas on pilt veidi laialivalguvam. Intervjueeritute seas on nii neid politseinikke, kes on viimaste aastate jooksul saanud palju täiendkoolitusi, neid, kellel ei ole olnud võimalust või soovi osaleda ühelgi täiendkoolitusel, kui ka neid, kes ei ole enda väitel üldse teadlikud sellest, et täiendkoolitused toimuvad. Täiendkoolitustel osaletakse enamasti PPA kaudu, kuid enda teadmiste värskena hoidmiseks loevad mõned intervjueeritud politseinikud ka iseseisvalt erinevaid artikleid (nt on mõni tutvunud materjalidega, kus käsitletakse lähisuhtevägivalla dünaamikat ning kannatanu käitumist).

Täiendkoolitustel osalemine sõltub suuresti **piirkonnast või jaoskonnast ning vahetust juhust.** On juhte, kes pakuvad oma töötajatele sageli eri koolitusi, arvestades seejuures töötaja huvide ja oskustega. Kui töötaja on huvitatud, tegeleb juht ise edasi muude korralduslike küsimustega (nt transport, ööbimine), et töötajal oleks kindlasti võimalik koolitusel osaleda. Samas on intervjueeritute seas ka selliseid politseinikke, kes kurdavad, et on oma juhile juba aastaid rääkinud, et sooviksid koolitusi, kuid juht ei ole sellele soovile reageerinud. Koolitusel saab sageli osaleda **kindel arv politseinikke**, mis tähendab, et isegi kui inimesel oleks soov koolitusel osaleda, **ei pruugi talle kohta jaguda.** Mõnikord aga on vastupidi – koolitus on juba organiseeritud, aga jaoskonnas pole piisavalt huvilisi.

“ Mina olen viis ja pool aastat olnud ja pole saanud ühtegi koolitust. Ja ma olen iga aasta seda küsinud eraldi. Meil arenguveestluste ajal küsitakse, et mis koolitusi tahad, ma olen küsinud, aga ei ole toimunud midagi. (Timo, patrullpolitseinik)

“ Olen saanud üsna palju koolitusi, teadmisi, ja ma tunnen ise, et saan neid igapäevaselt rakendada. Alati võiks ju paremini. Näiteks meid on piirkonna grupis kaheksa inimest tööl, et siis kui tuleb koolituse pakkumine, siis öeldakse, et grupist kaks tükki saavad. Aga järjest paremaks läheb. (Marek, piirkonnapolitseinik)

Mõnikord jääb täiendkoolitustel osalemine ka **aja** taha. Kuna tööülesandeid on rohkem kui päevas tunde, tuleb paratamatult otsustada, kuhu on kõige mõistlikum oma aega investeerida.

“ Mul ei ole seda aega. Koolitusele minek on üldse raske. Et tuleb käia, aga siis ongi see, et sa käid millegi arvelt. Et ikkagi tuled tagasi ja töö peab olema tehtud. (Merike, uurija)

Need intervjueeritud, kelle varasem kokkupuude täiendkoolitustega on olnud pigem negatiivne, on vähem aldis koolitustel osalema. Intervjueeritute seas leidub ka kriitilisemalt meelestatud politseinikke, kes tajuvad, et koolitusi on nii palju, et neil osalemisega võiks sisustada kogu oma tööaja, kuid kahjuks ei ole koolitustel sageli praktilist väärtust ehk õpitut ei ole võimalik otseselt oma töös rakendada.

Intervjueeritute sõnul on kõige rohkem täiendkoolitusi **protsesside ja juhendite** teemal. Näiteks tuuakse välja, et pidevalt tehakse koolitusi taktikalise lähenemise kohta ehk kuidas konkreetses olukorras reageerida. Lisaks on intervjueeritute sõnul palju ka selliseid koolitusi, kus käsitletakse lähemalt, kuidas teha järelkontrolli ja riskide hindamist ning kuidas täita lähisuhtevägivalla infolehte. Mõned intervjueeritud politseinikud on juhendite ja protsesside osas ka kriitilised. Üks intervjueeritud patrullpolitseinik näiteks toob välja, et protsessid on pidevas muutumises, juhendeid tuleb muudkui juurde ning just patrullile pannakse pidevalt lisakohustusi, aga tema meelest on väljaõpet ja koolitusi uute ülesannete ja nõudmiste kohta pigem vähe. Samuti leiab see patrullpolitseinik, et PPA juhtkond ei mõista, kui palju ülesandeid on patrullil ning kui keeruline on patrullil seega kohapeal uute ülesannetega toime tulla.

“ Ainuke asi, mis on, tuleb meili peale see mingi juhend või flaier, et saad sealt ise lugeda. /.../ Ja panevad muudkui ka töökohustusi juurde, et mida me seal kohapeal ära peaksime tegema, aga samas nagu väljaõpet on vähe ja meil ei ole kohapeal seal aega seda kõike teha. Kes iganes seda kuskil seal (juhtkonnas) otsustab, et see sellest aru ei saa. Et sellega on, jah, väga keeruline. (Timo, patrullpolitseinik)

Samuti toovad mitmed intervjueeritud politseinikud välja, et **Ohvriabi** on käinud oma tööst rääkimas. Sellest hoolimata leidub intervjueeritute seas ka neid politseinikke, kellel pole enda sõnul õrna aimugi, milliseid teenuseid Ohvriabi kannatanule täpsemalt pakub ja kuidas

Mulle tundub, et neid koolitusi on hästi palju, aga need meie töö lõppkokkuvõttes kvaliteeti tõstavad nagu vähe.

(Erki, uurija-grupijuht)

Ohvriabi kannatanuga pikemas perspektiivis edasi tegeleb. Mõnes piirkonnas toimuvad õppepäevad, kus arutatakse natuke ka PPA-sisest ja rollidevahelist tööd. Siit võib järeldada, et eri piirkondades on eri lähenemised. Sellest tulenevalt on **piirkondade ja jaoskondade vahel lõhed** selles, kui sisukalt mõistavad politseinikud üksteise tööd ja rolli lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemisel (nt kui täpselt teavad uurijad, mis on piirkonnapolitseinike ülesanne lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemisel, ja vastupidi). Samuti on suured lõhed selles, kui sisukalt mõistavad politseinikud teiste organisatsioonide tööd ja rolli lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemisel (nt kui täpselt teavad patrullpolitseinikud, millega tegeleb kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja või Ohvriabi).

“ Kuna meil on majas ka Ohvriabi töötaja, siis patrullid on tihtipeale palunud Ohvriabitöötajat õppepäevadele, et veel kordaks üle. Ja tihtipeale on ka kutsutud mind, sest patrullile jääb tihtipeale mulje, et mida see piirkonnapolitseinik edasi teeb selle juhtumiga. Ja siis ma olen need head ja vead toonud välja, mida mina olen näinud./.../ Ja siis me oleme õppepäevadel tõstnud esile need juhtumid, kus patrullid on väga hästi toimetanud. (Tiiu, piirkonnapolitseinik)

Politseinike soovid ja ettepanekud

Ühe konkreetse soovina toovad intervjueeritud politseinikud välja **suhtlemiskoolituse** ehk kuidas lähisuhtevägivalla kontekstis inimest paremini avada või juttu suunata, et saada lähisuhtevägivalla juhtumist adekvaatne pilt. Vajadus omandada oskus suhelda ohvrite ja vägivallatsejatega toodi esile ka Avatud Eesti Instituudi uuringus (vt Pettai & Proos, 2015); samuti antakse ühes magistritöös soovitus korraldada suhtlemise ja suhtlemispsühholoogia koolitusi (vt Sild, 2022). Kohati selliseid koolitusi juba ka pakutakse – osa politseinikke peab neid koolitusi väga vajalikuks, osa leiab, et sellised koolitused on mõttetud, sest suhtlemist on keeruline õpetada ning hea tunnetus tekib alles kogemuse pealt. **Suhtlemiskoolituste käigus tuleks teemale läheneda laiemalt:** kuidas tekitada kannatus ja vägivallatsejas usaldust, et nad avaneksid ja julgeksid enda loo ära rääkida; kuidas olla mõlema osapoole suhtes peenetundeline ehk ühtaegu neutraalne, aga samas mõistev ja empaatiline; kuidas tagada, et suhtlusolukord ja ütluste andmine ei põhjustaks kannatanule veel rohkem kannatusi; kuidas kannatanut ütluse andmise juures emotsionaalselt toetada. Suhtlemiskoolituse juures tuuakse näitena välja ka **oskus juttu tagasi peegeldada**, et õigesti aru saada, mis inimesega juhtus või mida ta oma jutuga mõtles. See on eriti oluline ütluste võtmise juures, et inimest mitte valesti tõlgendada. Samuti tuuakse välja, et suhtlusolukordi on väga erinevaid ning nende juures tuleb alati osata **end kehtestada või inimese käitumist suunata**. Enesekehtestamine läheb intervjueeritute sõnul tavaliselt aja jooksul paremaks, sest omandatakse piisavalt töökogemust, kuid samas tajutakse, et ka alles alustavatele politseinikele oleks enesekehtestamise oskusest palju kasu.

“Võib-olla võiks olla juba väljaõppes mingi selline aine, kus sind õpetatakse kuulama ja võib-olla ka mingil määral selles suhtes rääkima, nagu mingi sihuke psühholoogiline teema. Sest noh, me kõik ju arvame, et oskame rääkida ja oskame kuulata. Aga näiteks kui mina tööle tulin, ma olin selles suhtes ikkagi noor, noh, 20 peale natukene ja siis hästi tihti me käisime lähisuhtevägivalla väljakutsel ühe vanapaari juures, kus mees oli selline võimukas. Nad olid 70 ja pluss, vist isegi 80 alla. /.../ Ja ma tegelikult tundsin, et minul noore ametnikuna on hästi keeruline. Seal muu nagu ei aidanudki, kui ainult ju rääkida. Et kas ma lähen siis neid nüüd õpetama, kuidas nemad elama peavad?! Et natukene raske oli seda teha, et nüüd lähen mingit elutarkust neile nagu rääkima. (Meelika, patrullpolitseinik-väljuht)

Mõni üksik politseinik toob välja, et kasuks võiks tulla ka see, kui nad saaksid koolitusi **lähisuhtevägivalla dünaamika** osas. See aitaks mõista, kuidas võib vägivallatseja kannatanut mõjutada ning sellest tulenevalt leida ka juhtumile reageerides parimad lähenemised või suhtlusviisid. See haakub hästi ka GREVIO raporti soovitusel, kus rõhutatakse, et väljaõppe ja täiendkoolituste käigus oleks vaja süstemaatiliselt käsitleda selliseid aspekte nagu seksuaalvägivald, jälitamine, psühholoogiline vägivald ja seksuaalne ahistamine, ohvrite õigused, traumakäitumine ja soopõhine vägivald, sest see aitab ametnikel lähisuhtevägivalla juhtumitele adekvaatsemalt reageerida (GREVIO, 2022; Laas ja Tsopp-Pagan, 2021).

“Väljaõppe poole pealt võib-olla mingi psühholoogia teema, et kuidas mõjutatakse teineteist, et kuidas sa ära tunneksid selle, et näiteks üks manipuleeribki teisega. Et aru saada, et sa peadki nad eraldi viima, et üks domineerib teise üle, teine ei saagi rääkida, kui nad ühes ruumis on. (Meelika, patrullpolitseinik-väljuht)

Intervjueeritud politseinikud tunnevad teatud määral puudust ka **lähisuhtevägivalla juhtumiga tegelemise tervikpildist**. Intervjueeritute seas leidub mitmeid politseinikke, kes soovivad rohkem rolli- ja protsessiselgust ehk kes millega süsteemis tegeleb (mida teeb päästekorraldaja, patrullpolitseinik, uurija, piirkonnapolitseinik; millal ja kuidas sekkub Ohvriabi, lastekaitse- või sotsiaaltöötaja ning mida nad detailselt teevad, milliseid teenuseid pakuvad; millised võimalused on üleüldse kannatanu ja vägivallatsejaga tegelemiseks). Tunnistatakse, et mida parem on ülevaade, seda rohkem osatakse ka kannatanule ja vägivallatsejale vajadusel selgitada, kuidas protsess nende jaoks edasi läheb.

“Tegelikult patrullil puudub ka see teadmine nagu põhjalikult, et mis nõu annab see Ohvriabi... Kas ta saadab psühholoogi juurde, kas on mingid psühholoogid üldse olemas? Või kuidas see masin üldse töötab. Ja kui nüüd siis tõesti sellel naisel ei ole kuskile minna, et ta võib-olla ei olegi seal füüsilise vägivalla all kannatanud, vaid ongi seal alandused ja need asjad ja majanduslikult nagu ei olegi kuskile minna, et mis variandid üldse on. Vot see on patrullil võib-olla see teadmise vajadus. Et punkt punkti haaval: on see variant, on

see variant, on see variant. Selline selgus nagu tegelikult puudub. (Tiia, patrullpolitseinik)

“ Meil võiks olla ka parem teadmine viharavist ja nendest. Et millised võimalused üldse on. Ega me neid täpselt ei tea, olgem ausad. Ja ka see, milliseid võimalusi on kasutatud ja millised on nende võimaluste kasutamise kitsaskohad. Siis me saame ju ülekuulamise käigus kohe meesterahvale öelda, et arvestage, et teil on tulemas sellised võimalused, teile pakutakse selliseid asju. Praegu seda jääb natuke vajaka. (Merike, uurija)

Vaja oleks ka **rollipõhiseid koolitusi, mis aitaksid just oma tööd paremini teha**. Nii toovad politseinikud välja, et patrull vajaks koolitusi selles osas, kuidas kõige tõhusamalt konkreetsele sündmusele reageerida. Üks uurija toob näiteks välja, et talle on patrullpolitseinike vormikaamerate salvestusi vaadates jäänud mulje, et teatud hetkedel ei tea patrull päris täpselt, kuidas reageerida (nt mida teha nutva naise või lapsega). Intervjueeritud uurijad aga sooviksid saada praktilisi soovitusi ja näpunäiteid selle osas, kuidas paremini uurida, kuidas menetlus lõpule viia.

“ Sellepärast, et neid koolitusi teevad need, kellel on natuke teised huvid. Tahavad kõik neid kannatanuid toetada, väga hea. Aga meie tahame omalt poolt uurida ka ikkagi, mis on ju ka ikkagi üks politsei põhifunktsioone või olulisemaid rolle. (Erki, uurija-grupijuht)

Sarnaselt päästekorraldajatele on ka politseinikel kohati keeruline välja tuua, millistest teemadest võiks neile veel kasu olla. Lähisuhtevägivald on niivõrd lai, et ei osata isegi ette kujutada, millistest teadmistest on neil vajaka. Seepärast on ka paljud politseinikud **avatud kõikvõimalikele lähisuhtevägivallaga seotud koolitustele**.

“ Viimane koolitus, kus mina käisin, oli suunatud vägistamisele. Need on need peresised vägistamised. Sealt ma sain küll päris palju targemaks, et ma ei teadnud isegi, et sellised asjad on olemas. Ma olen kuulnud nendest, aga et millises valguses nad on olemas. (Merike, uurija)

Viimane ettepanek on suunatud praegusele baasväljaõppele. Paari politseiniku sõnul on koolipingist tulnuna või kooli kõrvalt töötades lähisuhtevägivalla juhtumitele reageerimine eriti keeruline, sest tuntakse, et nendeks olukordadeks ei olda valmis. Need olukorrad ehmatavad ja võivad isegi halvavalt mõjuda, nii et ollaksegi **“puujupp kuskil nurgas”**, kellest pole paarilisele kasu. Ühe uurija sõnul võiks selliste olukordade vältimiseks ja parema ettevalmistuse saamiseks **baasväljaõppes olla rohkem simulatsioone**, kus saaks erinevaid lähisuhtevägivalla juhtumeid realselt läbi mängida. Simulatsioone tehakse küll juba praegu, aga soovitakse, et neid oleks veelgi enam.

“ Koolis võikski olla erinevate väljakutsete simulatsioonid. Keegi mängib lähisuhtevägivalda, on seal mees, naine, lapsed. Ja siis lähetegi kohapeale ja peate lahendama seda. Ja siis õppejõud vaatavad, hindavad. (Eero, uurija)

Kasutatud kirjandus

- Balenovich, J., Grossi, E., & Hughes, T. (2008). Toward a balanced approach: Defining police roles in responding to domestic violence. *American Journal of Criminal Justice*, 33(1), 19–31. <https://doi.org/10.1007/s12103-007-9028-5>
- Boira, S., Carbajosa, P., & Marcuello, C. (2013). Partner violence from three perspectives: Victims, abusers, and professionals. *Psychosocial Intervention*, 22, 125–133. <http://dx.doi.org/10.5093/in2013a15>
- Cho, H., & Wilke, D. J. (2010). Gender differences in the nature of the intimate partner violence and effects of perpetrator arrest on revictimization. *Journal of Family Violence*, 25, 393–400. doi:10.1007/s10896-009-9300-1
- DeJong, C., Burgess-Proctor, A., & Elis, L. (2008). Police officer perceptions of intimate partner violence: An analysis of observational data. *Violence and Victims*, 23(6), 683–696. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.23.6.683>
- Eesti võrdse kohtlemise võrgustik (2021). Ühisaruanne Eesti kolmanda üldise korralise ülevaatuse (UPR) jaoks 38. UPR-i sessioon 2021. <https://humanrights.ee/app/uploads/2020/12/UPR-EST-uus.pdf>
- Euroopa Komisjon (2022). Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV, mis käsitleb naistevastase vägivalda ja perevägivalda tõkestamist. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022PC0105&from=EN>
- Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth (2020). <https://www.bmfsfj.de/resource/blob/164296/5073c15b7c0939acf236f157e0777a62/protecting-women-against-violence-best-practices-from-all-over-europe-data.pdf>
- Gracia, E., García, F., & Lila, M. (2014). Male police officers' law enforcement preferences in cases of intimate partner violence versus non-intimate interpersonal violence: Do sexist attitudes and empathy matter? *Criminal Justice and Behavior*, 41(10), 1195–1213. <https://doi.org/10.1177/0093854814541655>
- GREVIO (2022). GREVIO Baseline Evaluation Report. Estonia. https://naistetugi.ee/wp-content/uploads/2022/11/GREVIO_Inf202232_eng_Final-report-on-Estonia_PUBLICATION.pdf
- Houtsonen, J. (2020). Policing of domestic violence: strategy, competence, training. *Eur. Police Sci. & Res. Bull.*, 19, 135.
- Jahirul Islam, M., & Mazerolle, P. (2022). Nexus between police attitudes and responses to domestic and family violence in Australia: does training matter?. *Policing and Society*, 32(10), 1226–1241.

- Javaid, A. (2015). Police responses to, and attitudes towards, male rape: Issues and concerns. *International Journal of Police Science & Management*, 17(2), 81-90.
- Johnson, M. P. (2008) A typology of domestic violence: intimate terrorism, violent resistance and situational couple violence. Northeastern University Press.
- Johnson, R. R. (2004). Police officer frustrations about handling domestic violence calls. *The Police Journal: Theory, Practice and Principles*, 77(3), 207–219. <https://doi.org/10.1350/pojo.77.3.207.54090>
- Jordan, J. (2002). Will any woman do? Police, gender and rape victims. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*.
- Justiitsministeerium (2022). Kuritegevus Eestis 2022. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/perevagivald-ja-ahistamine/>
- Klein, A., Salomon, A., Huntington, N., Dubois, J., & Lang, D. (2009). *A statewide study of stalking and its criminal justice response* (Grant No. 2007-WG-BX-003). Washington, DC: National Institute of Justice.
- Köhnken, G., Thurer, C., & Zoberbier, D. (1994). The cognitive interview: Are interviewers' memories enhanced, too? *Applied Cognitive Psychology*, 8, 13-24.
- Keibell, M. R., Alison, L. J., Hurren, E. J., & Mazerolle, P. (2010). How do sex offenders think police should interview to elicit confessions from sex offenders? *Psychology, Crime & Law*, 16, 567-584.
- Laas, A., Tsopp-Pagan, P. (2021). Shadow report For GREVIO about Estonia implementing Istanbul Convention. Women's Support and Information Centre NPO. <https://rm.coe.int/estonia-grevio-shadow-report-wsic-fvvf-sept21/1680a475dc>.
- Larcombe, W. (2002). The "ideal" victim v. successful rape complainants: Not what you might expect. *Feminist Legal Studies*, 10, 131-148. <https://doi.org/10.1023/A:1016060424945>
- Lobnikar, B., Vogt, C., & Kersten, J. (2021). *Improving Frontline Responses to Domestic Violence in Europe* (p. 352). University of Maribor, University Press.
- Loftus, B. (2009). *Police culture in a changing world*. Oxford University Press.
- Logan, T. K., Shanon, L., & Walker, R. (2006). Police attitudes toward domestic violence offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 21, 1365-1374. doi:10.1177/0886260506291653
- Lynch, K. R., & Logan, T. K. (2015). Police officers' attitudes and challenges with charging stalking. *Violence and victims*, 30(6), 1037-1048. <https://doi.org/> Lynch, K. R., & Logan, T. (2015). Police Officers' Attitudes and Challenges With Charging Stalking. *Violence and Victims*, 30(6), 1037–1048. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.vv-d-13-00085>
- Maple, E., & Keibell, M. (2021). Responding to Domestic and Family Violence: A Qualitative Study on the Changing Perceptions of Frontline Police Officers. *Violence Against Women*, 27(12–13), 2377–2398. <https://doi.org/10.1177/1077801220975483>

- McKeon, B., McEwan, T. E., & Luebbers, S. (2015). "It's not really stalking if you know the person": Measuring community attitudes that normalize, justify and minimise stalking. *Psychiatry, Psychology and Law*, 22(2), 291-306. <https://doi.org/10.1080/13218719.2014.945637>
- McPhedran, S., Gover, A. R., & Mazerolle, P. (2017). A cross-national comparison of police attitudes about domestic violence: a focus on gender. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 40(2), 214–227. doi:10.1108/pijpsm-06-2016-0083.
- Myhill, A. (2019). Renegotiating domestic violence: Police attitudes and decisions concerning arrest. *Policing and society*, 29(1), 52-68. <https://doi.org/10.1177/0886260506291653>
- O'Neal, E. N. (2017). "Victim is not credible": The influence of rape culture on police perceptions of sexual assault complainants. *Justice Quarterly*, 36(1), 127-160. <https://doi.org/10.1080/07418825.2017.1406977>
- Patterson, D. (2011). The impact of detectives' manner of questioning on rape victims' disclosure. *Violence Against Women*, 17, 1349-1373. <https://doi.org/10.1177/1077801211434725>
- Pettai, I., Proos, I. (2015). Lähisuhtevägivald Eestis politsei pilgu läbi. Üle-eestilise ekspertküsitluse tulemused. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Norra_toetused/Koduse_ja_soopohise_vagivalla_vahendamise_programm/aruanne_politseitootajate_kusitus.pdf
- Prokuratuuri aastaraamat 2018 (2018). Pärnu pilootprojekti õppetunnid. <https://www.prokuratuur.ee/et/parnu-pilootprojekti-oppetunnid>
- Rich, K., & Seffrin, P. (2012). Police interviews of sexual assault reporters: Do attitudes matter?. *Violence and victims*, 27(2), 263-279. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.27.2.263>
- Segrave, M., Wilson, D., & Fitz-Gibbon, K. (2018). Policing intimate partner violence in Victoria (Australia): Examining police attitudes and the potential of specialisation. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 51(1), 99–116. <https://doi.org/10.1177/0004865816679686>
- Sepp, Mari-Liis (2020). Kliendikeskne lähisuhtevägivalla menetlemine esmakontakti käigus Häirekeskuse näitel. Magistritöö. Sisekaitseakadeemia. https://digiriidul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2504/2020_Sepp%20%28AK%20vaba%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Serrano-Montilla, C., Lozano, L. M., Alonso-Ferres, M., Valor-Segura, I., & Padilla, J.-L. (2023). Understanding the Components and Determinants of Police Attitudes Toward Intervention in Intimate Partner Violence Against Women: A Systematic Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(1), 245–260. <https://doi.org/10.1177/15248380211029398>

- Shaw, J., Campbell, R., Cain, D., & Feeney, H. (2017). Beyond surveys and scales: How rape myths manifest in sexual assault police records. *Psychology of Violence*, 7(4), 602. <https://doi.org/10.1037/vio0000072>
- Sild, K. O. (2022). Patrullpolitseinike poolt lähisuhtevägivalla ohvrite taasohvristamise võimalusikkus Põhja Prefektuuri vormikaamerate salvestiste põhjal. Magistritöö. Sisekaitseakadeemia. <https://digiriidul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2899/Sild%2c%20Kiur%20Olaf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Siseministeerium (2018). Lähisuhtevägivalla tõkestamisel on oluline asutustevaheline kiire koostöö. <https://www.siseministeerium.ee/uudised/lahisuhtevagivalla-tokestamisel-oluline-asutuste-vaheline-kiire-koostoo>
- Stanko OBE, E.A., Hohl, K. (2018). Why Training Is Not Improving the Police Response to Sexual Violence Against Women: A Glimpse into the 'Black Box' of Police Training. In: Milne, E., Brennan, K., South, N., Turton, J. (eds) *Women and the Criminal Justice System*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76774-1_8
- Venema, R. M. (2014). Police officer schema of sexual assault reports: Real rape, ambiguous cases, and false reports. *Journal of interpersonal violence*, 31(5), 872-899. <https://doi.org/10.1177/0886260514556765>
- Wentz E. A. (2020). Funneled Through or Filtered Out: An Examination of Police and Prosecutorial Decision-Making in Adult Sexual Assault Cases. *Violence against women*, 26(15-16), 1919–1940. <https://doi.org/10.1177/1077801219890419>
- Westera, N. J., Keibell, M. R., & Milne, B. (2016). Want a Better Criminal Justice Response to Rape? Improve Police Interviews With Complainants and Suspects. *Violence Against Women*, 22(14), 1748–1769. <https://doi.org/10.1177/1077801216631439>